

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Masle

**Spremembe v konstelaciji moči
držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike
v času arabske pomladi**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Masle

Mentorica:izr. prof. dr. Ana Bojinović Fenko

**Spremembe v konstelaciji moči
držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike
v času arabske pomladi**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

*"... Iran podpira Asada. Zalivske države so proti Asadu!
Asad je proti Muslimanski bratovščini. Muslimanska bratovščina in Obama sta proti generalu
Sisiju. Toda zalivske države so za Sisija! Kar pomeni, da so proti Muslimanski bratovščini!
Iran je za Hamas, ampak Hamas podpira Muslimansko bratovščino!
Obama podpira Muslimansko bratovščino, vendar kljub temu je Hamas proti ZDA!
Zalivske države so za ZDA. Turčija je z zalivskimi državami proti Asadu;
toda Turčija je za Muslimansko bratovščino in proti generalu Sisiju.
In generala Sisija podpirajo zalivske države!
Dobrodošli na Bližnjem vzhodu in lep dan vam želim." (Al-Sabah 2013)*

ZAHVALA

*Zahvaljujem se staršem, ki so me spodbujali k dokončanju magistrskega študija,
in mentorici dr. Ani Bojinović Fenko, ki mi je pri tem nudila veliko pomoč.*

Spremembe v konstelaciji moči držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi

Magistrsko delo obravnava dinamiko regionalnih odnosov in posledičnih razmerij moči med državami regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi v letih 2011–2014. Uvodoma osvetlim problematiko moči v mednarodnih odnosih z vidika realistične in konstruktivistične teorije ter analiziram vire moči držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. V nadaljevanju predstavim dogajanja arabske pomladi po posameznih državah ter odzive in vplive regionalnih sil na ta dogajanja. V analizi ugotavljam, da je v času arabske pomladi prišlo do tekmovanja regionalnih sil, katerega namen je bilo širjenje ali obramba vpliva in moči teh sil v regiji. Tekmovanje pa se ni odvijalo v medsebojnem (vojaškem) soočenju, temveč predvsem v 'šibkih državah' regije, ki so se soočale z nestabilnostmi in konflikti, v katerih so regionalne sile podpirale nasprotujoče si državne in nedržavne akterje. Ugotavljam tudi, da so se države v odziv na politične spremembe arabske pomladi medsebojno povezovale v neformalne koalicije, katerih cilji so bili ohranitev stabilnosti vladajočih režimov, širitev ali obramba njihovih interesov, vplivov in moči v regiji. Oblikovanje stališč držav ter povezovanje v koalicije je potekalo na podlagi ideoloških opredelitev, kjer so bila v ospredju različna stališča glede vloge političnega islama in glede legitimnega političnega sistema, ter na podlagi religijsko-sektaških identitet, kjer je prišlo do delitev po sunitsko-šiitski liniji. Države so se tako pozicionirale, delile in povezovale na podlagi njihovih ideoloških stališč v podporo ali proti političnim spremembam arabske pomladi, ki jih je zaznamoval vzpon islamističnih sil na oblast, ter tudi na podlagi sektaških identitet vladajočih režimov, bodisi sunitske ali šiitske identitete, kar je pripeljalo do soočenj med sunitskimi režimi in šiitsko koalicijo Irana ter sirskega režima.

Ključne besede: arabska pomlad, Bližnji vzhod, Severna Afrika, regionalni odnosi, moč v mednarodnih odnosih.

Changes in the constellation of power of the Middle Eastern and North African countries during the Arab Spring

The Master's thesis addresses the dynamics of regional relations and, in consequence, the power relations among countries of the Middle East and North Africa region during the Arab Spring between the years 2011 and 2014. At the beginning, I present the concept of power in international relations from the perspective of realist and constructivist theories and I analyse the sources of power of the countries in the Middle East and North Africa. Afterwards I present the historical analysis of the events of the Arab Spring for each country of the region, and the analysis of the responses and influences of regional powers to these events. I conclude that there has been a competition of regional powers during the Arab Spring, the purpose of which was the expansion or defence of their influence and power in the region. The competition was not manifested in direct (military) confrontation, but rather indirectly in 'weak states' of the region, which were coping with instabilities and conflicts. The regional powers supported the opposing state and non-state actors in those conflicts. In addition, I point out that countries were forming informal coalitions in order to counter the political changes of the Arab Spring with the aim to preserve the stability of the ruling regimes and expand or defend their interests, influence and power in the region. Countries were positioning themselves on the basis of ideological positions related to differing views on the role of political Islam and the legitimate political system. In this regard, we can distinguish countries supporting and those opposing political changes of the Arab Spring, in particular the rise of Islamist forces to power. Furthermore, the positioning of countries was based on their religious and sectarian identities, e.g. Sunni and Shia identities. This positioning led to indirect confrontations between Sunni countries and Shiite coalition of Iran and the Syrian regime.

Keywords: Arab Spring, Middle East, North Africa, regional relations, power in international relations.

Kazalo

1	Uvod.....	8
1.1	Opredelitev teme magistrskega dela.....	8
1.2	Cilji raziskovanja, predpostavka in hipoteze.....	10
1.3	Metodološki okvir proučevanja.....	12
1.4	Struktura magistrskega dela.....	13
2	Konceptualni okvir pojasnjevanja in razumevanja delovanja držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.....	14
2.1	Definicije osnovnih pojmov.....	14
2.2	Umestitev arabske pomladi v teoretični okvir.....	17
2.3	Realistična teorija mednarodnih odnosov.....	18
2.4	Konstruktivistična teorija mednarodnih odnosov.....	20
2.5	Nekatere ostale teorije moči v mednarodnih odnosih.....	22
2.6	Analiza virov moči držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike – prvi delni sklep ...	24
3	Zgodovinsko-razvojna analiza arabske pomladi; pregled po državah regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.....	26
3.1	Tunizija.....	27
3.2	Egipt.....	28
3.3	Libija.....	31
3.4	Sirija.....	33
3.5	Bahrajn.....	34
3.6	Jemen.....	35
3.7	Ostale države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.....	36
3.8	Ugotovitve zgodovinsko-razvojne analize arabske pomladi – drugi delni sklep	39
4	Analiza odzivov in vplivov regionalnih sil, vključno z analizo njihovih medsebojnih odnosov v času arabske pomladi.....	41
4.1	Egipt.....	42
4.2	Saudova Arabija.....	43
4.3	Turčija.....	46
4.4	Iran.....	48
4.5	Katar.....	50
4.6	Združeni arabski emirati.....	55
4.7	Pregled odnosov med regionalnimi silami.....	56
4.8	Odziv regionalnih mednarodnih vladnih organizacij na dogodke arabske pomladi .	60
4.9	Analiza tekmovanja regionalnih sil – tretji delni sklep.....	62

4.10	Analiza sklepanja koalicij regionalnih sil – četrti delni sklep	64
5	Analiza razlogov za različno pozicioniranje držav, sklepanje koalicij in za spremembe v regionalni konstelaciji moči	66
5.1	Vrste režimov in težnje po kontinuiteti vladajočih režimov.....	66
5.2	Ideološki razlogi za različno pozicioniranje držav	69
5.3	Religijski (sektaški) razlogi za različno pozicioniranje držav	71
5.4	Ugotovitve analize razlogov za različno pozicioniranje držav – peti delni sklep	74
6	Sklep	75
7	Literatura.....	82
	Priloga: Zemljevid sektaške (sunitske, šiitske in mešane) sestave prebivalstva na Bližnjem vzhodu	93

Seznam tabel

Tabela 2.1: Viri moči (število prebivalcev in površina ozemlja, BDP države v PPP in BDP <i>per capita</i> v PPP, število vojakov, vojaški izdatki in količina izvožene nafte) za proučevane države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike	24
Tabela 6.1: Neformalne koalicije držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi	79

Seznam kratic in okrajšav

BDP	bruto družbeni proizvod
EU	Evropska unija
GCC	<i>Gulf Cooperation Council</i> – Svet za sodelovanje v Zalivu
Nato	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> – Organizacija severnoatlantske pogodbe
OZN	Organizacija združenih narodov
USD	ameriški dolar
ZDA	Združene države Amerike

1 Uvod

1.1 Opredelitev teme magistrskega dela

Na videz nepomemben dogodek samosežiga pouličnega prodajalca Mohameda Buazizija v Tuniziji 17. decembra 2010 v protest in kot znak obupa, ker mu je lokalna policija zaradi neposredovanja dovoljenja zasegla blago in prislužen denar, je zanetil val nezadovoljstva, množičnih protestov, ljudskih vstaj in revolucionarnih trenj v arabskem svetu, poimenovanih 'arabska pomlad'. Protesti in nezadovoljstvo ljudskih množic, ki so zahtevale dostojanstvo, demokracijo in socialno pravičnost, so pripeljali do strmoglavljenja dolgoletnih avtoritarnih predsednikov v Tuniziji, Egiptu, Libiji in Jemnu. Ljudske vstaje so dosegle razsežnosti državljanske vojne v Jemnu, Libiji in Siriji. Množični protivladni protesti so zajeli tudi Alžirijo, Bahrajn, Irak, Jordanijo, Kuvajt in Maroko ter v manjših razsežnostih še Oman, Saudovo Arabijo in Palestino (Dabashi 2012; Gelvin 2015).

Ob začetku arabske pomladi so si oblasti v državah Bližnjega vzhoda in Severne Afrike prizadevale zajezi širjenje revolucionarnih trenj v regiji, bale so se namreč nemirov in krepitve opozicijskih sil v lastnih državah. Ob političnih spremembah v Egiptu in Tuniziji v letih 2011–2012, ki so prinesle na oblast stranke zmernih islamistov, so se v ostalih državah Bližnjega vzhoda in Severne Afrike okrepila politična nasprotja med oblastmi in opozicijskimi, predvsem islamističnimi strujami. Prevladoval je namreč vtis, da so dogodki arabske pomladi povzročili krepitev islamističnih političnih sil v regiji (Byman 2012; Rózsa 2013). Ta nasprotja so v nekaterih državah prerasla v oborožene konflikte.

Dogodki arabske pomladi so povzročili vrsto delitev in napetosti v odnosih med državami v regiji širšega Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. Saudova Arabija, ki je odstavljenemu tunizijskemu predsedniku Ben Aliju ponudila zatočišče, in več drugih držav v regiji je bilo do novoizvoljenih oblasti v Egiptu in Tuniziji zelo zadržanih. Na drugi strani pa je Katar podpiral revolucionarna gibanja in s televizijsko postajo Al Džazira, financirano s strani katarskega dvora, nudil medijski prostor revolucionarnim silam. Ob prevratu v Egiptu julija 2013, ko je vojska odstavila predsednika Morsija, so Saudova Arabija, Združeni arabski emirati in Jordanija pozdravili spremembo oblasti, nudili politično in izdatno finančno podporo vojaškemu režimu ter kasneje vladi predsednika Sisija. Obenem so omenjene države stopnjevale politični in diplomatski pritisk na Katar, ki je ponudil zatočišče preganjanim

članom egiptovske islamistične opozicije, predvsem Muslimanske bratovščine (Coates Ulrichsen 2014b; Gelvin 2015).

Vojaški konflikti v nekaterih državah regije, ki so sledili revolucijam arabske pomladi in jih mnogi poimenujejo kot 'arabska zima' (Videmšek 2013, 17; The Economist 2016a), so nadalje zaostrovali položaj in odnose v regiji. Arabske države so sicer dokaj enotno podprle vojaško intervencijo zahodnih držav v Libiji leta 2011; Katar, Združeni arabski emirati in Jordanija so v njej celo sodelovali. Ob revolucionarnih vstajah in konfliktih v Bahrajnu in Jemnu so v dogajanje posegale zalivske države pod vodstvom Saudove Arabije, v Bahrajnu celo z vojaško intervencijo v podporo tamkajšnjemu sunitškemu režimu. Položaj v regiji je po marcu 2011 zelo zaostрила državljanska vojna v Siriji – medtem ko so Turčija, Saudova Arabija, Katar in Združeni arabski emirati izdatno podpirali različne struje (zmerne) sirske opozicije, sta Iran in libanonska šiitska politična in paravojaška organizacija Hezbolah nudila podporo režimu sirskega predsednika Asada. Položaj v Siriji se je nadalje zaostiril s pojavom skrajne islamistične skupine Islamska država Iraka in Sirije oziroma Levanta, poznane tudi po arabskem akronimu Daeš, ki je prva ozemlja osvojila v Siriji aprila 2013 in junija 2014 razglasila kalifat (Škrjanc 2013; Coates Ulrichsen 2014b; Gaub 2015; Gause 2015; Gelvin 2015).

Opisana regionalna dinamika v času arabske pomladi in po njej kaže, da je prišlo do številnih političnih delitev in nasprotij ter tudi do vzpostavljanja koalicij držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, kar nekateri avtorji poimenujejo kot 'bližnjevzhodno hladno vojno' (Ryan 2014; Gause 2014). V začetku arabske pomladi se je tako na eni strani pozicionirala koalicija Egipta in Tunizije pod vodstvom zmernih islamistov, Katarja in Turčije ter na drugi strani sile kontinuitete s podporo Saudove Arabije, Združenih arabskih emiratov, Jordanije in nekaterih drugih držav v regiji. Ob vojaških konfliktih v Bahrajnu in Siriji (ter delno tudi v Jemnu leta 2015) pa je prišlo do delitve po liniji suniti – šiiti,¹ pri čemer so sunitske države podpirale sunitški režim v Bahrajnu in (zmerno) sunitško opozicijo v Siriji, medtem ko je Iran stopil v bran šiitskim manjšinam v zalivskih državah in režimu sirskega predsednika Asada, ki pripada alavitski ločini šiitskega islama (Gause 2015).

---

¹ Suniti in šiiti sta dve osrednji veji islama. Do delitve je prišlo v zgodnji zgodovini islama zaradi nasprotujočih si pogledov glede vodstva muslimanske skupnosti po smrti preroka Mohameda. Sčasoma sta obe veji razvili tudi svoj dogmatski koncept, običaje in tradicije. Arabske države so večinoma sunitske, z izjemo Iraka in Bahrajna, kjer je večina prebivalcev šiitov. Pomembne šiitske manjšine so v Libanonu, Jemnu, Kuvajtu in Saudovi Arabiji. V Siriji je 13 % prebivalstva alavitov, ki so ločina šiitskega islama (Gelvin 2015, 1–2).

Dogodki tekom arabske pomladi navajajo k sklepu, da je prišlo do pojavov rivalstva, tekmovanja za prevlado med državami oziroma koalicijami držav v regiji, kar je vodilo do spremembe v ravnotežju moči v regiji. Egipt, ki je kot največja država imel dolga leta vodilno vlogo v regiji, je bil politično destabiliziran in njegova regionalna vloga je oslabela (Ayoob 2014; Aly 2014). Na drugi strani je bilo opaziti večletno širjenje političnega in gospodarskega vpliva Katarja v regiji. V arabski pomladi se je povečala tudi vloga nearabskih držav Turčije in Irana (Miklič 2013). Turčija, ki je podprla sile zmernih islamistov v Tuniziji, Egiptu in Siriji, je že v času pred arabsko pomladjo postala v arabski javnosti vzor sobivanja demokracije in političnega islama, vendar je zatem njena pozitivna podoba hitro kopnela. Iran je postal pomemben regionalni igralec kot 'zaščitnik' šiitske manjšine v zalivskih državah, Iraku in Siriji; njegova vloga se je nadalje okrepila v konfliktih v Bahrajnu, Jemnu in Siriji (Gause 2015).

Razloge za rivalstvo držav oziroma za sklepanje koalicij držav ob arabski pomladi lahko iščemo v prizadevanjih držav za širjenje njihovega političnega ter gospodarskega vpliva v regiji, v tekmovanju političnih elit in prizadevanjih za ohranitev njihove oblasti (na primer sile kontinuitete na eni strani in struje politične opozicije, sestavljene iz političnih islamistov in liberalnih revolucionarnih gibanj na drugi strani); pomembno vlogo pri pozicioniranju držav so imeli tudi ideološko-religijski dejavniki (delitve med sekularnimi silami in islamisti, suniti ter šiiti in podobno).

1.2 Cilji raziskovanja, predpostavka in hipoteze

Arabska pomlad je bila eden izmed osrednjih, celo prelomnih dogodkov, ki je zaznamoval mednarodno dogajanje v letu 2011 in v naslednjih letih, ter ostaja aktualen tudi danes. Obstaja obsežno raziskovanje o vzrokih arabske pomladi (kot na primer ekonomski, socialni, politični, demografski vzroki in vloga novih socialnih medijev), o njenih posledicah, prav tako tudi o mednarodnih odzivih ter vplivih mednarodnih akterjev na arabsko pomlad (Miklič 2013). Relativno manj raziskana pa je dinamika regionalnih odnosov in vplivov držav v regiji na dogajanje ob arabski pomladi, zaradi česar sem si slednje izbral za temo raziskovanja v magistrskem delu. Predmet raziskovanja v magistrskem delu je torej pozicioniranje držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi, ki so vodila v rivalstva ali

sklepanja koalicij držav. Namen je ugotoviti, kakšne so bile posledice te dinamike na ravnotežje moči med državami v regiji. Ob tem analiziram tudi odzive dveh najvplivnejših regionalnih mednarodnih vladnih organizacij – Arabske lige in Sveta za sodelovanje v Zalivu.

Namen magistrskega dela je v teoretskem delu prispevati k aplikaciji realistične in konstruktivistične teorije mednarodnih odnosov za pojasnjevanje meddržavnih odnosov in dinamike njihovih sprememb v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi. Ob tem želim tudi ovrednotiti realistično in konstruktivistično teorijo za razumevanje in razlago odnosov med državami v regiji. V empiričnem delu magistrskega dela analiziram in kritično ovrednotim te odnose, odzive in vplive držav na dogodke arabske pomladi ter pojasnim medsebojna rivalstva, tekmovanja in sklepanja koalicij držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. Pri tem tudi proučujem, kateri dejavniki vplivajo na različno pozicioniranje držav in sklepanje koalicij.

Analizo magistrskega dela so vodile naslednje hipoteze, ki so izpeljane iz predpostavke in katerih veljavnost preverjam v analizi.

- Predpostavka: V času arabske pomladi je prišlo do tekmovanja držav na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki za povečanje moči in regionalnega vpliva, kar je posledično pripeljalo do oblikovanja koalicij držav in sprememb v ravnotežju moči v regiji.
- Hipoteza 1: Tekmovanje regionalnih sil je posledica njihove težnje po regionalni hegemoniji.
- Hipoteza 2: Sklepanje koalicij držav v regiji je posledica težnje vladajočih režimov po ohranitvi oblasti oziroma njihovi kontinuiteti.
- Hipoteza 3: Na različno pozicioniranje držav in sklepanje koalicij vplivajo njihove identitetne podobnosti, predvsem ideološke oziroma religijske (sektaške) kompatibilnosti ter podobnosti vladajočih režimov.

1.3 Metodološki okvir proučevanja

V magistrskem delu sem večinoma uporabil analizo in interpretacijo sekundarnih virov (predvsem znanstvenih monografij, zbornikov in znanstvenih člankov), ki zadevajo področje mojega raziskovanja, in v manjši meri analizo primarnih virov (na primer objavljenih zunanjepolitičnih stališč analiziranih držav ter izjav njihovih predstavnikov), kajti slednji so mi manj dostopni zaradi jezikovnih preprek.

Metoda raziskovanja je predvsem analiza vsebine virov, zgodovinsko-razvojna analiza pri predstavitvi poteka arabske pomladi in komparativna analiza dogajanj v državah ter njihovih odzivov na dogodke arabske pomladi. Kot dopolnilno metodo raziskovanja sem uporabil tudi metodo opazovanja z udeležbo, saj sem v letih od 2011 do 2014 služboval na Veleposlaništvu Republike Slovenije v Kairu in tako imel neposredne izkušnje dogodkov arabske pomladi.

Proučevanje obsega raven meddržavnih odnosov v geografski regiji Severne Afrike in Bližnjega vzhoda, vključno s Turčijo in Iranom, vendar pa iz proučevanja izključujem Izrael, saj je njegov položaj v regiji zelo drugačen od arabskih sosed. Kot ugotavlja tudi Ayoob (2014, 354) je Izrael v regiji viden, kot da je geografsko na Bližnjem vzhodu, vendar "ni z Bližnjega vzhoda" zaradi priseljenskega in kolonialnega izvora judovske države. Rózsa (2013, 19) ugotavlja, da je bil Izrael v arabski pomladi v večji meri zunanji opazovalec, prav tako so bili tudi izraelski politiki zelo previdni pri komentiranju dogodkov arabske pomladi. Iz analize dinamike odnosov v regiji sem zaradi vsebinskega fokusa magistrskega dela izključil tudi proučevanje odzivov in vplivov svetovnih velesil (na primer ZDA, EU in Ruske federacije) in drugih držav izven regije, čeprav se povsem zavedam, da imajo le-te pomembno vlogo in vpliv na dogajanja v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. Analiza obsega pregled arabske pomladi v časovnem obdobju od leta 2011 do leta 2014 (to leto sem izbral kot skrajno, saj namreč niti v politični niti v akademski skupnosti ni enotnega mnenja o tem, kdaj naj bi se arabska pomlad zaključila), vključno z analizo položaja držav neposredno pred in po tem obdobju.

1.4 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij. Uvodoma v drugem poglavju definiram osrednje pojme, ki zadevajo področje raziskovanja (kot na primer arabsko pomlad, opredelitev geografskih pojmov Bližnjega vzhoda in Severne Afrike in podobno), in predstavljam konceptualni okvir pojasnjevanja ter razumevanja delovanja držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. V tem delu predstavljam pomembnejše teorije, ki pripomorejo k raziskovanju in analizi v magistrskem delu, s poudarkom na realistični in konstruktivistični teoriji mednarodnih odnosov.

V naslednjem, tretjem poglavju predstavljam potek dogodkov arabske pomladi po državah regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike s ciljem analize in primerjave držav ter identificiranja značilnosti poteka arabske pomladi v državah regije, ki so v pomoč pri nadaljnji analizi odzivov držav na arabsko pomlad in njihovih vplivov na dogajanje v regiji.

V četrtem poglavju proučujem vplive regionalnih sil – Egipta, Saudove Arabije, Turčije, Irana ter manjših sil, kot sta Katar in Združeni arabski emirati – na dogodke arabske pomladi v regiji, ob tem pa analiziram tudi medsebojne odnose med temi silami. Pri tem me zanima, kako regionalne in manjše sile težijo k povečevanju moči in vpliva v regiji. Analiziram centre moči v regiji, težnje držav k hegemoniji ter oblikovanje koalicij oziroma rivalstev držav. Obenem proučim tudi odzive na arabsko pomlad regionalnih mednarodnih vladnih organizacij – Arabske lige in Sveta za sodelovanje v Zalivu; pri tem me predvsem zanima, kako države izvajajo svoj vpliv prek teh dveh regionalnih organizacij. Z ugotovitvami v poglavju preverjam prvo hipotezo, da je tekmovanje regionalnih sil posledica njihove težnje po regionalni hegemoniji.

V naslednjem, petem poglavju analiziram razloge za različno pozicioniranje držav v regiji, med katerimi proučim zavezništva ali rivalstva med političnimi elitami v regiji s ciljem zagotavljanja kontinuitete vladajočih režimov, vplive državnih ureditev (na primer razlike med predsedniškimi režimi in monarhijami) ter ideološko-religijskih dejavnikov (sektaške delitve med suniti in šiiti) na pozicioniranje držav. Na podlagi analize preverjam drugo hipotezo, da je sklepanje koalicij držav v regiji posledica težnje vladajočih režimov po ohranitvi oblasti oziroma njihovi kontinuiteti, in tretjo hipotezo, da na različno pozicioniranje

držav in sklepanje koalicij vplivajo njihove identitetne podobnosti, predvsem ideološke oziroma religijske (sektaške) kompatibilnosti ter podobnosti vladajočih režimov.

Za vsakim od empiričnih poglavij podajam delni sklep, ki je osredotočen na ugotovitve posameznega dela raziskave. Slednji so podlaga za oblikovanje končnega Sklepa, poglavja, kjer predstavim celostne ugotovitve in na podlagi opravljene analize potrdim oziroma ovržem zastavljene hipoteze. Ob tem na podlagi ugotovitev iz analize podajam tudi priporočila za ureditev meddržavnih odnosov in sodelovanja v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike ter identificiram vprašanja, ki bi bila pomembna za nadaljnje raziskovanje.

2 Konceptualni okvir pojasnjevanja in razumevanja delovanja držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike

V tem poglavju opredelim osnovne pojme in koncepte, ki zadevajo področje raziskovanja magistrskega dela, in zatem predstavim, kako so različne teorije obravnavale problematiko moči v mednarodnih odnosih, pri čemer posebno pozornost namenim realistični in konstruktivistični teoriji mednarodnih odnosov. Teoretični pristopi in predpostavke namreč lahko nudijo začetno izhodišče raziskovanja ter osvetlijo naravo in delovanje pojavnosti. V sklepu poglavja na podlagi različnih teoretskih konceptov moči v mednarodnih odnosih analiziram vire moči za države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.

2.1 Definicije osnovnih pojmov

Analiza magistrskega dela obsega proučevanje obdobja ljudskih vstaj in protestov v državah Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, poimenovanih '**arabska pomlad**'. Haas in Lesch (2013, 1–2) menita, da gre za kontroverzno poimenovanje množičnih in večinoma mirnih protestov v številnih arabskih državah, ki so nepričakovano izbruhnili konec leta 2010 in v začetku 2011. Gelvin (2013, 240–241; Gelvin 2015, 37–38) arabsko pomlad opredeli kot najpogosteje uporabljeno metaforo za vstaje v arabskih državah, ki je tako koledarsko netočna kot tudi pomensko zavajajoča. Pojasnjuje, da se pomlad povezuje s prenovljenjem in se zato uporablja tudi za poimenovanje nekaterih političnih dogodkov v zgodovini – na primer pomlad narodov, praška pomlad. Konservativni komentatorji so z besedno zvezo arabska pomlad označili že

dogodke ob in po ameriški invaziji na Irak leta 2003. Za vstaje v arabskem svetu v začetku leta 2011 pa je poimenovanje med prvimi uporabil Marc Lynch v članku, objavljenem v strokovni reviji *Foreign Policy* (Lynch 2011; Toumi 2011).

Medtem ko simbolični začetek arabske pomladi predstavlja samosežig uličnega prodajalca Mohameda Buazizija v Tuniziji 17. decembra 2010 (Dabashi 2012; Gelvin 2015 in drugi), pa ni enotnega mnenja glede trajanja ali konca arabske pomladi. Nekateri avtorji zaključek arabske pomladi postavljajo v leto 2013, ko so protivladni protesti prešli v sektaške napetosti in spopade (Amour 2013), v Egiptu pa je vojska odstavila predsednika Morsija iz vrst Muslimanske bratovščine (Coates Ulrichsen 2014b, 180) ali v leto 2014, ko se je s postopno prevlado režima Asada vstaja v Siriji izkazala za neuspešno in ko je v Egiptu prevzel oblast predsednik Sisi (Aguirre 2014) oziroma ko je novi egiptovski režim vnovič začel množično kršiti človekove pravice (Cadman 2014). Te dogodke, ki kažejo na neuspeh arabske pomladi, nekateri označujejo tudi kot '**arabsko zimo**' (Videmšek 2013, 17; The Economist 2016a).

Ob kontekstualizaciji dogodkov arabske pomladi se zastavlja vprašanje, ali jih lahko štejemo za revolucije. Po Samuelu Huntingtonu (1968, 264) revolucija vključuje "hitro in nasilno uničenje obstoječih političnih institucij, družbenih struktur, vodstva, dejavnosti in politik vlade," čemur sledi "mobilizacija novih skupin v politiko in vzpostavitev novih političnih institucij". Potrebno jo je razlikovati od upora, vstaje, državnega prevrata ali vojne za neodvisnost. Obenem pojasnjuje, da so popolne revolucije v splošnem redke – pogosto namreč revolucija degenerira v obdobje politične nestabilnosti, nasilja, državnih udarov ali državljanskih vojn (Little 2011; Greffrath in Duvenhage 2014, 37). Podobno tudi Ramadan (2012, 3) meni, da je poimenovanje dogodkov množičnih gibanj s pojmom revolucija neustrezno, saj ni prišlo do transformacije političnega reda ali ekonomskega ravnotežja moči, zaradi česar dogodka poimenuje kot 'vstaje'.

Ker v primeru dogodkov arabske pomladi ni prišlo do sprememb družbenih struktur, institucij in družbene ureditve, z izjemo vladnih sprememb, zamenjav predsednikov in vlad, se v magistrskem delu izogibam poimenovanju dogodkov kot revolucije. Spremembe vladajočih režimov, do katerih je prišlo v nekaterih državah arabske pomladi (na primer Tunizija, Egipt, Libija in Jemen), lahko namreč opredelimo kot odstranitev z oblasti avtoritarnega voditelja in njegovega ožjega političnega kroga vladajočih (Brownlee in drugi 2013, 36).

Z geografskega vidika so predmet proučevanja države **Bližnjega vzhoda in Severne Afrike**, z nekaterimi izjemami, ki sem jih opredelil in pojasnil v Uvodu. *Encyclopædia Britannica* (2016) navaja, da ne obstaja enotna definicija Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, definicije pa večinoma vključujejo regijo južnega in vzhodnega Sredozemlja; od Maroka do arabskega polotoka, včasih tudi širše. Metodologije številnih mednarodnih organizacij (na primer Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada, Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj – *Organization for Economic Cooperation and Development* – OECD, agencij Organizacije združenih narodov – OZN kot so Mednarodni sklad Združenih narodov za pomoč otrokom – *United Nations International Children's Emergency Fund* – UNICEF, Visoki komisariat Združenih narodov za begunce – *United Nations High Commissioner for Refugees* – UNHCR in drugi) vključujejo regijo Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, poznano tudi pod kratico MENA (*Middle East and North Africa*). Svetovna banka (2016) na primer v regijo MENA vključuje naslednje države: Alžirijo, Bahrajn, Džibuti, Egipt, Irak, Iran, Izrael, Jemen, Jordanijo, Katar, Kuvajt, Libanon, Libijo, Maroko, Oman, Saudovo Arabijo, Sirijo, Tunizijo, Zahodni breg in Gazo ter Združene arabske emirate.

Za regijo Bližnjega vzhoda in Severne Afrike se pogosto uporablja tudi poimenovanje **arabski svet**, ki obsega geografsko regijo od severne Afrike do zahodne meje Irana ter od južne meje Turčije do Afriškega roga. Območje vključuje 22 držav, ki so tudi članice regionalne mednarodne organizacije Arabske lige, in sicer: Alžirijo, Bahrajn, Džibuti, Egipt, Irak, Jemen, Jordanijo, Katar, Komore, Kuvajt, Libanon, Libijo, Maroko, Mavretanijo, Oman, Palestino, Saudovo Arabijo, Sirijo, Somalijo, Sudan, Tunizijo in Združene arabske emirate. Prevladujoč jezik držav arabskega sveta je arabščina. Poimenovanje se nanaša tudi na kulturni svet, s katerim se identificirajo prebivalci navedene regije (Gelvin 2015, 1).

Predmet proučevanja v magistrskem delu so spremembe v konstelaciji **moči držav**. Moč se povezuje z drugimi sorodnimi pojmi, kot so vpliv, nadzor, prisila, prepričevanje, zastraševanje, podreitev, spodbuda in tako dalje. Robert A. Dahl moč definira kot povzročitev države A (ali zmožnost, da povzroči), da država B naredi nekaj, česar sicer ne bi naredila (Baldwin 2002). Nekateri moč vidijo kot sklop lastnosti in zmogljivosti, drugi pa kot proces vplivanja ali nadziranja (Russett in Starr 1996, 214). Koncept moči v meddržavnih odnosih pojasnjem s pomočjo različnih teorij v nadaljevanju magistrskega dela.

2.2 Umestitev arabske pomladi v teoretični okvir

Širjenje ljudskih vstaj in protestov po državah Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, za katere se je uveljavilo poimenovanje arabska pomlad, lahko pojasnimo s teoretskim konceptom avtorja Rosenaua (1969), ki je proučeval transnacionalne pojave v pomenu prehajanja vplivov med družbami in državami, kar je poimenoval kot 'povezovalna politika' (*linkage politics*). Opozoril je, da če je bilo nekoč politično delovanje omejeno z mejami države, ga je danes moč zaslediti na vseh koncih sveta. Moderna znanost in tehnologija sta podrli meje prostora in časa ter povečali medsebojne odvisnosti v političnem svetu. Rosenau je utemeljil koncept povezovanja kot ponavljajočega se zaporedja vedenja, ki izvira v enem sistemu in se odraža v drugem. Meje sistemov se prehaja s procesi dojetanja, tekmovanja, neposredne interakcije. Pri tem avtor identificira tri osnovne vrste procesov povezovanja: proces prodiranja, kadar akterji enega političnega procesa nastopijo kot udeleženci drugega procesa; proces reakcije, kadar je vedenje akterjev v enem sistemu odziv na ravnanje akterjev v drugem sistemu; ter proces posnemanja, ko so politične aktivnosti v eni državi oponašane v drugi državi (Rosenau 1969, 2, 45–46). Koncept povezovalne politike ključno prispeva k razumevanju povezave med notranjim in zunanjim okoljem zunanje politike držav (Bojinović Fenko 2010, 64).

Katz pojasnjuje, kako arabska pomlad ni spreminjala zgolj posamičnih držav, temveč je pretresla tudi mednarodne odnose v regiji in širše. Izhajajoč iz predpostavk Walta pojasni, da vstaja v eni državi ne pretrese zgolj mednarodnih odnosov, temveč lahko tudi okrepi varnostno tekmovanje med državami, poveča nevarnost vojne ali celo vodi v meddržavno vojno. Prav tako lahko vstaja v eni državi občutno spremeni odnose zavezništev držav v regiji in širše (Katz 2014, 76).

Pri proučevanju učinkov arabske pomladi na meddržavne odnose v regiji je moč analizirati več različnih nivojev zunanjepolitičnega odločanja. Metodologija avtorjev Russett in Starr (1996, 76–81) izpostavlja več ravni analize pri raziskovanju mednarodnih odnosov in sicer posamezne odločevalce (in na primer njihove osebne lastnosti), vloge teh odločevalcev (na primer v določeni organizaciji), vladno strukturo (na primer demokratično ali avtoritarno), značilnosti družbe (na primer razvitost, pismenost, viri), mednarodne odnose (velikost in lega držav, povezovanja in zavezništva) in svetovni sistem (bi- ali večpolarnost). V analizi posebno pozornost namenjam analizi ravni mednarodnega regionalnega sistema in ravnanj držav v tem okviru (na primer analiza oblikovanja zavezništev/koalicij, hierarhičnih odnosov

odvisnosti, prevlade, ravnotežja moči ter metod vplivanja držav); analizi vladne strukture (za pojasnitev morebitnih vplivov razlik med avtoritarnimi predsedniškimi režimi in monarhijami ter med političnimi elitami); analizi družbenih značilnosti (na primer vplivi unitarne, večetnične ali večverske sestave prebivalstva) ter deloma analizi vloge posameznika kot odločevalca (na primer vodje države).

2.3 Realistična teorija mednarodnih odnosov

S konceptom moči v mednarodnih odnosih so se v največji meri ukvarjali teoretiki realizma. Realisti trdijo, da razumejo in tolmačijo svet takšen, kot je (in ne takšnega, kot bi moral biti). Temeljni realistični koncepti so moč, interes in ravnotežje. Mednarodno politiko opredeljuje borba za moč med državami kot nosilkami moči v mednarodnih odnosih. Ravnotežje moči med državami je način, da se v mednarodni skupnosti zagotovi relativno stabilnost. Mednarodno politiko je tako mogoče pojasniti s pomočjo analize tekmujočih si interesov, definiranih v smislu moči (Morgenthau 1995, 8–11).

Eden izmed osrednjih predstavnikov realizma Morgenthau (1995) definira koncept interesa kot moč, mednarodno politiko pa kot borbo za moč. Težnja po dominaciji usmerja tudi delovanje držav. Države, ki si prizadevajo za ohranitev moči in ne težijo k spreminjanju razdelitve moči, izvajajo politiko *statusa quo*. Države, ki so usmerjene k pridobivanju večje moči, izvajajo politiko imperializma. Države, ki poskušajo svojo moč demonstrirati z namenom, da jo ohranijo ali povečajo, izvajajo politiko prestiža. Značilnost vseh politik je, da se elemente borbe za moč poskuša zakriti z ideološkimi opravičili in racionalizacijami. Ideologiji pri politiki *statusa quo* sta na primer mir in mednarodno pravo. Imperializem na drugi strani potrebuje ideologije, ki utemeljujejo nujnost, moralno legitimnost in načela, ki zahtevajo novo distribucijo moči. Težnje različnih držav, ki poskušajo ohraniti ali zrušiti *status quo*, vodijo do vzpostavitve ravnotežja moči in do politik, ki ga želijo obdržati. Slednje je bistveni stabilizacijski faktor v mednarodni skupnosti. Borba za moč v mednarodni politiki lahko poteka po vzorcu direktne opozicije, ko država direktno nasprotuje uveljavljanju moči s strani druge države, ali vzorcu tekmovanja držav. Ravnotežje moči je mogoče doseči s kompenzacijami v ozemeljskem smislu, oboroževanjem in zavezništvu. Zavezništva so funkcija ravnotežja moči, ko državi, ki medsebojno tekmujeta, svoji moči dodata moč drugih držav ali moč drugih držav zadržita ena pred drugo. Posebno vlogo pri vzpostavljanju

ravnotežja ima država 'uravnoteževalka', ki se ne identificira trajno z nobeno politiko države ali skupine držav, svojo težo položi enkrat na eno stran in drugič na drugo, pri tem pa ima edini trajni interes, da ohrani ravnotežje moči. Če takšna država vodi pametno zunanjo politiko, lahko ob dejstvu, da je njena podpora odločilna v borbi za moč, izvleče od tistih, ki jih podpira, najvišjo možno ceno (Morgenthau 1995, 76–303).

Po mnenju realistov bi se morala država, katere varnost je ogrožena, povezati s katerokoli državo, ne glede na morebitne vojaške pomisleke, kot so ideologija, minuli odnosi ali morala. Dejansko imajo pri tem pomembno vlogo tudi sorodnosti med državami, ideologije, skupne vrednote in interesi, vezi sodelovanja in tako dalje (Russett in Starr 1996, 172–173). Oblikovanje zavezništev in koalicij ne poteka zgolj zaradi uravnoteženja moči, temveč tudi nasproti zunanji grožnji oziroma za uravnoteženje groženj, ki so družbeno konstruirane (Walt 1998; Wendt 1992, 396), na primer grožnje revolucionarnih nemirov v regiji ob arabski pomladi.

Konceptualizacijo vrst moči je vpeljal Carr, in sicer je ločil vojaško, ekonomsko in propagandno moč, ki ustrezajo zagroženi ali dejanski uporabi vojaške sile, gospodarskih sankcij ali normativnega pritiska javnega mnenja. Mednarodne organizacije in mednarodno pravo je videl kot institucionalizacijo interesov močnih držav s ciljem vzdrževanja *statusa quo*. Iz marksistične teorije pa je izpeljal, da so ideologije, kot na primer svobodna trgovina, del politike moči, ki indoktrinirane države vodi v ekonomske odnose odvisnosti in izkoriščanja (Barnett in Duvall 2005, 50–51, 68).

Teoretik neorealizma Waltz (1979, 131; Baldwin 2002) je v analizi razporeditve moči v strukturi mednarodnega sistema upošteval seštevek kombinacije dejavnikov, kot so številčnost prebivalstva in velikost ozemlja, obdarjenost z viri, gospodarska zmožnost, vojaška moč, politična stabilnost in sposobnost, za katere je priznal, da jih je težko meriti in primerjati. Neorealistični pristop izpostavlja koncept hegemonije kot asimetrične distribucije resursov in moči v mednarodni skupnosti ter vloge hegemonске sile, ki vpliva na ravnanje ostalih držav ter določa ureditev mednarodnega sistema.

Za razliko od realističnega koncepta ravnotežja sil je na področju politične ekonomije mednarodnih odnosov Kindleberger razvil teorijo hegemonске stabilnosti, katere teza je, da liberalno svetovno gospodarstvo za svojo stabilnost potrebuje stabilizatorja v obliki

hegemonske sile. Vloga hegemonске sile, ki jo odlikuje premoč v materialnih resursih, je bistvena za premagovanje negativnih učinkov anarhičnega mednarodnega sistema. Hegemonska sila tako vzpostavi določeno strukturo mednarodne ureditve, ki jo sprejemajo tudi ostale države (Andolšek 2003, 706–710, 717–718).

2.4 Konstruktivistična teorija mednarodnih odnosov

Izhodišče konstruktivistične teorije mednarodnih odnosov je, da so temelji mednarodne politike družbeni, bolj kot strogo materialni, in da te strukture družbenih odnosov oblikujejo identitete in interese akterjev, bolj kot njihovo obnašanje. Družbene strukture imajo: (1) skupno znanje, razumevanje, pričakovanja, (2) materialne vire in zmožnosti ter (3) prakse oziroma procese. Razumevanje in percepcija oblikuje njihove odnose, bodisi kooperativne ali konfliktne. Procesi interakcije producirajo družbene strukture, ki oblikujejo njihove identitete in interese (Wendt 1995, 71–74, 81).

Wendt je tako razvil koncept strukture identitet in interesov. Menil je, da anarhija in distribucija moči ne pojasnita zadostno sklepanja zavezništev, ki potekajo tudi na podlagi identitetnih razlogov. Akterji namreč v medsebojnih odnosih oblikujejo identiteto, ki je relativno stabilno razumevanje in pričakovanje, specifično določeni vlogi akterja. Identitete služijo kot podlaga za interese, ki jih akterji oblikujejo v procesu definiranja situacij. Moč države tako konstruirajo tudi ideje in kulturni kontekst (Wendt 1992, 396–398). Pomen kulturnega konteksta v analizi moči izpostavljata tudi Lasswell in Kaplan, ki med vire moči uvrščata spoštovanje, naklonjenost, omiko in tako naprej. Podobno tudi Dahl v analizi moči proučuje vrednote, stališča, pričakovanja, pravila odločanja, strukture in ustave (Baldwin 2002).

Barnett in Duvall (2005, 42–57) sta razvila tipologijo konceptov moči, ki temelji na analizi dimenzije družbenih relacij, interakcij in odnosov, prek katerih deluje moč, ter specifičnosti načina učinkovanja moči (na primer neposreden ali posreden, razpršen učinek). Na podlagi teh dimenzij sta identificirala štiri koncepte moči in sicer: prisilna, institucionalna, strukturna in produktivna moč. Koncepti predstavljajo različne oblike moči, ki si med seboj ne nasprotujejo. Prisilna moč je moč v interakciji neposrednega nadzora enega akterja nad drugim (ter je zelo blizu realističnemu konceptu moči). Moč, ki jo akter izvaja posredno nad

družbeno oddaljenimi drugimi prek razpršenih odnosov interakcije, poimenujeta institucionalna moč (koncept je blizu neoliberalnemu pristopu mednarodnih institucij). Strukturna moč izvira iz ustroja zmožnosti subjekta v neposrednem in vzajemnem strukturnem odnosu do drugih, ki se odraža v položajih nad- ali podrejenosti ter dominacije akterjev (kot primer lahko služi marksistično razlikovanje strukturnega položaja kapitala in dela). Produktivno moč pa pojasnita kot družbeno razpršeno učinkovanje družbenih sistemov pomenov, znanja, razumevanja, diskurza, norm in praks (odraža se v osnovnih kategorijah, kot so: civiliziran, evropski, zahoden, demokratičen, nestabilen; skratka pomeni, ki opredeljujejo in omejujejo politike ter prakse kot mogoče, dovoljene, zaželeno).

Pri proučevanju odnosov med državami Wendt (1992, 400–424) definira več varnostnih sistemov držav in sicer: kompetitivni varnostni sistem, v katerem se države identificirajo negativno do varnosti druge in pridobitev ene države predstavlja izgubo za drugo; individualistični sistem varnosti, kjer so države indiferentne do odnosa med lastno varnostjo in varnostjo drugih; in kooperativni varnostni sistem, v katerem se države pozitivno identificirajo med seboj in je varnost ene videna kot odgovornost vseh. Prva dva sistema predstavljata obliko samopomoči v anarhični mednarodni strukturi. Po mnenju Wendta je anarhija zgolj ena od oblik ureditev sistema (ter ni predispozicionirana, kot trdijo realisti) in prav tako nastane v procesu interakcije. Skozi vzajemno interakcijo se oblikujejo tudi relativno trajne identitete in interesi. Agresivno vedenje ene države primora ostale, da se podajo v tekmovalno politiko moči, da se obranijo. Če te države prepoznajo skupno grožnjo, lahko formirajo skupno obrambno zaveznitvo. Identitete in interese držav lahko formirajo individualni, domači, sistemski ali transnacionalni faktorji. Skozi proces sodelovanja države postopoma rekonstituirajo svoje interese v skupne zaveze, norme, interese in identitete, ki jih lahko institucionalizirajo. Transformacija identitet in interesov skozi proces sodelovanja predpostavlja, da se akterji ne identificirajo negativno v medsebojnem odnosu oziroma da skupni interesi prevladajo nad morebitnim medsebojnim nezaupanjem. Wendt pri tem razlikuje tudi med samopercepcijo države in vlogo, ki ji jo pripisujejo drugi.

Poudarek na moči ter vplivu idej in identitet v zunanji politiki je prisoten tudi v delih Samuela Huntingtona in njegovi tezi o spopadu civilizacij, ki je utemeljena na predpostavki, da kolektivne kulturne, religijske ter civilizacijske identitete nadomeščajo nacionalne opredelitve

(Huntington 2005).² Podobno tudi Haas (2014) ugotavlja, da strukture mednarodnega sistema ne opredeljuje zgolj moč držav, temveč tudi identiteta, percepcija groženj in ideološka polarnost sistema, zaradi česar države s skupno ideologijo in podobno percepcijo grožnje težijo k medsebojnemu povezovanju.

2.5 Nekatere ostale teorije moči v mednarodnih odnosih

Koncept moči v mednarodnih odnosih je pogosto viden kot disciplinarna dopolnitev realistične teorije. Moč je razumljena kot zmožnost države, da uporablja materialne vire s ciljem, da primora ostale države k nečemu, česar sicer ne bi storile. Marksisti so razumeli moč kot strukturno prisilo in institucionalno ureditev kapitalističnega gospodarstva. Teoretiki svetovnega sistema so na podlagi takšnega razumevanja moči in struktur produkcije razdelili države na center, polperiferijo in periferijo. Neoliberalci so proučevali, kako države s skupnimi interesi vzpostavijo mednarodne institucije in ureditve, ki nato 'ukrotijo' in nevtralizirajo moč držav. Konstruktivisti so poudarjali pomen vzročnih povezav med normativno strukturo, procesi interakcije in prepričevanja. V splošnem pa realizmu rivalne teorije niso uspeli razviti alternativnega koncepta moči v okviru lastnih teorij (Barnett in Duvall 2005, 40–41, 53–54).

Nye je realistični koncept 'trde moči', ki predpostavlja, da država primora druge države, da storijo nekaj, česar sicer ne bi storile, nadgradil s konceptom 'mehke moči', ki pomeni zmožnost države doseči, da si druge države želijo isto kot navedena država. Prek mehke moči lahko država doseže želene učinke brez prisile nad drugimi državami, saj ji slednje želijo slediti. Oblike mehke moči so kultura, ideologija oziroma politične vrednote (na primer demokracija, človekove pravice), mednarodne organizacije in zunanje politike, ki so videne kot legitimne in z moralno avtoriteto. Vir mehke moči države je torej njena kulturna in ideološka privlačnost, ki ji druge države želijo slediti (Nye 1990; Barnett in Duvall 2005, 51; Bojinović Fenko 2014).

---

² Huntington (2005, 135, 155) je v svojem delu ugotovil, da se muslimani obračajo k islamu kot viru identitete, smisla, legitimnosti. Gre za široko družbeno, intelektualno, kulturno in politično gibanje, ki ga je označil kot islamski preporod. Obenem je trdil, da se povezujejo države s sorodno kulturo in da kultura ter civilizacija določata novodobna zavezništva.

Teoretski koncept avtorice Petersen (2012) vsebuje tipologijo moči, ki jo sestavljajo: prisilna moč (vrši se z nadzorom), pogajalska (*bargaining*) moč (izvaja se v koordinaciji) in usklajena moč držav (ki zahteva zaveze in zaupanje držav), obenem pa definira tudi institucionalizirano moč (ki je zmožnost države, da vlada prek obstoječega političnega reda v politični skupnosti).

Če je realizem videl moč kot atribut ali lastnost države, ki se lahko meri z viri, kot so velikost ozemlja, prebivalstva, bogastva in vojske, kar lahko razumemo tudi kot zmogljivosti države, se je omenjeni koncept v 20. stoletju nadgradil v koncept relacijske moči, ki nastopa v odnosu (dejanskem ali potencialnem) in pomeni, da vedenje države A vsaj delno povzroči spremembe vedenja države B, in strukturne moči, ki izhajajo iz strukture mednarodne skupnosti in se izvaja posredno prek nadzora nad političnim, ekonomskim, varnostno-vojaškim in znanstvenim sistemom. Takšen koncept moči vsebuje tudi prepričanja, stališča, preference, mnenja, pričakovanja in podobno (Baldwin 2002).

Baldwin (prav tam) nadalje opredeli moč kot večdimenzionalno in pri tem razlikuje naslednje dimenzije: področje delovanje (na primer gospodarsko, vojaško), okoliščine (število drugih akterjev in njihov vpliv, regionalni ali mednarodni doseg moči), teža moči akterja (zanesljivost vpliva), stroški izvajanja moči, sredstva moči (simbolična kot na primer prepričanja, propaganda; ekonomska; vojaška in diplomatska sredstva). Moč države je odvisna tudi od volje in namena države, da jo izvaja, in v tem oziru lahko razlikujemo tudi med namernim ali nenamernim izvajanjem moči.

Neack (2003, 128) pojasnjuje, da moč izvira iz seštevka oprijemljivih virov držav, pri čemer pa se zmogljivosti vedno ne preslikajo neposredno v vpliv. Meni, da se moč odraža v odnosih med državami in zato države klasificira na velike, srednje in manjše sile (ter ne države). Velike sile poleg velike vojaške, gospodarske, politične in diplomatske moči zaznamuje tudi izkazana volja, da svoje zmožnosti po potrebi uporabijo. Velike sile so zato posebej pozorne na morebitno ogrožanje njihovega statusa. Srednje sile imajo zadostne vire in moč, da se pozicionirajo blizu velikih sil v mednarodni hierarhiji; pogosto jih lahko označimo za regionalne sile. Zunanja politika teh držav velikokrat vključuje mediacijo, operacije vzdrževanja miru, iskanje konsenza v mednarodnih organizacijah. Manjše sile so tiste, ki morajo pri oblikovanju svojih politik v veliki meri upoštevati zunanje, nadsionalne akterje. Imajo omejene možnosti za vodenje neodvisne, z lastnimi interesi motivirane zunanje politike. Po videnju realistov majhne države individualno ali kolektivno ne morejo imeti

zadostnega učinka na mednarodni sistem, zato jih pri analizi spregledajo. Neack obenem izpostavlja konstruirano samopodobo držav, ki usmerja njihovo zunanjo politiko (Neack 2003, 135–159, 163, 176).

2.6 Analiza virov moči držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike – prvi delni sklep

Na podlagi realističnega koncepta moči, ki vsebuje vire kot na primer velikost prebivalstva in ozemlja, gospodarsko razvitost države in vojaško silo, analiziram vire moči za države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike, ki so v magistrskem delu predmet moje analize.

Tabela 2.1: Viri moči (število prebivalcev in površina ozemlja, BDP države v PPP³ in BDP *per capita* v PPP, število vojakov, vojaški izdatki in količina izvožene nafte) za proučevane države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike

	št. prebiv. v mio, 2013	površina v 1.000 km ²	BDP v PPP, mrdUSD, 2014	BDPp.c. v PPP, USD, 2014	št. vojakov v tisočih, 2011 ocena	vojaški izdatki mrd USD, 2011	izvoz nafte, mio sodov/dan 2012/13
Alžirija	39,2	2.382	553	14.000	319	8,7	1,1
Bahrajn	1,3	0,8	62	46.000	21	0,9	0,2
Egipt	82,0	1.001	944	11.000	799	4,3	0,2
Irak	33,8	438	524	15.000	227	5,8	2,4
Iran	77,4	1.648	1.352	17.000	585	7,0	1,3
Jemen	24,4	528	97	4.000	138	1,2	0
Jordanija	7,3	89	80	12.000	111	1,4	0
Katar	2,2	12	305	141.000	12	4,5	1,2
Kuvajt	3,4	18	275	73.000	23	5,6	1,8
Libanon	4,8	10	79	17.000	85	1,8	0
Libija	6,2	1.760	98	16.000	76	1,1	0,7
Maroko	33,0	447	258	7.000	251	3,3	0
Oman	3,6	310	164	39.000	46	4,3	0,8

³ PPP (*purchasing power parity* – pariteta kupne moči)

S. Arab.	28,8	2.150	1.606	52.000	216	48,5	7,7
Sirija	21,9	185	-	-	416	2,5	0
Tunizija	11,0	164	126	11.000	47	0,6	0
Turčija	74,9	784	1.503	20.000	617	17,9	0
Z.A.E.	9,3	84	615	68.000	51	15,7	2,5

Viri: Združeni narodi, Oddelek za ekonomske in socialne zadeve, Sektor za prebivalstvo (število prebivalcev); *Central Intelligence Agency, The World Factbook* (površina ozemlja, izvoz nafte); Svetovna banka (2014) (BDP v PPP in BDP *per capita* v PPP); MacQueen (2013, 233–234) (število vojakov in vojaški izdatki).

Na podlagi podatkov, podanih v tabeli 2.1, ugotavljam, da se med največje države regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike po številu prebivalcev uvrščajo Egipt, Iran in Turčija, po površini ozemlja pa Alžirija, Saudova Arabija, Libija in Iran. Glede ekonomskih kazalcev so največja gospodarstva (po celotnem BDP države v PPP) Saudova Arabija, Turčija in Iran; po BDP na prebivalca v PPP so najbogatejše države Katar, Kuvajt in Združeni arabski emirati. Glede vojaške moči lahko ugotovim, da imajo najštevilčnejšo vojsko Egipt, Turčija, Iran in Sirija; največ vojaških izdatkov (kar se odraža tudi v opremljenosti vojske) pa namenjajo Saudova Arabija, Turčija in Združeni arabski emirati. Regija Bližnjega vzhoda in Severne Afrike ima izjemen geostrateški pomen zaradi nahajališč nafte. Saudova Arabija je največja svetovna izvoznica nafte, prav tako se med velike izvoznice nafte uvrščajo Združeni arabski emirati in Irak.

Kot menijo avtorji konstruktivistične teorije, so izjemnega pomena za analizo moči tudi neoprijemljivi viri moči, tako imenovani viri mehke moči, kot so ugled države, politična stabilnost, medijski vpliv, ideološka, religiozna ter kulturna privlačnost in podobno (Nye 1990; Baldwin 2002; Barnett in Duvall 2005; Bojinović Fenko 2014). Kar zadeva mednarodni ugled držav velja izpostaviti, da sta Saudova Arabija in Turčija članici foruma skupine G20, ki jih sestavlja 20 gospodarsko najpomembnejših držav sveta. Katar in Združeni arabski emirati so se mednarodno uveljavili kot gostitelji mednarodnih izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih institucij ter kot velesili na področju letalske industrije. Na drugi strani je bil Iran v letih od 2006 do 2016 podvržen mednarodnim sankcijam zaradi jedrskega programa, zato je trpel njegov mednarodni ugled. Številne države regije kot na primer Sirija, Libija, Jemen, Irak in Egipt veljajo za notranjepolitično nestabilne, tudi kot posledica dogodkov arabske pomladi.

Izjemen vpliv na področju medijev je imel v obdobju arabske pomladi Katar s televizijsko postajo Al Džazira. Na področju ideološke, religijske in kulturne privlačnosti velja omeniti, da je Saudova Arabija 'varuhinja' islamskih svetih krajev Meke in Medine, Egipt (Kairo) je sedež osrednje verske avtoritete oziroma institucije sunitskega muslimanskega sveta – Univerze Al Azhar, na drugi strani je Iran osrednja sila šiitskega muslimanskega sveta, Turčijo pa lahko označimo kot demokratično, sekularno državo (čeprav je v zadnjem obdobju na oblasti stranka, ki je ideološko osnovana na političnem islamu). Navedeni viri mehke moči so težko kvantitativno merljivi, poslužiti se je potrebno kvalitativnih metod analize in zato jih podrobneje proučujem tudi v nadaljevanju magistrskega dela.

Na podlagi zgornje analize virov trde in mehke moči ugotavljam, da se med 'najmočnejše' države regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike oziroma regionalne sile uvrščajo Saudova Arabija, Turčija, Iran in Egipt. Pomembno regionalno vlogo tako na gospodarskem področju kakor tudi po kriterijih mehke moči imata tudi Katar in Združeni arabski emirati. Navedene države uvrščam med regionalne sile in so predmet podrobnejše analize v četrtem poglavju magistrskega dela.

3 Zgodovinsko-razvojna analiza arabske pomladi; pregled po državah regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike

V sledečem poglavju želim prek zgodovinsko-razvojne analize dogodkov arabske pomladi po posameznih državah Bližnjega vzhoda in Severne Afrike ugotoviti skupne značilnosti dogajanj in predvsem čezmejne vplive, rezultate dogajanj v regionalnem okviru. Protesti in nestabilnosti arabske pomladi so se širili po državah regije, kar sem v teoretičnem delu analize pojasnil s konceptom povezovalne politike avtorja Rosenaua (1969). V zgodovinsko-razvojni analizi arabske pomladi ugotavljam, katere države regije so bile najbolj prizadete ob dogodkih arabske pomladi in tudi, kako so se države odzvale na dogodke tako na notranje- kot zunanjepolitičnem področju.

3.1 Tunizija

Za začetek arabske pomladi velja 17. december 2010, dan samozažiga 26-letnega pouličnega prodajalca Mohameda Buazizija v tunizijskem kraju Sidi Buzid v protest, ker mu je lokalna policija zaplenila trgovsko blago zaradi neposedovanja ustreznih dovoljenj. Dogodek je sprožil lokalne proteste množic, ki so izražale nezadovoljstvo z oblastmi in z gospodarskim položajem v državi. Ob podpori sodobnih internetnih in komunikacijskih tehnologij ter poročanj satelitskih televizij, predvsem Al Džazire, so se protesti in stavke poklicnih združenj širili po Tuniziji in tudi v države regije. V začetku januarja 2011 je prišlo do prvih žrtev med tunizijskimi protestniki. Tunizijski predsednik Zin El Abdin Ben Ali je napovedal preiskavo ubojev, vendar je bil 14. januarja 2011 primoran sestopiti z oblasti in poiskati zatočišče v Saudovi Arabiji, vodenje države pa je prevzel predsednik vlade Mohamed Ganuši (Dabashi 2012, 27; Gelvin 2015, 46–48).

Protirežimski protesti in stavke so se kljub temu nadaljevali ter so 27. februarja 2011 pripeljali do odstopa predsednika vlade Ganušija, preklica prepovedi opozicijske, islamistične stranke Ennahda in razpusta tajne policije ter stranke RDC nekdanjega predsednika Ben Alija. Sledilo je obdobje tranzicije; 23. oktobra 2011 so potekale volitve ustavodajne skupščine, na katerih je zmagala Ennahda z 41 % glasov. Proces formiranja nove ustave je spremljala razprava o vlogi islama v politiki in vsakdanjem življenju (MacQueen 2013, 364–367).

Navkljub političnim spremembam se je v Tuniziji nadaljevalo slabšanje gospodarskega in varnostnega položaja. Tako kot v širši regiji se je tudi v Tuniziji javno mnenje obrnilo proti islamističnim strankam. Po atentatih na levičarska politika februarja in julija 2013 je prišlo do vnovičnih množičnih protestov in politične krize. Narodni dialog, ki so ga vodili predstavniki sindikatov, gospodarskega združenja in organizacije za človekove pravice,⁴ je omogočil pogajanja med političnimi silami, ki so decembra 2013 pripeljala do sestopa Ennahde z oblasti in vzpostavitve tranzicijske tehnokratske vlade. Januarja 2014 je bila sprejeta nova ustava. Nove parlamentarne volitve so potekale oktobra 2014, na njih je zmagala sekularna stranka Nida Tunis, drugo uvrščena je bila islamistična stranka Ennahda. Decembra 2014 je bil izvoljen nov predsednik Mohamed Beži Kaid Esebsi. Predsednik vlade je postal Habib Esid iz stranke Nida Tunis, nova vlada je bila potrjena v parlamentu februarja 2015. Tunizija

---

⁴ Tunizijski kvartet za nacionalni dialog je leta 2015 prejel Nobelovo nagrado za mir za njegov prispevek k izgradnji pluralistične demokracije v Tuniziji (The Economist 2016a).

se je prek mirne tranzicije uveljavila kot demokracija v arabskem svetu ter predstavlja edini uspeh arabske pomladi (Feuer 2015).

Dogodki arabske pomladi so v začetni fazi sicer zamajali odnose Tunizije s sosednjimi državami ter predvsem z zalivskimi državami (z izjemo Katarja), ki so se bale širjenja revolucionarnih trenj in morebitnega tunizijskega promoviranja političnih sprememb v regiji. Sicer pa je bilo tekom arabske pomladi v zunanji politiki Tunizije več kontinuitete kot sprememb (Katz 2014). Politične spremembe v Tuniziji sta podpirala Katar in Turčija; v letu 2012 sta tako Tuniziji dodelila 500 milijonov USD posojil kot podporo vladajoči islamistični stranki Ennahda (Fishman 2015, 144).

3.2 Egipt

Začetek ljudske vstaje v Tuniziji je sprožil napetosti in proteste tudi v Egiptu, kjer se je več let kopičilo nezadovoljstvo množic zaradi slabšanja gospodarskega položaja, politične korupcije, represije varnostnih sil, načrtov prenosa oblast predsednika Hosnija Mubaraka na njegovega sina Gamala Mubaraka in podobno. Ob državnem prazniku – dnevu policije, 25. januarja 2011, je prišlo do načrtovanih množičnih demonstracij, poimenovanih 'dan jeze'. Egiptovski predsednik Hosni Mubarak, ki je bil na oblasti od leta 1981, je na ulice poslal vojsko in razpustil vlado. Protestniki, med katerimi so sprva prevladovali mladi revolucionarji, postopoma pa se jim je pridružila islamistična opozicija in kasneje še delavska združenja, so zahtevali predsednikov odhod z oblasti. Mubarak je v javnem nastopu najavil demokratične reforme in zagotovil, da se na prihodnjih volitvah ne bo potegoval za nov predsedniški mandat. Kljub temu so protestniki vztrajali pri svojih zahtevah in 4. februarja 2011 so tako potekali množični protesti pod sloganom 'dan odhoda'. V čustvenem nagovoru narodu 10. februarja 2011 Mubarak ni želel sestopiti z oblasti, vendar je že dan kasneje, 11. februarja 2011, novoimenovani podpredsednik Omar Sulejman sporočil Mubarakov odstop in vojaški prevzem oblasti. V nasilnih odzivih varnostnih sil na proteste je bilo med 25. januarjem in 11. februarjem 2011 ubitih od 800 do 1.000 protestnikov (Dabashi 2012, 27–28; MacQueen 2013, 367–370; Gelvin 2015, 51–54).

V tranzicijskem obdobju od odstopa Mubaraka do sredine leta 2012 je Egiptu vladal Vrhovni svet vojaških sil pod vodstvom maršala Tantavija, ki je razpustil parlament in suspendiral

ustavo. Marca 2011 so bile na referendumu potrjene spremembe ustave. Protesti in nezadovoljstvo so se nadaljevali in vse pogosteje so bili usmerjeni proti vojaškemu vrhu z obtožbami, da zavlačuje tranzicijo. Na parlamentarnih volitvah, ki so bile izvedene v več fazah od novembra 2011 do januarja 2012, je zmagala Stranka svobode in pravice Muslimanske bratovščine⁵ (z 38 % glasov). Skupaj s salafistično stranko Al Nur⁶ (z 28 % glasov) so dobile islamistične stranke dvotretjinsko večino v parlamentu. Na predsedniških volitvah maja in junija 2012 je kandidat Muslimanske bratovščine Mohamed Morsi z 51,7 % glasov premagal kandidata iz vrst nekdanjega vladajočega režima, zadnjega Mubarakovega predsednika vlade Ahmeda Šafika. Muslimanska bratovščina pa ni bila zmožna vzpostaviti širše družbene koalicije in je postopoma polarizirala egiptovsko družbo (MacQueen 2013, 371–374; Gelvin 2015, 73–74).

Že ob začetku tranzicije so si egiptovska vojska in njeni podporniki v politiki z nekaterimi ukrepi zagotovili pomembno vlogo pri vladanju. Sodstvo in volilna komisija sta razveljavili več predsedniških kandidatur, ustavno sodišče je razpustilo spodnji dom parlamenta in suspendiralo zgornji dom zaradi tehničnih nezakonitosti volitev. Morsi se je tako ob nastopu oblasti znašel v defenzivni poziciji in v boju za oblast s pripadniki 'starega, Mubarakovega režima' in vojske. Napade skrajnežev na egiptovsko vojsko na Sinaju je Morsi vzel kot povod za upokožitev visokih vojaških poveljnikov. Podelil si je razširjena pooblastila in je vladal s predsedniškimi in ustavnimi dekreti. Ko je septembra 2012 prišlo do blokad ustavodajne skupščine, si je Morsi od sodne veje oblasti vzel pooblastilo za razpustitev ustavodajne skupščine, s čimer je omogočil dokončanje njenega dela in sprejem nove, islamistično navdihnjene ustave. Navkljub široki kritiki nove ustave zaradi nižanja standardov človekovih pravic je bila le-ta decembra 2012 potrjena na referendumu z 62 % podporo, ob sicer nizki, okoli 30 % volilni udeležbi (Gelvin 2015, 75–82).

---

⁵ Muslimansko bratovščino je ustanovil karizmatični učitelj Hasan Al Bana v Egiptu leta 1928 s ciljem spodbujanja osebne pobožnosti in dobroteljnosti. Gibanje je bilo videti kot prizadevanje za revitalizacijo islama, ki naj bi ga ogrožali zahodni vplivi. Zgodovina bratovščine je bila zaznamovana s številnimi konflikti z egiptovskimi oblastmi, ki so jo vseskozi zatirale. Bratovščina se je sicer leta 1969 odrekla nasilju, zavezo je obnovila leta 1972 in 1987 (Gelvin 2015, 64–65).

⁶ Salafizem je ultra-ortodoksna smer islama, ki zagovarja konservativna načela glede oblačenja, vloge žensk, pravic manjšin in podobno. Izraz "salafi", ki v arabščini pomeni pobožni predniki, se nanaša na spremljevalce preroka Mohameda, ki so vzpostavili prve skupnosti muslimanov v Medini. Salafisti črpajo navdih iz teh prvotnih skupnosti in kot edina avtentična vira religije priznavajo Koran in hadis – zgodbe o govorih in dejavnostih preroka Mohameda in njegovih spremljevalcev (Gelvin 2015, 65–67).

V začetku leta 2013 so se začeli stopnjevati javni protesti proti vse bolj avtoritarni Morsijevi vladi in tudi zaradi nezadovoljstva s težkim gospodarskim položajem v državi. Pomanjkanje goriva na bencinskih črpalkah in redukcije elektrike so dosegli vrhunec maja 2013 ter so stopnjevali napetosti ter nezadovoljstvo v državi. Nasprotniki Muslimanske bratovščine, združeni v gibanje Tamarod, so aprila 2013 začeli z zbiranjem podpisov za peticijo o odpoklicu predsednika Morsija in sklicu predčasnih volitev; po njihovih izjavah naj bi zbrali 22 milijonov podpisov. Ob prvi obletnici Morsijevega prihoda na oblast, 30. junija 2013, je tako sto tisoče protestnikov zahtevalo Morsijev odhod z oblasti. Sledečega dne je egiptovska vojska predsedniku postavila 48-urni rok za sklenitev dogovora o delitvi oblasti. Ker ni bilo odziva, je 3. julija 2013 obrambni minister in poveljnik egiptovske vojske general Abdel Fatah El Sisi ob podpori liberalcev, mladih revolucionarjev, salafistične stranke Nur in verskih voditeljev sporočil odstavitev Morsija ter vojaški prevzem oblasti, kar je velik del mednarodne javnosti označil kot državni udar. Morsi je bil aretiran in kasneje obtožen veleizdaje.⁷ Kot začasni predsednik države je bil imenovan nekdanji predsednik ustavnega sodišča Adli Mansur. Ustava iz leta 2012 je bila suspendirana in začel se je nov ustavodajni proces. Nova ustava, potrjena na referendumu z 98 % večino ob nizki, okoli 30 % udeležbi januarja 2014, je ohranila privilegije in avtonomijo vojske ter sodstva. Tri mesece kasneje se je general Sisi spustil v tekmo za predsedniški položaj, v kateri je imel zgolj enega protikandidata, in maja 2014 zmagal s 97 % glasov ob relativno nizki 47 % udeležbi. V sledečem obdobju je prišlo do nasilne eliminacije Muslimanske bratovščine iz političnega in javnega življenja, v nasilnem zatrtju protestov avgusta 2013 je bilo več kot 800 smrtnih žrtev. Bratovščina je bila septembra 2013 prepovedana in decembra istega leta razglašena za teroristično organizacijo. Tisoče pripadnikov Muslimanske bratovščine je bilo zaprtih, na stotine ljudi je bilo v množičnih sodnih procesih obsojenih na smrt. Uvedene so bile izredne razmere, stopnjevali so se pritiski na novinarje, nevladne organizacije, zagovornike človekovih pravic in vsakršno opozicijo (Gelvin 2015, 75–82; The Economist 2016a).

Dogodki arabske pomladi, ki so pripeljali do velikega upada turizma in tujih investicij, so močno prizadeli gospodarski in javnofinančni položaj Egipta. Egiptovske devizne rezerve so se v letu 2011 prepolovile, država je postala življenjsko odvisna od tuje pomoči, ki je prihajala predvsem iz Katarja in Turčije. V času vladavine Morsija je Katar namenil Egiptu 8 milijard USD pomoči. Po vojaškem prevzemu oblasti julija 2013 je Katar ustavil finančno

---

⁷ Morsi je bil med drugim obtožen zarote s Katarjem in Iranom ter posredovanja tajnih podatkov Katarju (Gaub 2015, 26).

pomoč, Saudova Arabija, Kuvajt in Združeni arabski emirati pa so istočasno najavili pomoč v skupnem znesku 12 milijard USD. Njihova pomoč je nato v letih 2013–2014 dosegla 20 milijard USD (Gelvin 2015, 161).

3.3 Libija

Kmalu po začetku vstaj v Tuniziji in Egiptu je tudi v Libiji prišlo do pozivov k protestom zaradi nezadovoljstva s političnimi in gospodarskimi razmerami. Množični protesti so bili načrtovani za 17. februar 2011, vendar je zaradi aretacij aktivistov za človekove pravice do nasilnih protestov prišlo že nekaj dni pred tem v Bengaziju. Protirežimski uporniki so hitro zasedli območje Bengazija in vzhodne Libije, nasilni protesti in spopadi so se razširili tudi v Tripoli. Libijski režim je na proteste odreagiriral z uporabo vojaške sile, vključno z letalskimi napadi, kar je imelo za posledico veliko število mrtvih. Zaradi odsotnosti institucionalnega ustroja države in formalne delitve oblasti so v ospredje prišle plemenske delitve. Številni pripadniki vladajočega režima, varnostnih sil in diplomacije so dezertirali. Libijski vodja Moamer Gadafi, ki je bil na oblasti od leta 1969, se je zanašal na svoje elitne enote, plačance iz Podсахarske Afrike ter dele varnostnih sil pod vodstvom pripadnikov vladajočega režima ter zavezniških plemen. Zaradi nasilja libijskega režima nad civilnim prebivalstvom je Varnostni svet OZN z resolucijo 1973 dne 17. marca 2011 razglasil območje prepovedi letov nad Libijo in avtoriziral intervencijo za zaščito civilnega prebivalstva. Vojaški intervenciji Nata sta se pridružili tudi dve državi regije – Katar in Združeni arabski emirati.⁸ Po petih mesecih vojaških posredovanj Natovih zračnih sil so uporniki 23. avgusta 2011 zavzeli Tripoli. Dva meseca kasneje, 20. oktobra 2011, so ubili Gadafija v njegovem rojstnem mestu Surt (MacQueen 2013, 374–379; Gelvin 2015, 100–101).

Po padcu Gadafijevega režima so uporniki vzpostavili Libijski tranzicijski nacionalni svet, ki je vključeval široko koalicijo lokalnih voditeljev, islamistov, sekularnih akademikov in revolucionarjev. Julija 2012 so potekale volitve v Splošni nacionalni svet. Islamistične struje so se krepile tudi po zaslugi lustracijskega zakona, ki je prepovedal politično delovanje vsem, ki so imeli povezave z Gadafijevim režimom. Obenem oblasti niso bile zmožne ustaviti aktivnosti številnih militantnih skupin in politične nestabilnosti so se nadaljevale. Poleti 2013

---

⁸ Katar je v intervenciji sodeloval s 6 bojnimi in 2 transportnimi letali, Združeni arabski emirati pa z 12 bojnimi letali. Jordanija je prispevala obveščevalne podatke in Maroko je odprl svoj zračni prostor (Gaub 2015, 17).

so politična trenja eskalirala, uporniki so napadli sedeže osrednjih političnih strank in predsednik vlade je v odziv razglasil izredne razmere. Militantneži so v Tripoliju jeseni 2013 celo ugrabili predsednika vlade in ga po nekaj urah izpustili. Libija se je znašla v kaosu in brezvladju, državo je obvladovalo 1.700 lokalnih militantnih skupin. Maja 2014 je najpomembnejša proti-islamistična milica Libijska nacionalna vojska napadla parlament, zato so parlamentarci poklicali na pomoč islamistično milico Libijske zaščitne brigade. Mesec dni kasneje je bil izvoljen nov libijski parlament, v katerem so dobili islamisti zgolj 15 % sedežev. Islamistične milice – nezadovoljne z volilnim rezultatom – so zasedle Tripoli, kjer so vzpostavile svojo vlado, mednarodno priznani parlament pa so pregnale v mesto Tobruk v vzhodni Libiji (Gelvin 2015, 107–112). Konec leta 2014 so džihadistične skupine⁹ zasedle prva ozemlja v Libiji in v začetku leta 2015 je Islamska država prevzela nadzor v pristanišču Sirt in širši okolici (The Economist 2016a).

Ob vstaji v Libiji je bilo presenetljivo, da noben regionalni ali mednarodni akter ni podprl režima polkovnika Gadafija. Gadafi je bil tekom svojega vladanja sovražen do ZDA in Zahoda, do izboljševanja odnosov je prihajalo šele v zadnjih letih. V regiji je imel Gadafi slabe odnose z mnogimi arabskimi vladami, še posebej pa s saudskim režimom (Katz 2014). Saudova Arabija je Gadafija obtožila odgovornosti za poskus atentata na takratnega kronskega princa in poznejšega kralja Abdulaha leta 2003. Gadafi je zasedanja Arabske lige izrabljal za žaljenje zalivskih voditeljev; leta 2009 je tako saudskega kralja imenoval za "lažnivca". Vse arabske države, z izjemo Alžirije in Sirije, so se strinjale z mednarodno intervencijo v Libiji marca 2011 v skladu resolucijo Varnostnega sveta OZN 1973. Padeč Gadafija je najverjetneje predstavljal osebno zadoščenje za voditelje zalivskih držav, ki so bili deležni njegovih številnih žalitev (Slackman 2011).

Konflikt v Libiji je imel vseskozi – poleg mednarodne – tudi intenzivno regionalno dinamiko. Libijske militantne skupine so imele svoje regionalne podpornike in sponzorje – Libijsko nacionalno vojsko so podpirali Egipt, Združeni arabski emirati in Saudova Arabija; Libijske zaščitne brigade pa Katar. Združeni arabski emirati in Egipt naj bi poleg nudenja vojaške pomoči tudi z letalskimi napadi podprli generala Khakifo Haftarja in vlado v Tobroku s ciljem omejevanja regionalnih ambicij islamistov. Istočasno so islamisti in uporniki v Misrati

---

⁹ Džihad je islamski verski koncept prizadevanja, boja za doseganje pozitivnega cilja, obrambo ali širjenje vere; fundamentalisti pa ga tolmačijo tudi v smislu 'svete vojne', vojskovanja z neverniki (Šterbenc 2011, 121).

dobivali pomoč in domnevno tudi orožje od Turčije, Katarja in Sudana (Daragahi 2015, 49; Gelvin 2015, 111–112).

Ko se je libijski konflikt prelevil v državljansko vojno med proti-islamistično koalicijo Dostojanstvo in islamistično koalicijo Zarja ter spricho regionalne kampanje Egipta in Združenih arabskih emiratov proti islamistom, je Katar – pod pritiskom ostalih zalivskih držav – v letu 2014 omejil svojo podporo koaliciji Zarja. Turčija je s svojo podporo islamistom nadaljevala. Takšne fragmentacije regionalnih akterjev so zgolj podaljševale libijsko državljansko vojno in razpad državnih struktur, od česar so imele največje koristi džihadistične sile (Fishman 2015, 144).

3.4 Sirija

Protesti arabske pomladi so se februarja in marca 2011 razširili tudi v Sirijo. Glavne zahteve protestnikov so bile končanje izrednih razmer in izpustitev političnih zapornikov. Oblasti so za proteste, ki so bili sprva manjši, obtožile islamiste in izraelske agente. Odgovorile so z brutalnimi aretacijami in mučenjem protestnikov, v mestu Dara celo s streljanjem na protestnike, kar je okrepilo množičnost protestov po državi. Režim predsednika Bašarja Al Asada je aprila 2011 sicer pristal na spremembo ustave (v letu 2012) in preklic izrednih razmer, ki so bile v veljavi od leta 1963, vendar se je represija sirskega režima in brutalnost nad protestniki nadaljevala. Obenem je vladajoči režim svojo podporo osnoval na manjšinskih alavitskih ter krščanskih skupinah,¹⁰ ki so bile življenjsko zainteresirane za *status quo* v Siriji, ter jih je začel oboroževati. Slednje je postopoma vodilo v sektaške delitve in sektaško nasilje v državi. Avgusta 2013 je sirskega režim proti upornikom uporabil kemično orožje, kar je zahtevalo najmanj 1.500 žrtev. V treh letih je bilo v Siriji že okoli 1.000 oboroženih skupin, ki so imele 120.000 borcev (Dabashi 2012, 30; Lesch 2013, 83; Gelvin 2015, 126–130).

Osrednji opozicijski sili v začetnem obdobju sirske državljanske vojne sta bili koaliciji Sirski nacionalni svet in Svobodna sirska vojska. Sirski nacionalni svet in sirskega Muslimanske bratovščine je podpiral Katar, za kar je v prvih dveh letih konflikta namenil 3 milijarde USD.

---

¹⁰ Okvirna religijska oziroma sektaška sestava prebivalstva Sirije je naslednja: 74 % sunitski muslimani, 13 % šiitski muslimani, večinoma pripadniki alavitske ločine, okoli 10 % kristjani, 3 % druzi in drugi (Khosrokhavar 2012, 129).

Mednarodni akterji, združeni v Skupini prijateljev Sirije, pa so podpirali zmerno sirske opozicijo pod vodstvom Svobodne sirske vojske. Tekom državljanske vojne so se krepile opozicijske islamistične sile, med njimi so prišle v ospredje Islamistična fronta, ki se ji je pridružil tudi del Svobodne sirske vojske; Fronta Al Nusra (v prevodu podporna fronta), povezana z Al Kaido,¹¹ in Islamska država Iraka in Sirije¹² (MacQueen 2013, 387–390; Gelvin 2015, 132–136, 160). Islamska država je sredi leta 2014 prevzela nadzor in konsolidirala oblast nad ozemljem v severovzhodni Siriji in severozahodnem Iraku z upravnim središčem v Raki ter *de facto* ukinila mejo med državama (The Economist 2016a).

Vojna v Siriji je postala tudi prizorišče soočenja mednarodnih in regionalnih sil. Glavni podporniki režima predsednika Asada so bili Rusija, Iran, libanonski Hezbolah in iraška šiitsko dominirana vlada. Saudova Arabija, Katar, Turčija in zahodne države pa so podpirale različne sunitske opozicijske skupine (Katz 2014). Medtem ko je Katar podpiral sirske Muslimansko bratovščino, je Saudova Arabija podpirala salafistične skupine, kar je oteževalo vzpostavljanje enotne opozicije proti Asadovemu režimu (Coates Ulrichsen 2013).

3.5 Bahrajn

Bahrajn je kot edina zalivska monarhija izkusil vstaje arabske pomladi. Protesti so se začeli februarja 2011, ko so protestniki zahtevali ustavne reforme, svobodne volitve in izpustitev političnih zapornikov. Ker je večinsko prebivalstvo šiitsko (po ocenah okoli 70 %), medtem ko je vladajoča kraljeva družina Al Khalifa sunitska, so se bahrajnske oblasti poslužile sektaškega elementa in protestnike takoj obtožile, da za njimi stoji Iran. Varnostne sile so na proteste odgovorile z nasiljem, kar je vodilo v smrtne žrtve med protestniki. Zaradi nadaljevanja množičnih protestov so 14. marca 2011 Saudova Arabija in Združeni arabski emirati pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu v Bahrajn napotili vojsko, razglašene so

---

¹¹ Al Kaida (v prevodu: trdi temelj) je militantna, fundamentalistična in teroristična organizacija, ki se je pojavila v 90. letih prejšnjega stoletja. Njen cilj je zrušitev 'neislamskih' režimov in vzpostavitev islamskih držav na Arabskem polotoku in širšem Bližnjem vzhodu, obramba muslimanskega prebivalstva in boj proti sovražnikom islama, predvsem ZDA (Šterbenc 2011, 113–115).

¹² Islamska država (Islamska država Iraka in Sirije – ISIS oziroma Iraka in Levanta – ISIL), poznana tudi pod arabskim akronimom Daeš, je džihadistična skupina, ki izhaja iz iraške Al Kaide in jo mednarodna skupnost šteje za teroristično organizacijo. Nadzoruje ozemlja v zahodnem Iraku in Siriji, pridružila so se jim tudi ozemlja pod nadzorom džihadistov v Libiji in Nigeriji. Njen vodja in samozvani kalif je od julija 2014 Abu Bakr Al Bagdadi. Osrednja ideologija skupine je boj proti sovražnikom islama in vzpostavitev islamske države – kalifata. Zagovarja strogo interpretacijo šeriatskega prava (Gelvin 2015, 136–140).

bile izredne razmere. Bahrajnska vlada je aprila 2011 prepovedala dve opozicijski stranki, ki sta zastopali šiitsko prebivalstvo. Do junija 2011 so bili množični protesti zatrti, številni protestniki aretirani in obsojeni na dolgoletne zaporne kazni ali celo na smrt. Bahrajnske oblasti so sicer začele s pobudami za narodni dialog in obenem nadaljevale s politično represijo. V kasnejši preiskavi dogodkov Neodvisne preiskovalne komisije ni bilo potrjene vpletenosti Irana v bahrajnske proteste (Dabashi 2012, 29; Gelvin 2015, 122–126).

Bahrajn, neodvisen od leta 1971, je bil večkrat v zgodovini del perzijskega imperija in šiiti v državi se smatrajo za prvotno prebivalstvo. Iranski politiki občasno izražajo teritorialne zahteve do Bahrajna, kar predstavlja vir napetosti v odnosih med državama. Bahrajnske oblasti so oktobra 2015 odkrile proizvodnjo bomb v bahrajnski tovarni, odgovornost pa so pripisale Iranu; odpoklicale so svojega veleposlanika iz Teherana in izgnale iranskega veleposlanika iz Bahrajna. Iranski vrhovni vodja ajatola Ali Khamenei je novembra 2015 bahrajnski režim označil za tiranijo manjšine ter pozval k demokraciji v državi. Januarja 2016 je Bahrajn, v znak solidarnosti s Saudovo Arabijo zaradi napada na saudsko veleposlaništvo v Teheranu, prekinil diplomatske odnose z Iranom (MacQueen 2013, 382; Henderson 2016).

3.6 Jemen

Protesti v Jemnu so se začeli konec januarja 2011. Koalicija opozicijskih strank je zahtevala omejitev predsedniškega mandata in izražala nasprotovanje načrtu predsednika Alija Abdulaha Saleha, da ga nasledi njegov sin. Saleh je v začetku februarja 2011 pristal na dialog o političnih zahtevah, odrekel se je kandidiranju na naslednjih volitvah in obljubil izboljšanje gospodarskega položaja. Po sestopu z oblasti Mubaraka v Egiptu so se na ulice podali študentje in mladi aktivisti z zahtevo po takojšnjem odstopu Saleha. Ker je vladajoči režim v Jemnu temeljil na ravnotežju različnih plemenskih, političnih in vojaških voditeljev, so se ob naraščajočem nasilju začeli razdori v državi in konflikt je dobil klansko ter sektaško dimenzijo. Na jugu države so se protestom za odstop Saleha pridružili separatisti, ki so zahtevali obnovitev neodvisnosti južnega Jemna. Na severu države so se začele vstaje šiitskih upornikov, predvsem iz vrst plemena Hutov. Odziv oblasti je bil nasilen – ostrostrelci so ciljali protestnike, neznani napadalec je celo vrgel granato med protestnike. Marca 2011 je v glavnem mestu Sani prihajalo do spopadov med različnimi vojaškimi enotami in obtoženimi skupinami. Predsednik Saleh je bil ranjen v eksploziji bombe v predsedniški palači 3. junija

2011, zato je odšel na zdravljenje v Saudovo Arabijo. Do njegove vrnitve v Jemen konec septembra 2011 so OZN, Svet za sodelovanje v Zalivu in ZDA izpogajali sporazum, ki je vključeval Salehov odhod z oblasti v zameno za njegovo imuniteto. Novi predsednik je 23. novembra 2011 postal dotedanji podpredsednik Abdal Rab Mansur Al Hadi in je bil nato 21. februarja 2012 kot edini kandidat formalno izvoljen na predsedniški položaj (Dabashi 2012, 29; MacQueen 2013, 379–381; Gelvin 2015, 97–100). Politične in varnostne napetosti so se nadaljevale in v začetku leta 2015 so šiitski Huti s severa države zasedli prestolnico Sano in zatem začasno prestolnico Aden na jugu države, zaradi česar se je predsednik Hadi zatekel v Saudovo Arabijo. Saudijci so marca 2015 odgovorili z zračnimi napadi na hutske upornike, s čimer so omogočili prevlado vladnih sil in vrnitev predsednika Hadija v Aden (Schenker 2016b).

Dogodki arabske pomladi jemenske zunanje politike niso bistveno spremenili. Jemenska vlada pod predsednikom Salehom in zatem pod predsednikom Hadijem je bila vseskozi v zavezniških odnosih s Saudovo Arabijo in prek nje z ZDA. Kot del strategije preživetja režima in s ciljem pridobitve saudske ter širše mednarodne podpore in pomoči je jemenska vlada trdila, da upornike Hute na severu države podpira Iran,¹³ separatistično gibanje na jugu države pa da je povezano z Al Kaido na arabskem polotoku (Katz 2014).

3.7 Ostale države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike

Val protestov arabske pomladi je v manjši intenzivnosti dosegel tudi večino preostalih držav v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike: Alžirijo, Maroko, Jordanijo, Kuvajt, Oman, Saudovo Arabijo in Združene arabske emirate. Oblasti so se večinoma odzvale z gospodarskimi koncesijami prebivalstvu in politično represijo, do večjih političnih sprememb pa ni prišlo.

Protesti arabske pomladi, sicer omejenih razsežnosti, so se iz Tunizije že januarja 2011 razširili v Alžirijo, kjer je bilo v ospredju nezadovoljstvo protestnikov zaradi visokih cen hrane in nezaposlenosti. Alžirska vlada je odgovorila z zmanjšanjem cen osnovnih

---

¹³ Vzpon gibanja šiitske manjšine Hutov v severnem Jemnu se je začel že okoli leta 2000, v odziv na naraščajočo vlogo salafistov v jemenski družbi. Huti so sprejeli retoriko iranskega režima, vendar je bila dejanska podpora Irana ocenjena kot zelo omejena. Saudova Arabija je vojaško posredovala proti Hutom že novembra 2009, domnevno zaradi hutskega poseganja na saudsko ozemlje (Gause 2014, 14).

življenjskih potrebščin. Ob podpori varnostnega aparata države in z ekonomskimi koncesijami prebivalstvu se je režim predsednika Buteflike uspešno obdržal na oblasti, na volitvah leta 2014 je s skoraj 82 % glasov dobil nov petletni mandat (Dabashi 2012, 27–30; Entelis 2016). Porter (2015, 85–89) odsotnost širše vstaje v Alžiriji leta 2011 pojasni s travmatično izkušnjo islamističnih uporov v 90. letih 20. stoletja,¹⁴ zaradi katere Alžirci navkljub nezadovoljstvu niso želeli nestabilnosti zaradi strahu pred vnovično državljansko vojno. Tudi Greffrath in Duvenhage (2014, 39) menita, da je v primeru Alžirije odsotnost političnega nasilja, ki je zaznamovalo vstaje v ostalih državah arabske pomladi, verjetna posledica spomina na tragično alžirsko državljansko vojno.

V Maroku je kralj Mohamed VI. v odziv na proteste, ki so se začeli februarja 2011, obljubil ustavne reforme in junija 2011 je bila na referendumu potrjena reformirana ustava. Nova ustava je vsebovala nekatere izboljšave kot na primer večjo vlogo predsednika vlade in parlamenta, neposredne volitve spodnjega doma parlamenta, imenovanje predsednika vlade iz stranke, ki zmaga na volitvah, ter simbolično gesto priznanja berberščine za uradni jezik. Novembra 2011 so potekale predčasne parlamentarne volitve, ki so bile sicer predvidene za september 2012. Na volitvah je zmagala osrednja islamistična Stranka pravice in razvoja – PJD in kralj je iz njenih vrst imenoval predsednika vlade Abdelilaha Benkirana. Prodemokratsko gibanje je zaradi notranjih fragmentacij postopoma izgubilo vpliv. Nekateri aktivisti so še nadalje zahtevali demokratične spremembe in maroške oblasti so se odzivale z represijo (Coates Ulrichsen in Held 2011; Dabashi 2012, 30; Gelvin 2015, 157–159; Sakthivel 2015). Maroška vlada je poskušala na nezadovoljstvo protestnikov odgovoriti tudi s povečanjem socialnih izdatkov prebivalstvu in v ta namen so zalivske države leta 2011 Maroku namenile 1,5 milijarde USD pomoči (Fishman 2015, 144).

V Jordaniji so se januarja 2011 začeli protesti proti korupciji in težkim gospodarskim razmeram. Kralj Abdulah II. se je odzval z zamenjavo predsednika vlade. Nova vlada je predstavila paket ukrepov, ki so vključevali povečanje plač v javnem sektorju in vojski ter znižanje cen hrane, energentov in osnovnih potrebščin. Zaradi nadaljevanja nezadovoljstva javnosti spričo počasnih reform je kralj oktobra 2011 vnovič odstavil predsednika vlade. Zares množični protesti so potekali med septembrom in novembrom 2012 proti ukinitvi

---

¹⁴ Po zmagi islamistov na volitvah v Alžiriji leta 1991 je alžirska vojska razveljavila volitve, kar je vodilo v državljansko vojno, ki je trajala do leta 1998. Militantne islamistične skupine so se proti sekularnemu vojaško-birokratskemu režimu borile s terorizmom, bombnimi napadi in umori (Šterbenc 2011, 111; Filiiu 2015, 97 – 99).

subvencij za gorivo, širitvi cenzure in korupciji. Kralj je vnovič odstavil predsednika vlade in oktobra 2012 razpustil parlament. Obenem je kralj Abdulah II. vseskozi iskal podporo zalivskih držav pri soočanju z zahtevami arabske pomladi in maja 2011 izrazil željo po vključitvi Jordanije v Svet za sodelovanje v Zalivu (Coates Ulrichsen in Held 2011; Gelvin 2015, 157–159).

V Saudovi Arabiji je prišlo do izražanja nezadovoljstva mladih, ki so se organizirali prek družbenih omrežij. Februarja 2011 sta bili na spletu objavljeni dve peticiji – prva je pozvala k političnim reformam v smeri ustavne monarhije, druga pa k reformam na temelju islamskih načel; oblasti so spletne strani obeh peticij hitro cenzurirale. Protesti so bili najštevilčnejši v vzhodnem delu države, kjer živi šiitska manjšina, in tam so protestniki izražali nezadovoljstvo zaradi nezaposlenosti in diskriminacije. Marca 2011 in ponovno januarja 2012 je prišlo do spopadov med protestniki in varnostnimi silami. Saudske oblasti so odgovorile z zatrtjem in prepovedjo protestov, omejevanjem svobode govora in združevanja ter obenem z obširnimi programom socialnih izdatkov za prebivalstvo (dvig plač v javnem sektorju, podpor za nezaposlene, štipendij za študente in investicije za gradnje stanovanj) v višini 130 milijard USD. Med skromnimi političnimi koncesijami je kralj septembra 2011 – po posvetovanju z verskimi avtoritetami – dovolil sodelovanje žensk na lokalnih volitvah in imenovanje žensk v posvetovalni svet na ravni države (Brownlee in drugi 2013, 33; Al-Rasheed 2014, 315–318; Gelvin 2015, 157–159).

V Kuvajtu so oblasti že ob protestih v Tuniziji januarja 2011 naznanile 3.500 USD pomoči vsakemu državljanu ter materialno pomoč v sladkorju, olju in mleku. Navkljub temu so marca 2011 mladi protestniki zahtevali politične reforme, novembra 2011 so celo napadli parlament. Kuvajtski emir Al Sabah je zato novembra 2011 pod pritiski protestnikov zamenjal predsednika vlade (Dabashi 2012, 30; Brownlee in drugi 2013, 33; Coates Ulrichsen 2014a, 301–302). Na proteste februarja 2011 v Omanu, kjer so protestniki zahtevali izboljšanje gospodarskega položaja in politične reforme, je omanski sultan Kabus odgovoril z obljubami o novih delovnih mestih in socialnih izdatkih prebivalstvu (Dabashi 2012, 30). V Združenih arabskih emiratih so prominentni intelektualci in politični aktivisti podpisali peticijo s pozivom k političnim reformam. Oblasti so se odzvale z aretacijo pobudnikov peticije, prav tako so tudi zaprle podružnice mednarodnih političnih inštitutov (*think tank-ov*) v državi (Coates Ulrichsen 2014a, 301–302). Tudi v Katarju, kjer ni bilo zabeleženih protestov, je

vlada septembra 2011 naznanila dvig plač v javnem sektorju ter pokojnin za 60 %, kar je državo stalo 8 milijard USD (Brownlee in drugi 2013, 33).

Dogodki arabske pomladi niso odločilno poslabšali položaja v Iraku. Irak, ki je bil pred zalivsko vojno leta 1991 pomemben regionalni igralec, je po ameriški invaziji leta 2003 postal 'nefunkcionalna država' (*failed state*), ki ga pestijo sektaški in etnični konflikti. Varnostna in politična nestabilnost se je nadaljevala tudi v času arabske pomladi (Ayoob 2014, 353–354). Protesti in vstaje arabske pomladi so v večji meri zaobšli tudi Libanon. Zaradi še živih spominov na 15-letno državljansko vojno je bilo veliko zadržanosti do morebitnih sprememb obstoječega političnega sistema, ki je bil vzpostavljen leta 1989 po koncu državljanske vojne in temelji na delitvi oblasti med šiiti, suniti in kristjani. Libanon pa je močno prizadela arabska pomlad in državljanska vojna v sosednji Siriji. Zaradi naraščajočih delitev v regiji je tudi libanonska notranja politika postala prizorišče političnih napetosti ter tekmovanja med Saudovo Arabijo, ki podpira sunitske stranke, in Iranom, ki podpira Hezbolah (Schenker 2016a).

3.8 Ugotovitve zgodovinsko-razvojnne analize arabske pomladi – drugi delni sklep

Gaub (2015, 15–29) v svoji analizi razdeli arabsko pomlad na tri obdobja in sicer prvo, od januarja do novembra 2011, ki ga zaznamuje padec avtoritarnih režimov v Egiptu, Tuniziji, Libiji in Jemnu; drugo obdobje, od decembra 2011 do julija 2013, ki ga zaznamuje vzpon islamistov na oblast v Egiptu, Tuniziji in Libiji; in tretje obdobje, od julija 2013 naprej, v katerem je prišlo do prevlade revizionističnih sil nad islamisti, na kar kaže na primer odstavev Morsija v Egiptu in dogovor o delitvi oblasti v Tuniziji. Vsako obdobje je imelo tudi specifične regionalne implikacije.

Ob padcu avtoritarnih režimov v Tuniziji, Egiptu in Libiji so izpraznjen politični prostor zasedli islamisti, ki so bili najboljše organizirana opozicija z razvejano podporno bazo (Byman 2012, 30–31). Prihod islamistov, predvsem Muslimanske bratovščine, iz opozicije na oblast v Egiptu, Tuniziji in Libiji je bila ena izmed osrednjih zgodovinskih sprememb, ki jo je prinesla arabska pomlad. Vzpon islamistov je bil tudi posledica naraščajoče islamizacije arabskih družb v preteklih desetletjih (Rózsa 2013, 12).

Glede na značilnosti in potek vstaj arabske pomladi ter glede na njihove rezultate je mogočih več klasifikacij držav. Avtor Gelvin je v prvo skupino uvrstil Tunizijo in Egipt, kjer je vojska z določeno mero nevtralnosti med protestniki in vladajočim režimom omogočila odhod predsednikov z oblasti. Za obe državi velja, da imata zgodovino državotvornosti, ki je privedla do formiranja avtonomnih državnih institucij, predvsem vojske. Drugo skupino predstavljata 'šibki državi' Libija in Jemen, kjer se je družba fragmentirala na tiste, ki so podpirali, in druge, ki so nasprotovali vladajočemu režimu, pri tem pa so pomembno vlogo igrale plemenske in klanske pripadnosti. Obema državam je skupno, da so zaradi pomanjkljivega zgodovinskega razvoja državnih institucij ter nacionalne identitete¹⁵ imeli pomembno vlogo za stabilnost režima plemenski elementi. Pomemben element je bil tudi osebni stil vodenja voditeljev Gadafija in Saleha, ki sta se izogibala vzpostavljanju močnih institucij in sta dajala prednost osebnim lojalnostim podrejenih. V tretji skupino je Gelvin uvrstil – ne glede na različne izide protestov – Alžirijo, Sirijo in Bahrajn, kjer je vladajočim režimom v večji meri uspelo obdržati kohezijo pri soočanju s protestniki. V primeru Sirije in Bahrajna se je vladajoči režim poslužil sektaških delitev za pridobivanje in utrjevanje podpore. Protesti v Bahrajnu so bili zatrti s pomočjo držav Sveta za sodelovanje v Zalivu, v Siriji pa so vstaje prerasle v dolgoletno državljansko vojno. Zadnjo skupino držav tvorijo monarhije kot na primer Maroko, Jordanija, Saudova Arabija, Kuvajt in Oman, ki so sicer izkusile omejene proteste, vendar ni prišlo do sprememb režima. Po mnenju številnih analitikov je to odraz posebne legitimnosti, ki jo uživajo monarhični vladarji, pri čemer predstavlja izjemo Bahrajn, kjer večinsko šiitskemu prebivalstvu vlada sunitska monarhična družina. Poleg tega so vladajoči režimi v zalivskih državah z obsežnimi socialnimi izdatki pomirili nezadovoljstvo ljudskih množic (Gelvin 2013, 247–251).

Avtorja Aly in Feldman (2015) v svoji analizi arabske pomladi ugotavljata, da so dogodki pripeljali do povečanja šibkih, nefunkcionalnih držav (*failed states*) v regiji (na primer Sirija, Irak, Jemen in Libija); konflikti so postali večdimenzionalni in vključujejo boje za hegemonijo (na primer med Saudovo Arabijo in Iranom); prav tako je prišlo do pojava konfliktov, izhajajočih iz religijske ali etnične identitete (na primer sunitsko-šiitske delitve in kurdsko vprašanje v Siriji ter Iraku). Prišlo je tudi do proliferacije akterjev v konfliktih v nefunkcionalnih državah – poleg varnostnih sil državnih režimov tudi nedržavnih akterjev, kot so milice in enote etničnih, plemenskih in verskih skupnosti ter teroristične skupine. Poleg

---

¹⁵ Libija je nastala leta 1952 iz treh italijanskih kolonij, ki so bile do leta 1934 med seboj ločene. Prav tako je bil Jemen do leta 1990 razdeljen na Severni in Južni Jemen (Gelvin 2013, 247–251).

regionalnih sil so bile v konflikte vključene tudi mednarodne sile (ZDA, Rusija, Velika Britanija in Francija v Libiji ter Siriji). Na drugi strani avtorja ugotavljata, da so vse monarhije v regiji tekom arabske pomladi ostale praktično 'nedotaknjene'. Slednje vprašanje podrobneje analiziram v petem poglavju magistrskega dela.

Do podobnih ugotovitev je prišel Kissinger (2014, 142), ki obenem meni, da sta Sirija in Irak, ki sta bila nekdanj nosilca arabskega nacionalizma in osrednji regionalni sili, najverjetneje izgubila zmožnost, da se ponovno vzpostavita kot enovita država (kot jo razumemo v vestfalskem sistemu). Konflikta v Siriji in Iraku nakazujeta na trend dezintegracije državnosti v plemenske in sektaške enote ter načenjanje meddržavnih meja v regiji.

Na podlagi analize poteka arabske pomladi vzpostavljam klasifikacijo skupin držav glede na njihovo vlogo kot subjekt ali objekt arabske pomladi. V prvo skupino uvrščam države regije, ki so z množičnimi protesti, konflikti in spopadi postale prizorišče arabske pomladi ali kasneje celo državljanskih vojn (na primer Tunizija, Egipt, Libija, Sirija, Jemen, Bahrajn). Zaradi nestabilnosti so postale izziv za celotno regijo, hkrati pa same zaradi notranjepolitičnih težav niso postale aktivne igralke v regionalnem okviru. V drugo skupino uvrščam države, ki so uspešno omejile vplive arabske pomladi na domačih tleh, zatem pa so nastopile aktivno regionalno vlogo, predvsem v državah prve skupine (Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Katar in tudi nearabska Turčija ter Iran). Nekatere države (Alžirija in Maroko), ki so ostale relativno stabilne, pa niso izkazovale izrazitih ambicij za vplivanje na regionalno dogajanje (Gaub 2015, 14). Odzive druge skupine držav, ki so imele aktivno vlogo v regiji v času arabske pomladi, in njihove regionalne vplive ter aktivnosti analiziram v naslednjem poglavju.

4 Analiza odzivov in vplivov regionalnih sil, vključno z analizo njihovih medsebojnih odnosov v času arabske pomladi

Na podlagi ugotovitev in klasifikacije držav iz prejšnjega poglavja v nadaljevanju analiziram odzive regionalnih sil Bližnjega vzhoda in Severne Afrike na dogodke arabske pomladi. Obenem raziščem tudi medsebojne odnose med temi silami z namenom, da pojasnim dinamiko odnosov, povezovanja ali nasprotovanja med njimi. Z ugotovitvami nameravam pojasniti dinamiko in morebitne spremembe v razmerjih moči med regionalnimi silami. V

poglavju tudi analiziram odzive dveh regionalnih organizacij – Arabske lige in Sveta za sodelovanje v Zalivu – na dogodke arabske pomladi z namenom, da ugotovim in analiziram njuno vlogo in vplive na dogajanja.

4.1 Egipt

Egipt je bil kot država z največjim številom prebivalstva v arabski regiji tradicionalni vodja arabskega sveta. V tej vlogi tudi gosti sedež Arabske lige v Kairu. Zaradi dogodkov arabske pomladi je Egipt postal politično nestabilen, kar je precej ohromilo tudi njegovo regionalno vlogo (Ayoob 2014, 353–354).

Dogodki arabske pomladi leta 2011 so ohladili odnose Egipta z državami regije, predvsem zalivskimi državami (z izjemo Katarja). Ideološke razlike med novo egiptovsko vlado predsednika Morsija, ki je prišel na oblast junija 2012, in zalivskimi državami so obremenjevale dvostranske in regionalne odnose. Čeprav si je Morsi za svoj prvi obisk v tujini izbral Saudovo Arabijo, pa to ni pripeljalo do otoplitve odnosov. Morsi si je prizadeval izboljšati tudi odnose z Iranom, prišlo je do izmenjave dvostranskih obiskov predsednikov, kar je bilo prvič po iranski islamski revoluciji leta 1979. V tej luči je Egipt dovolil iranskim vojaškim ladjam pluti prek sueškega prekopa, kar je bilo prav tako prvič po iranski islamski revoluciji. Kljub temu so se stališča med egiptovskim in iranskim vodstvom zelo razhajala zaradi Sirije, kjer je Iran podpiral režim sirskega predsednika Asada, Egipt pa islamistično opozicijo. Eden redkih uspešnih diplomatskih projektov Egipta v tem obdobju je bilo gostovanje pogajanj med palestinskima frakcijama Fatahom in Hamasom ter mediacija za dogovor med Izraelom in Hamasom o izpustitvi zapornikov, kar je bilo mogoče, ker je Hamas čutil ideološko sorodnost z Muslimansko bratovščino (Malmvig 2012, 2; Rózsa 2013, 22; Aly 2014; Katz 2014; Gaub 2015, 21–22).

Osrednji zaveznik in podpornik Egipta v času predsedovanja Morsija je bil Katar. Morsi je takoj po obisku Saudove Arabije obiskal tudi Katar, kjer je prejel obljubo pomoči v višini 2 milijard USD. Nekaj tednov kasneje je Katar najavil še investicijske projekte v Egiptu v višini 18 milijard USD. V začetku leta 2013 je Katar vnovič namenil 2,5 milijarde USD pomoči in tri mesece zatem še 3 milijarde USD (Gaub 2015, 22–23).

Mohamed Morsi kot prvi civilni in demokratično izvoljen predsednik v egiptovski zgodovini ni uspel uveljaviti te prednosti za okrepitev regionalne in mednarodne vloge Egipta. Notranjepolitične nestabilnosti in gospodarska kriza so prioritizirali agendo predsedovanja pred zunanjo politiko. Prav tako se Morsi ni uspel pragmatično dvigniti nad svojo islamistično afiliacijo, Muslimansko bratovščino, ki je s svojo ideološko paradigmo pogosto predstavljala prepreko za intenzivnejše mednarodne stike. Obenem so se egiptovska vojska, obveščevalne službe in zunanje ministrstvo v veliki meri distancirali od predsedstva in so pogosto vodili lastno, neodvisno politiko. Omenjene karakteristike so še nadalje zmanjšale možnosti Egipta, da bi igral pomembno regionalno vlogo, in regionalni pomen Egipta je v tem obdobju dosegel dno (Aly 2014).

S prevratom v Egiptu julija 2013, ko je vojska zrušila z oblasti Muslimansko bratovščino, se je Egipt pridružil koaliciji držav sil kontinuitete, ki so nasprotovale spremembam arabske pomladi. V 24 urah po spremembi režima je jordanski kralj Abdulah II. obiskal Egipt in izrazil podporo novim oblastem. Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Kuvajt in Bahrajn so novim egiptovskim oblastem namenili 20 milijard USD pomoči v letih 2013–2014, medtem ko je Katar ustavil svojo finančno pomoč Egiptu. Egiptovski odnosi z zalivskimi državami so vnovič postali prioriteta egiptovske zunanje politike (Gelvin 2015, 161; Ryan 2015).

Egipt se nahaja v fazi 'okrevanja' po turbulentnih dogodkih arabske pomladi. Pričakovati je, da zaradi notranjepolitičnih napetosti in gospodarsko-razvojnih težav ne bo mogel nadoknaditi izgubljene regionalne vloge v bližnji prihodnosti. V srednjeročnem obdobju bo Egipt odvisen od sodelovanja s Saudovo Arabijo, Združenimi arabskimi emirati in Arabsko ligo pri naslavljanju regionalnih vprašanj (Ayoob 2014, 353–354; Aly 2014).

4.2 Saudova Arabija

Saudijci so tradicionalno na regionalnem ali mednarodnem prizorišču delovali iz ozadja in so se izogibali neposrednim soočenjem, ki bi lahko vodili v konflikte.¹⁶ V času arabske pomladi

---

¹⁶ Saudova Arabija je sicer občasno prevzela pomembno vlogo v arabskih zadevah, na primer z Arabsko mirovno pobudo (za rešitev izraelsko-palestinskega spora) leta 2002 in z mediacijo za doseg medpalestinske sprave med frakcijama Fatah in Hamas (Rózsa 2013, 25).

pa je Saudova Arabija prešla iz politike 'tihe diplomacije' in delovanja iz ozadja v izrazito intervencionistično politiko. Od samega začetka protestov v Tuniziji in zatem v Egiptu je obsodila vstaje in izrazila podporo tamkajšnjima režimoma. Najvišje saudske verske avtoritete so proteste označile za 'odpadništvo'. Saudova Arabija je 14. januarja 2011 ponudila zatočišče tunizijskemu predsedniku Ben Aliju – kot razlog je navedla arabsko gostoljubnost – in zatem ignorirala pozive novih tunizijskih oblasti po njegovi repatriaciji. Saudske oblasti tudi niso čestitale tunizijski tranzicijski vladi. Saudski državni mediji ter panarabski TV programi so pogosto kritizirali nove tunizijske oblasti, za razliko od katarske Al Džazire (Al-Rasheed 2014, 320–322).

Saudova Arabija je bila vseskozi zadržana do Muslimanske bratovščine; skrbela jih je širitev vpliva bratovščine v socialni in izobraževalni sferi. Saudsko stališče se je zaostrilo, ko je Muslimanska bratovščina podprla iraško invazijo na Kuvajt leta 1990. V arabski pomladi je zato Saudova Arabija z zaskrbljenostjo spremljala vzpon bratovščine v državah regije (Coates Ulrichsen 2014b, 101–103). Že takoj po padcu Mubaraka z oblasti v Egiptu je Saudova Arabija obljubila 4 milijarde USD pomoči¹⁷ egiptovskim tranzicijskim oblastem pod vodstvom Vrhovnega sveta oboroženih sil in si na tak način poskušala zagotoviti svoj vpliv v tranziciji. Na egiptovskih parlamentarnih volitvah je nato zmagala Muslimanska bratovščina, ki jo je finančno podpiral Katar, drugo uvrščena je bila salafistična stranka Nur, ki naj bi jo financirala Saudova Arabija kot protiutež Muslimanski bratovščini. Predstavniki Muslimanske bratovščine so sicer zagotovili, da organizacija ne namerava izvažati vstaje v zalivske države ter da ne bodo izpodbijali saudskih investicij in preteklih privatizacij, sklenjenih v času Mubaraka. Obdobje vladavine Muslimanske bratovščine v Egiptu so zaznamovale tudi pogoste demonstracije pred saudskim veleposlaništvom v Kairu v podporo egiptovskim zapornikom v Saudovi Arabiji. Saudovo Arabijo je zelo skrbelo tudi zблиževanje med Egiptom in Iranom (Al-Rasheed 2014, 321–322). Saudova Arabija je bila zato glavna podpornica vojaškega prevzema oblasti v Egiptu julija 2013, ki je bil začetek zatona Muslimanske bratovščine v regiji. Marca 2014 so tudi saudske oblasti Muslimansko bratovščino uvrstile med teroristične organizacije (Gause 2014, 16).

Ob vstaji v Libiji je bila Saudova Arabija sprva zadržana v odzivih, saj Libija ni v neposredni saudski soseščini, prav tako so si Saudijci obetali hiter padec Gadafija, ki so ga prezirali.

---

¹⁷ V prvem letu tranzicije je bila realizirana zgolj četrtna te pomoči (Gaub 2015, 19).

Saudova Arabija je zatem verbalno podprla intervencijo Nata v Libiji, vendar v njej ni sodelovala (Al-Rasheed 2014, 322). Saudska podpora Natovi intervenciji proti Gadafiju je bila bolj oblika povračila za Gadafijeve številne žalitve v preteklosti kot pa del saudske regionalne strategije (Gause 2014, 15).

Vstajo v sosednjem Jemnu je Saudova Arabija videla kot neposredno grožnjo. Saudijci imajo dolgo zgodovino vmešavanja v jemensko politiko. Poleg podpiranja nekaterih plemenskih voditeljev so imeli tudi zelo intenzivno sodelovanje z jemenskim režimom, predvsem na vojaškem področju. Že leta 2009 so vojaško posredovali proti Hutom na severu države in v podporo jemenskemu predsedniku Salehu. Vse od leta 2005 so posredovali proti operativcem Al Kaide na jemenskem ozemlju. Obenem so vseskozi podpirali jemenske salafistične islamistične skupine. Ob vstaji v Jemnu v prvih mesecih leta 2011 je Saudova Arabija pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu osnovala Jemenski sporazum, ki je zagotovil imuniteto Salehu v zameno za prenos oblasti na podpredsednika Hadija. Saudijci so nudili tudi zdravljenje Salehu po tem, ko je bil poškodovan v bombnem napadu (Al-Rasheed 2014, 322–323).

Najostreje je Saudova Arabija odreagirala ob vstaji v Bahrajnu, ki je tudi edina država, kamor je Saudova Arabija napotila svoje pehotne vojaške enote za zatrtje protestov. Vstajo v Bahrajnu je označila za šiitski upor pod sponzorstvom Irana ter spodkopavanje sunitskih monarhij v Zalivu. Pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu je vojaško intervenirala za zatrtje protestov in v podporo bahrajnski sunitski kraljevi družini. Zmago nad protestniki v Bahrajnu je videla kot zmago nad Iranom pred svojim pragom in preprečitev širjenja revolucionarnih trenj v Zalivu (Al-Rasheed 2014, 323).

Saudski odzivi na vstajo in spopade v Siriji so bili sprva zadržani, saj je saudski režim imel dolgotrajno zgodovino korektnih odnosov s sirskega režimom predsednika Asada in njegovega očeta. Saudski kralj Abdulah je šele julija 2011 v govoru izrazil solidarnost s sirskega ljudstvom. S prizadevanji v okviru Arabske lige je Saudova Arabija pripomogla k dogovoru o napotitvi opazovalcev Arabske lige v Sirijo, kar pa ni ustavilo nasilja. Saudova Arabija je zato umaknila svojega veleposlanika iz Damaska in februarja 2012 podprla sirske upornike kot edine predstavnike sirskega ljudstva ter jim namenila vojaško podporo. Ob naraščanju napetosti v odnosu do Irana, v luči protestov šiitov v svoji državi in vstaje v Bahrajnu, je Saudova Arabija podprla sankcije proti sirskega režimu z namenom, da pospešijo padec

Asada in Iran prikrajšajo za zaveznika v regiji. Padec režima predsednika Asada v Siriji ter vzpostavitev prosaudskega režima v Damasku namreč ne bi samo zmanjšala vpliva Irana v Siriji, temveč bi tudi otežila iranske vplive v Libanonu. V sledečih letih je sirska državljanska vojna postala osrednje prizorišče rivalstva med Saudovo Arabijo in Iranom (Al-Rasheed 2014, 324).

V zaključku lahko odziv Saudove Arabije na arabsko pomlad v regiji razdelimo na tri strategije: omejevanje vstaj v Tuniziji in Egiptu, ki jih je videla tudi kot izziv stabilnosti lastnega vladajočega režima; proti-revolucija v Bahrajnu in Jemnu ter podpora vstaji v Siriji, katerih cilj je bilo tudi omejevanje iranskega vpliva.

4.3 Turčija

Po zmagi islamistične Stranke pravice in razvoja (AKP) na volitvah leta 2002 je bila pod vodstvom takratnega zunanjega ministra Ahmeta Davutogluja osnovana nova turška zunanjepolitična doktrina do regije, poimenovana 'nič problemov s sosedi', ki narekuje vzdrževanje miroljubnih odnosov z vsemi sosednimi državami. Turčija je v tem obdobju okrepila dvostranske politične in gospodarske odnose s Sirijo, kar je pozitivno vplivalo tudi na turške odnose z Iranom (Haas 2013, 160–161; Ayoob 2014, 355–357) .

Turčija je ob začetku protestnih gibanj v Tuniziji in Egiptu med prvimi pozvala k uveljavitvi demokracije v obeh državah. Ob začetku množičnih demonstracij v Egiptu je bil Erdogan – takrat turški predsednik vlade – eden izmed prvih voditeljev, ki je egiptovskega predsednika Mubaraka pozval k odstopu in se zavzel za politične reforme v Egiptu. Po odstopu Mubaraka je bil turški predsednik Gül prvi tuj državnik, ki je obiskal Egipt. Zunanji minister Davutoglu je izjavil, da želi Turčija vzpostaviti 'os demokracije' z Egiptom. Turčija je v procesih tranzicije podpirala idejno sorodno Muslimansko bratovščino v Egiptu in stranko Ennahdo v Tuniziji, njuno zmago na volitvah je videla kot zmago političnega islamizma v regiji (Haas 2013, 153–154; Esposito in drugi 2016, 42–44).

V Libiji je Turčija februarja 2011 zavzela bolj zadržano, manj intervencionistično vlogo. Turški voditelji so javno izrazili nasprotovanje uporabi sile in Natovi intervenciji; Ankara je namreč zagovarjala premirje in politične reforme v Libiji. Šele maja 2011 je Erdogan pozval

Gadafija k predaji oblasti in odhodu iz Libije. Po mnenju analitikov so bile glavni razlog za turško zadržanost izdatne turške investicije v Libiji, ki so dosegale 15 milijard USD, in približno 25.000 turških državljanov na delu v Libiji. Tudi odnosi med Erdoganom in Gadafijem so bili solidni – slednji je Erdogana decembra 2010 celo odlikoval z lastnim 'Gadafijevim mednarodnim priznanjem za človekove pravice' (Haas 2013, 153–154, 161).

Podobno začetno zadržanost je Erdogan izkazal ob izbruhu nemirov v Siriji. Nasprotoval je mednarodni intervenciji v Siriji in se zavzemal za reforme pod vodstvom sirskega predsednika Asada. Dvostranski odnosi med Turčijo in Sirijo so bili namreč pred revolucijo dobri. Turčija je bila najpomembnejši sirski trgovinski partner in Sirija je bila turška zaveznica v boju proti Kurdom. Ukinjen je bil vizumski režim med državama. Ob stopnjevanju krize v Siriji pa je Turčija do avgusta 2011 postopoma prešla k podpori sirskim protestnikom. Turška vlada je obsodila brutalnost sirskega režima in Erdogan je Asada primerjal s Hitlerjem, Mussolinijem in Ceausescujem. Turčija je postala osrednja podpornica in gostiteljica sirske opozicije ter zatočišče za številne sirske begunce. Prišlo je celo do medsebojnih obstreljevanj v obmejnem pasu¹⁸ in incidentov v zračnem prostoru; sirski predstavniki so stopnjo turške podpore sirskim upornikom označili za "vojno napoved Siriji". Analitiki so spremembo stališč Turčije pripisali spremembi turške regionalne politike, ki je v ospredje postavila širjenje demokracije kot odgovor na zahteve narodov v soseščini. Spremembi politike je botrovala tudi naraščajoča ideološko-sektaška polarizacija v Siriji; torej med sunitsko večino in alavitskim režimom (Haas 2013, 153–154, 161–163; Ayoob 2014, 358–359).

Povzamem lahko, da je bila turška politika do arabske pomladi v začetni fazi zelo nekonsistentna. Medtem ko je zagovarjala demokracijo v Egiptu, kjer Turčija ni imela pomembnejših gospodarskih in strateških interesov, pa je bila zaradi gospodarskih interesov uvodoma zadržana do sprememb *statusa quo* v Libiji in Siriji. Postopoma je Turčija začela podpirati spremembe režimov v državah arabske pomladi, kjer so bile v vzponu islamistične opozicijske sile. Bolj ideološko zunanjo politiko je videla kot priložnost za širjenje turške 'mehke moči' in vpliva v regiji, kjer je uživala velik ugled v javnosti kot simbol sobivanja

---

¹⁸ Turški parlament je oktobra 2012 avtoriziral posredovanje vojaških sil v tujini (tj. v Siriji) (Rózsa 2013, 24).

demokracije in muslimanske identitete.¹⁹ Obenem je s širitvijo svojega regionalnega vpliva preprečevala, da bi izpraznjen prostor zavzela kakšna druga regionalna sila, na primer Iran (Haas 2013, 167–168).

Do konca leta 2012 je postalo vse bolj jasno, da Egipt in Tunizija pod vodstvom islamističnih vlad ne posnemata turškega modela, temveč razvijata lasten model in način vladanja (Rózsa 2013, 15). Vzpon turške regionalne vloge v arabskem svetu je dosegel svoj klavni konec s padcem Muslimanske bratovščine z oblasti v Egiptu julija 2013 in zatem še s politično krizo v Tuniziji, ki je pripeljala do odhoda Ennahde z oblasti. V manj kot treh letih je Turčija prešla iz regionalne velesile v arabskem svetu nazaj v vlogo odrinjene nekdanje imperialne, otomanske sile, ki se občasno poskuša vmešavati v arabske zadeve (Ryan 2014).

Tudi sama Turčija ni bila imuna pred naraščajočimi nasprotji med sekularnimi in islamističnimi silami v regiji, ki so dosegla vrh v letu 2013. Po vzoru protestov arabske pomladi so od maja do avgusta 2013 v Istanbulu potekali protesti mladih, katerih povod je bilo nasprotovanje vladnim urbanizacijskim načrtom, v prvi vrsti gradnji nakupovalnega središča na območju parka Gezi. Turške varnostne sile so razgnale protestnike s silo. Erdogan se je posluževal javne diskreditacije protestnikov – označil jih je za alkoholike, delinkvente in zaroto tujih sil; obenem je priredil protidemonstracije svojih privržencev. Protesti so se razširili po drugih krajih v državi. Osrednji razlog nezadovoljstva so postale Erdoganove vedno bolj avtoritarne in islamistične politike, ki so jih liberalni protestniki videli kot ogrožanje sekularnega značaja države, nasilje in brutalnost policijskih sil, omejevanje svobode govora in medijev v državi. Sama po sebi se je ponujala primerjava z dogodki v Egiptu, kjer so protestniki s pomočjo vojske julija 2013 zrušili vladavino Muslimanske bratovščine (Gelvin 2015, 182; Esposito in drugi 2016, 42–44).

4.4 Iran

Iran je zaradi večstoletne teritorialne kontinuitete, ki jo spremlja relativna stabilnost in nespremenljivost meja, izoblikoval močno nacionalno, versko in kulturno identiteto. Od

---

¹⁹ Priljubljenost Turčije v arabski javnosti izvira iz obdobja pred arabsko pomladjo in temelji predvsem na dejstvu, da je Turčija postopoma degradirala odnose z Izraelom, še posebej ob izraelskem napadu na turško ladjo, namenjeno v Gazo, leta 2010, v katerem je umrlo 9 turških državljanov (Khosrokhavar 2012, 290).

sosednjih držav v regiji se razlikuje po večinsko šiitskem in nearabskem prebivalstvu, kar v luči zgodovinskih tekmovanj za regionalni vpliv ali prevlado ustvarja percepcijo različnosti in občutek strateške ranljivosti. Identitetne značilnosti Irana, kot so nacionalizem, islamizem in anti-imperializem, oblikujejo tudi zunanjepolitična stališča države (Maloney 2002, 92–94).

Iran je množične proteste – poimenovane 'Zeleno gibanje' – izkusil med junijem 2009 in februarjem 2010. Razlog protestov je bilo nezadovoljstvo z rezultati volitev junija 2009, protestniki so namreč menili, da je šlo za poneverbo volilnih rezultatov. Eden od sloganov protestnikov se je glasil: "Kje je moj glas?" Oblasti so demonstracije označile za tujo zaroto in jih nasilno zatrle. Ob izbruhu arabske pomladi leta 2011 je Zeleno gibanje vnovič pozvalo k protestom v znak solidarnosti s Tunizijo in Egiptom, kar je predstavljalo določeno zadrego za iranske oblasti. Slednje so namreč dogodke arabske pomladi interpretirale kot 'islamsko prebujenje', navdihnjeno z islamsko revolucijo v Iranu leta 1979,²⁰ ki jo zagovarjajo kot islamsko avtentično in proti-imperialistično (Dabashi 2012, 30; Hashemi 2014, 207–216; Esposito in drugi 2016, 75–77). Iran se je nadejal, da bodo svobodne volitve v državah arabske pomladi pripeljale na oblast islamistične sile, ki so proti-imperialistične in posledično blizu politiki Irana (Ayoob 2014, 358).

Iranska politika do arabske pomladi je bila oblikovana tako na podlagi religijsko-sektaških preferenc kakor tudi na podlagi regionalnih zavezništov ter geopolitičnih preudarkov. Iranska vlada je zatrtje protestov v Bahrajnu in intervencijo Sveta za sodelovanje v Zalivu označila za okupacijo in invazijo ter je zahtevala njen umik. V primeru Sirije pa je proteste označila za tujo zaroto in podprla sirski režim predsednika Asada, s katerim je imela zgodovino tesnih, zavezniških odnosov (Khosrokhavar 2012, 284–285).

Težko je oceniti stopnjo iranske vpletenosti v dogodke arabske pomladi v Bahrajnu in Jemnu. Medtem ko je Iran šiitskim upornikom v obeh državah vseskozi zagotavljal deklarativno podporo, pa je vprašljiv obseg dejanske – vojaške in finančne – podpore tamkajšnjim šiitskim

---

²⁰ V Iranu je bila v letih 1978–1979 izvedena tako imenovana 'islamska revolucija'. Islamistična opozicija pod vodstvom šiitske verske avtoritete – ajatole Homeinija, ki je bil v izgnanstvu, je s poudarjanjem neislamske narave iranskega režima šaha Mohameda Reze Pahlavija mobilizirala prebivalstvo k protestom, stavkam in nasilju. Šah je bil januarja 1979 prisiljen zapustiti državo in februarja 1979 se je iz izgnanstva vrnil ajatola Homeini, ki je razvil koncept vladavine islamskega pravnega strokovnjaka in razglasil vzpostavitev Islamske republike. Iranska šiitska duhovščina je prevzela oblast v državi, kar je predstavljal prvi sodobni poskus uveljavitve idej političnega islama v praksi. Iranski model pa zaradi doktrinarnih razlik med šiitskim in sunitskim islamom ni mogel postati zgled za fundamentalistična stremjenja v sunitskem muslimanskem svetu (Šterbenc 2011, 111–112).

gibanjem. Neodvisna preiskovalna komisija v Bahrajnu, ki so jo vzpostavile bahrajnske oblasti za preiskavo protestov, ni ugotovila iranske vpletenosti. Obstaja pa več indicev o iranski vojaški pomoči uporniškim Hutom v Jemnu. Po poročanju medijev so bile v letih 2012 in 2013 na morju prestrežene pošiljke orožja iz Irana, namenjene jemenskim Hutom (Gelvin 2015, 122–126; Reardon 2015).

Iran igra osrednjo vlogo v državljanski vojni v Siriji, kjer podpira režim sirskega predsednika Asada. Navkljub ideološki različnosti – med iransko teokratsko ureditvijo in sekularnim sirskega režimom – je bila Sirija dolgoletna zaveznica Irana, kar izvira iz časa iransko-iraške vojne v letih 1980–1988. Sektaške podobnosti – sirskega režim dominirajo alaviti, ki so šiitska ločina – so postale pomemben faktor šele ob stopnjevanju državljanske vojne v Siriji. Sirija je bila tudi izjemnega geostrateškega pomena za Iran, saj predstavlja most do Libanona, kjer Iran finančno in vojaško podpira libanonsko šiitsko stranko in milico Hezbolah. Zahteve Saudove Arabije in zalivskih držav po padcu Asadovega režima v Siriji so zato dodobra razburile Iran, saj bi pomenile spremembo *statusa quo* v škodo Irana. Sirija je tako postala prizorišče 'hladne vojne' med Iranom in Saudovo Arabijo (Ayoob 2014, 359–360; Gelvin 2015, 144–145).

4.5 Katar

Katar je videl dogodke arabske pomladi kot priložnost in ne kot nevarnost. Zaradi izredno ugodnega gospodarskega položaja – Katar je ena izmed najbogatejših držav na svetu glede na BDP na prebivalca – ni prišlo do notranjih manifestacij političnega ali ekonomskega nezadovoljstva in Katar kot edina država regije ni izkusil protestov arabske pomladi (Coates Ulrichsen 2014b, 104).

Katar se je pod vodstvom emirja Hamada bin Khalife Al Thanija, ki je bil na oblasti od leta 1995 do 2013, in s pomočjo neomejenih dohodkov iz nafte ter zemeljskega plina prelevil v pomembnega regionalnega in mednarodnega igralca. Strategija internacionalizacije in krepitev ugleda države (tako imenovan *branding*) je vključevala nišno zunanjo politiko, usmerjeno v aktivnosti mediacije (na primer v Jemnu, Libanonu in Darfurju), gostovanje mednarodnih dogodkov, vključno s svetovnim nogometnim prvenstvom leta 2022, privabljanje mednarodnih izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih institucij ter vzpostavitev

regionalnega in svetovnega vodstva na področju medijev in informiranja (prek satelitske postaje Al Džazira) (Coates Ulrichsen 2014b, 1, 47–48).

Zunanja politika Katarja je bila v pristojnosti ožjega kroga odločevalcev na čelu z zunanjim ministrom in predsednikom vlade, kar ji je zagotavljalo veliko fleksibilnost. Neodvisna in inovativna zunanja politika Katarja je temeljila na zgodovinskih težnjah države, da se osamosvoji saudskega vpliva ter da pragmatično goji dobrososedske odnose s Saudovo Arabijo na eni in Iranom na drugi strani. Začetek aktivne zunanje politike Katarja sega v čas predsedovanja Organizaciji islamske konference (2000–2003), ki mu je sledilo predsedovanje Svetu za sodelovanje v Zalivu (2002), skupini G-77 (2004) in zatem članstvo v Varnostnem svetu OZN (2006–2007).²¹ Aktivnosti mediacije je Katar začel voditi leta 2006, ko je posredoval med sprtima palestinskima frakcijama Fatah in Hamas, vendar je nato aktivnosti prevzela Saudova Arabija in dosegla sklenitev sporazuma med Hamasom in Fatahom v Meki marca 2007, ki pa se ni obdržal (Coates Ulrichsen 2014b, 67–70).

Katar je uspešno vodil aktivnosti mediacije v Jemnu v letih 2007–2008 in 2010 (ko je izpogajal premirje in politični sporazum med Huti in vladnimi silami), v Libanonu leta 2008 (med Hezbolahom in predsednikom vlade Sinioro za dogovor o predsedniku in vladi narodne enotnosti) in v Darfurju v letih 2008–2010 (med vladnimi silami in uporniki za doseg premirja). Medtem ko je bil Katar uspešen pri mediaciji za sklenitev sporazumov med sprtimi stranmi, pa so se pogosto pojavile težave z implementacijo sporazumov, kar je deloma mogoče pripisati tudi omejenim človeškim in institucionalnim virom Katarja (Coates Ulrichsen 2014b, 90–92).

Vzpon Katarja v regiji po letu 2000 je bil mogoč zaradi spremenjene regionalne dinamike, ki jo je zaznamovalo relativno zmanjšanje tradicionalnih centrov moči, predvsem vpliva Egipta in Saudove Arabije. Gospodarsko nazadovanje in neprilagodljiva avtoritarna politika Egipta je šibila državo tako notranje kot tudi v regiji. Izpraznjenega prostora pa ni uspela zaseči nobena druga regionalna sila: Saudovo Arabijo je vodilo ostarelo vodstvo in bremenil okrnjen mednarodni ugled po terorističnih napadih 11. septembra 2001, v katerih so osrednjo vlogo imeli saudski državljani. Sirija se je okoli leta 2000 ukvarjala z nasledstvom vladajočega režima in politično tranzicijo, Alžirija si še ni povsem opomogla po državljanski vojni v 90.

---

²¹ Za nestalno članico Varnostnega sveta OZN je bil izvoljen z veliko večino glasov v Generalni skupščini OZN (186 glasov za in 3 proti) (Coates Ulrichsen 2014b, 67–70).

letih 20. stoletja. Katar je zato pod novim, ambicioznim emirjem postajal vse bolj pomemben regionalni igralec. Simboličen primer spremembe regionalne vloge je nakazal tudi prenos ameriške vojaške baze iz Saudove Arabije v Katar leta 2003 (Coates Ulrichsen 2014b, 76–78).

Ko so se januarja 2011 po državah regije Bližnjega vzhoda in Severne Afrike začeli širiti protesti in vstaje arabske pomladi, je Katar v njih videl priložnost za kontinuiteto svoje aktivne vloge v regiji. Svojo zunanjo politiko je pragmatično poistovetil z zahodnimi ideali demokracije in svobode, tudi z namenom, da se izkaže kot moderna, napredna država in prikrije politične, nedemokratske pomanjkljivosti doma. Katar je v političnih tranzicijskih spremembah arabske pomladi stavil na islamistična gibanja. Tudi ta odločitev izhajala iz preteklih testnih odnosov Katarja z islamističnimi gibanji, ko je nudil zatočišče preganjanim islamistom in političnim disidentom (na primer popularnemu pridigarju Muslimanske bratovščine Al Karadaviju), in sicer pod pogojem, da se ne vmešavajo v katarske notranje zadeve. Zaradi koncentriranega in personaliziranega načina odločanja je bila katarska zunanja politika fleksibilna in je lahko izjemno hitro reagirala na dogodke arabske pomladi januarja 2011. Iz vloge regionalnega mediatorja se je Katar prelevil v intervencionističnega podpornika arabske pomladi in osrednjega regionalnega igralca. Za utrditev svoje vloge je Katar državam arabske pomladi namenjal izdatno finančno podporo (Coates Ulrichsen 2014b, 101–103, 118–121, 154–157).

Izrazito intervencionistično vlogo je Katar zavzel tudi v Libiji in Siriji. Podprl in sodeloval je v mednarodni intervenciji Nata v Libiji, ki jo je avtoriziral Varnostni svet OZN. Avgusta 2011 je v Libijo tudi napotil katarske specialne enote za pomoč upornikom. Poleg vojaške pomoči je opoziciji namenil 400 mio USD finančne pomoči ter pomoč v blagu (voda, hrana, plin), prav tako je upornikom pomagal prodajati libijsko nafto na svetovnem trgu. Katar je gostil prva srečanja Mednarodne kontaktne skupine za Libijo aprila in avgusta 2011. Odnosi s Tranzicijskim nacionalnim svetom so se jesenih 2011 ohladili, slednji je namreč Katar obtoževal, da podpira različne skupine mimo Tranzicijskega nacionalnega sveta. Streznitev Katarja je prišla tudi julija 2012, ko na parlamentarnih volitvah niso zmagale stranke, ki jih je financiral Katar (na primer Al Vatan), del njihovega neuspeha pa je bilo mogoče pripisati tudi skepsi javnosti zaradi povezav teh strank s Katarjem. Katar podpore upornikom ni bil zmožen transformirati v dolgoročnejši vpliv na procese politične tranzicije v Libiji (Coates Ulrichsen 2014b, 126–130).

Sirija je bila drug primer katarske intervencionistične politike. Katar je bil ena izmed prvih držav, ki je suspendirala diplomatske odnose s sirskim režimom, in sicer julija 2011, po napadu na katarsko veleposlaništvo v Damasku zaradi nezadovoljstva s poročanjem Al Džazire. Do leta 2014 je bil Katar največji podpornik sirske opozicije, ki ji je po ocenah namenil 3 milijarde USD pomoči (Coates Ulrichsen 2014b, 131–132; Gelvin 2015, 160).

Katarska podpora Muslimanski bratovščini – tako ideološka prek delovanja Al Karadavija v Dohi, kakor tudi praktična prek finančne podpore strankam Muslimanske bratovščine v Egiptu, Tuniziji, Libiji in Siriji – je povzročila veliko napetosti v regionalnih odnosih. Navkljub temu je med zalivskimi državami prevladovala relativna solidarnost in skupna politika do neposredne sosesčine kot na primer do Bahrajna in Jemna. Tako je Katar podprl intervencijo v Bahrajnu pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu, čeprav v njej ni sodeloval. Podobno tudi ni nasprotoval saudskim aktivnostim v Jemnu (Coates Ulrichsen 2014b, 118–119).

Izjemno podporno vlogo v času arabske pomladi je odigrala katarska informativna televizijska postaja Al Džazira, ki je ekstenzivno in 'v živo' prenašala proteste na ulicah in trgih arabskih držav. Informativni program Al Džazire, ki je začel oddajati leta 1996, je z odkritim poročanjem in interaktivnimi razpravami postal najuspešnejši in najbolj prepoznaven arabski TV program. Mednarodni sloves je dobila v času 'vojne proti terorizmu' po 11. septembru 2001 s prenašanjem sporočil Osame bin Ladna in poglobljenim pokrivanjem dogodkov na Bližnjem vzhodu. Cilj vzpostavitve informativnega programa v angleškem jeziku leta 2006 je bil spremeniti negativno mednarodno percepcijo programa ter preseči razkorak med zahodnim in arabskim svetom. Z intenzivnim, neposrednim in navidezno nepristranskim pokrivanjem dogodkov arabske pomladi je Al Džazira utrdila svoj regionalni primat in pridobila mednarodno popularnost. Ponudila je prostor za svobodno izražanje revolucionarnih in protirežimskih aktivistov. Al Džazira je s svojo deklarirano neodvisno uredniško politiko postala najpomembnejše politično in diplomatsko orodje Katarja v arabski pomladi (Coates Ulrichsen 2014b, 48–51). Po drugi strani so Al Džaziro obtoževali, da deluje pod vplivom katarske vlade. Tako je bila mreža kritizirana zaradi pomanjkljivega poročanja o vstaji v Bahrajnu, medtem ko je istočasno izredno kritično poročala o odzivih sirske vlade na proteste v Siriji (MacQueen 2013, 361).

Zaton regionalnega vodstva Katarja se je začel sredi leta 2013, botrovali pa so mu tako notranji kot zunanji dejavniki. Po večmesečnih pripravah je 25. junija 2013 prišlo do prenosa oblasti v Katarju – dotedanji emir šejk Hamad bin Khalifa Al Thani je abdiciral v korist svojega sina Tamima bin Hamada Al Thanija. Novi emir Tamim si je kot prioriteto zadal obnovitev odnosov z zalivskimi državami. V svojem govoru na Generalni skupščini OZN septembra 2013 je izpostavil, da bo Katar še naprej središče za dialog med sprtimi stranmi, vendar se ne bo vključeval v spore. Po strmoglavljenju predsednika Morsija in Muslimanske bratovščine v Egiptu julija 2013 je bila nova vojaška oblast v Egiptu povezana s Saudovo Arabijo, Združenimi arabskimi emirati in Kuvajtom, od katerih je prejela 12 milijard USD pomoči, ter odkrito sovražna do Katarja, ki je zato začel z umikom svojih investicij iz Egipta. V mesecih po prevratu je sledilo nasilno zatrtje Muslimanske bratovščine in ostale opozicije v Egiptu, prav tako je bil ukinjen egiptovski program Al Džazira Mubašer Misr, oblasti so poskušale motiti satelitski signal Al Džazire, aretirani so bili novinarji angleškega programa Al Džazire in zatem obsojeni na sodišču zaradi "lažnega poročanja in povezav s teroristično organizacijo" (Coates Ulrichsen 2014b, 173–182).

Zalivske države so okrepile diplomatski pritisk na Katar zaradi njegove vloge v arabski pomladi in Katar je postajal vedno bolj diplomatsko izoliran v regiji. Marca 2014 so Saudova Arabija, Združeni arabski emirati in Bahrajn umaknili svoje veleposlanike iz Katarja s pojasnilom, da Katar krši dogovor o nevmešavanju v notranje zadeve zalivskih držav, ki je bil sklenjen v okviru Sveta za sodelovanje v Zalivu novembra 2013 v Riadu. Osrednji razlog za odločitev pa je bil, da je Katar tudi po padcu Muslimanske bratovščine z oblasti v Egiptu nadaljeval s podporo le-tej in nudil zatočišče njenim preganjanim članom. Egipt in zalivske države so se bale, da se v Katarju vzpostavlja vodstvo Muslimanske bratovščine v izgnanstvu. Dodaten element, ki je razjezil zalivske države, je bil obisk katarskega zunanjega ministra februarja 2014 v Teheranu, kjer je na vrhuncu sirske krize predlagal, da bi Iran lahko igral konstruktivno vlogo v pogajanjih o prihodnosti Sirije. Katarski emir Tamim je pod pritiskom in diplomatsko izolacijo regionalnih sil pristal na zahteve zalivskih držav in Egipta ter je pripadnikom Muslimanske bratovščine na svojem ozemlju prepovedal politično delovanje oziroma jim v primeru političnega delovanja odrekel gostoljubje. Novembra 2014 so zato zalivske države vrnile svoje veleposlanike v Doho (Coates Ulrichsen 2014b, 180–182; Gelvin 2015, 163).

Če je v letih 2011–2012 kazalo, da sta Muslimanska bratovščina in njen podpornik Katar glavna zmagovalca arabske pomladi, pa sta se s prevratom v Egiptu leta 2013 in zatonom islamističnih političnih sil v Tuniziji in deloma v Libiji vloga in ugled Katarja zelo poslabšala. Katar je z intervencionistično politiko v arabski pomladi dodobra zapravljal svoj ugled kot nepristranski mediator in je začel vzbujati sumničavost ter nezaupanje v regionalni javnosti (Coates Ulrichsen 2014b, 154–157, 169).

4.6 Združeni arabski emirati

Združeni arabski emirati so tekom arabske pomladi v večjem delu sledili politiki Saudove Arabije, tako kar se tiče prvih nenaklonjenih in zadržanih odzivov na vstaji v Tuniziji in Egiptu, kot tudi pri skupni intervenciji v Bahrajnu pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu ter pri podpori saudski politiki do Jemna in Sirije. Do manjših odstopanj je prišlo pri politiki do Libije, kjer so Združeni arabski emirati aktivno podprli in sodelovali v Natovi intervenciji leta 2011 (Coates Ulrichsen 2014b, 154–157).

Podobno so tudi ob prevratu v Egiptu julija 2013 Združeni arabski emirati prevzeli vodilno vlogo pri stopnjevanju pritiskov na Muslimansko bratovščino. Njen vzpon v državah arabske pomladi je spodbudil zaskrbljenost Emiratov, ki so se bali čezmejnih povezav Bratovščine. Emiratske oblasti so marca 2012 izdale tiralico za pridigarjem Muslimanske bratovščine Al Karadavijem, ki ga je gostil Katar, zaradi kritiziranja emiratskih odzivov na proteste. Poveljnik policije v Dubaju je marca 2012 obelodanil, da Muslimanska bratovščina načrtuje spremembo režimov na oblasti v zalivskih državah, sprva v Kuvajtu leta 2013 in zatem v ostalih zalivskih državah leta 2016. Emiratski zunanji minister Abdulah bin Zajed Al Nahjan je konec leta 2012, ob stopnjevanju protestov Muslimanske bratovščine v Kuvajtu, bratovščino označil za "organizacijo, ki ruši suverenost in integriteto držav" in pozval k njenem zatrtju. Emiratske oblasti so spomladi 2013 aretirale 94 pripadnikov opozicije zaradi obtožb o ogrožanju nacionalne varnosti in pripadanju tajni organizaciji Al Islah, podružnici Muslimanske bratovščine v Združenih arabskih emiratih (Coates Ulrichsen 2014b, 118–119, 154–157).

4.7 Pregled odnosov med regionalnimi silami

Iransko-saudski odnosi imajo dolgo zgodovino medsebojnih napetosti. Iranska islamska revolucija leta 1979 je predstavljala tudi grožnjo za notranjo stabilnost saudske monarhije. Iranska teokratska vladavina in protizahodna stališča so pomenila neposreden izziv saudske monarhični obliki vladavine s prozahodno usmeritvijo. Legitimacija saudskega režima sloni na vlogi monarhije kot varuhinje muslimanskih svetih krajev Meke in Medine. Iran pa je z islamsko revolucijo zavrnil monarhično ureditev in ponudil alternativen model islamske teokratske ureditve, kar je Saudova Arabija videla kot izziv legitimnosti in stabilnosti lastnega vladajočega režima. Do zaostritve odnosov je nadalje prišlo ob iransko-iraški vojni v 80. letih 20. stoletja. Pogosti so tudi incidenti v času vsakoletnih romanj v Meko; med najodmevnejšimi je bilo zavzetje velike mošeje v Meki novembra 1979 s strani verskih skrajnežev, ki so želeli sprožiti islamsko vstajo. Med romanjem leta 1987 so saudske sile zatrle politične demonstracije iranskih romarjev in v odziv je iranski predsednik Rafsandžani pozval Irance, da "uresničijo božja načela" in strmoglavijo saudsko kraljevo družino z oblasti. V kasnejših letih so napetosti v dvostranskih odnosih popustile, saj se je Iran posvečal gospodarski obnovi po koncu iraško-iranske vojne in notranji konsolidaciji (Yetiv 2013, 108–110). Kljub temu je v sledečih letih prihajalo do tekmovanja obeh sil za regionalni vpliv in sicer predvsem v Libanonu, Palestini in Iraku (Malmvig 2012, 1).

Ob začetku protestov arabske pomladi v Bahrajnu je Saudova Arabija odgovornost takoj pripisala Iranu ter hitro odreagirala z vojaško intervencijo v okviru Sveta za sodelovanje v Zalivu za zatrtje tamkajšnje vstaje. Saudova Arabija je bila zaskrbljena tudi glede vplivov Irana na šiitske upornike iz vrst plemena Hutov v Jemnu, ki naj bi jih oboroževal Iran. Središče saudske-iranske nasprotij je v arabski pomladi nedvomno postala Sirija, iranska zaveznica, v kateri je Iran podpiral sirskega predsednika Asada, Saudova Arabija pa je zahtevala njegov odhod z oblasti. Padec Asada in vzpostavitev sunitskega režima v Siriji bi namreč pomenil zmanjšanje vpliva Irana in povečanje saudske vloge v Siriji (Yetiv 2013, 110).

Ob menjavi na vrhu saudskega vodstva leta 2015 – januarja 2015 je prisegel novi kralj Salman in aprila 2015 novi zunanji minister Adel Al Žubeir – in ob sklenitvi okvirnega

dogovora o iranskem jedrskem programu med P5+1²² in Iranom aprila 2015, ki je signaliziral iransko politično in ekonomsko reintegracijo v mednarodno skupnost, se je zaostрила saudska retorika do Irana. Napetosti so dosegle nov vrhunec januarja 2016 s saudsko usmrtno vplivnega šiitskega klerika Nimra Al Nimra (Schenker 2016b). V odziv na usmrtno klerika so iranski protestniki napadli ter zažgali saudsko veleposlaništvo v Teheranu in Saudova Arabija je odgovorila z zaostritvijo odnosov z Iranom ter izgonom iranskih diplomatov iz države (Lynch 2016, 5).

Razlogi Saudove Arabije za zaostrovanje sunitsko-šiitskih sektaških napetosti in odnosov z Iranom so saudska zaskrbljenost zaradi reintegracije Irana v mednarodno skupnost po sklenitvi dogovora o iranskem jedrskem programu, neuspeh saudskih prizadevanj za odstranitev režima predsednika Asada v Siriji in želja po konsolidaciji svoje regionalne vloge kot voditeljice sunitskega tabora držav. Cilj sektaških napetosti je torej izolirati Iran in omejevati njegovo vlogo v regiji (Lynch 2016, 6).

Za Saudovo Arabijo je konflikt z Iranom eksistencialen, saj vključuje vprašanja preživetja monarhije, legitimnosti režima in celo prihodnosti islama. Kar zadeva regionalno vodstvo, ravnotežje moči in interpretacijo islamske doktrinalne pravovernosti se Saudova Arabija počuti ogroženo s strani šiitskega Irana. Skrbi jo tudi vzpon šiitske moči v regiji od Afganistana do Iraka, Sirije in Libanona. Vse dokler se Iran uveljavlja kot potencialno dominantna sila v regiji, bo Saudova Arabija poskušala vsaj omejevati njegov vpliv (Kissinger 2014, 140–141).

Turčija in Iran sta imela pred nastopom arabske pomladi tradicionalno dobre dvostranske odnose, ki jih je zaznamovalo tudi odlično sodelovanje na gospodarskem področju. Turčija je leta 2010 v Varnostnem svetu OZN glasovala proti krepitevi sankcij proti Iranu in si je prizadevala za sodelovanje ter vključevanje Irana. Turška odločitev jeseni 2011 o gostovanju Natovega protiraketnega ščita v Malatyi v jugovzhodni Turčiji pa je zelo razburila Iran, ki ga je videl kot grožnjo svoji varnosti, ki povečuje možnost morebitnega izraelsko-ameriškega napada na iranske jedrske zmogljivosti. Iranski vojaški poveljniki so v odziv zagrozili, da bo v primeru napadov na Iran ščit v Malatyi prva tarča iranskih povračilnih napadov. Iransko

---

²² Pet stalnih članic Varnostnega sveta OZN (ZDA, Velika Britanija, Francija, Ruska federacija in Kitajska), Nemčija in Evropska unija. Predvsem v EU se uporablja tudi oznaka E3+3 (evropske države Velika Britanija, Francija in Nemčija ter ZDA, Ruska federacija in Kitajska).

zunanje ministrstvo je sicer sporočilo naknadno demantiralo, prav tako je Erdogan zagotovil, da bo protiraketni ščit deloval v skladu s turškimi zahtevami (Ayoob 2014, 359–360).

Ob začetku arabske pomladi v Tuniziji in Egiptu leta 2011 sta tako Turčija kot Iran pozdravila demokratične vstaje. Turčija je namreč v njih videla legitimacijo lastnega demokratičnega političnega sistema; Iran pa je v vstajah videl legitimacijo lastne islamske revolucije. Obe državi razpolagata z viri trde in mehke moči. Turška mehka moč temelji na političnem modelu, ki združuje islamske družbene vrednote, sekularno državo in civilni nadzor nad vojsko. Erdoganovo zaostrovanje odnosov do Izraela po letu 2008 je poželo veliko simpatij v arabski javnosti. Iranska mehka moč je precej manjša od turške, škodovali so ji protesti Zelenega gibanja leta 2009 ter njihovo nasilno zatrtje s strani iranskih oblasti. Kot vir iranske mehke moči lahko označimo njegovo deklarativno proti-kolonialno in proti-izraelsko politiko, ki je privlačna za 'arabsko ulico'. Prav tako se je Turčija v preteklem obdobju izkazala za gospodarsko uspešno, medtem ko se je Iran spopadal z gospodarskimi težavami zaradi zahodnih sankcij (Ayoob 2014, 355–358). Medtem ko je mehka moč Irana temeljila na izrabljanju ljudskega nezadovoljstva in proti-zahodnih čustev v regiji, je turška mehka moč stavila na trgovino, investicije in mednarodno sodelovanje (Marashi in Parsi 2013, 135–141).

Razdor v odnosih med Turčijo in Iranom je povzročila državljanska vojna v Siriji, kjer je Iran postal glavni podpornik režima sirskega predsednika Asada, Turčija pa osrednja podpornica sirske opozicije in rušitve režima Asada. Iranski predstavniki so Turčijo večkrat posvarili pred "nasprotnimi učinki" turškega ravnanja. Obenem sta se obe državi trudili, da se razlike glede Sirije ne bi preveč odražale v dvostranskih odnosih. Turški predsednik vlade in nekdanji zunanji minister Davutoglu je marca 2012 poudaril, da razlike v pogledih glede Sirije ne smejo spodkopati dvostranskih odnosov, zavrnil je možnost rivalstva in hladne vojne med državama. Turčija in Iran delita tudi skupen vitalen interes glede stabilnosti in preprečitve dezintegracije Iraka, saj bi vzpostavitev neodvisne kurdske države predstavljala izziv za obe državi, ki imata na svojem ozemlju številčno kurdsko manjšino. Tudi sicer državi nimata veliko navzkrižnih interesov – z izjemo Sirije, saj je turška zunanja politika usmerjena v vzhodno Sredozemlje, medtem ko je iranska v Perzijski zaliv (Haas 2013, 162–163; Ayoob 2014, 361–362).

Arabska pomlad je poslabšala **saudsko-turške odnose**, ki pa jih kljub temu ne moremo označiti za odkrito konfliktno. Turško vlogo v arabskem svetu sicer bremeni zgodovinski

spomin na otomanski imperializem in pogosto so poteze Turčije v regiji označene kot poseganje v notranje arabske zadeve ter kot turški neoimperializem. Do največjega razdora med Turčijo in Saudovo Arabijo je prišlo ob prihodu na oblast Muslimanske bratovščine v Egiptu, ki jo je Turčija podpirala, Saudova Arabija pa je v njej videla grožnjo in izziv lastni politični ureditvi. V ozadju spora je šlo za različne poglede glede vloge političnega islama v sodobnem političnem sistemu. Omenjene razlike se odražajo tudi v Siriji, kjer obe državi podpirata različne struje sirske opozicije, kar ovira učinkovito soočanje sirske opozicije z režimom predsednika Asada in iranskim vplivom v Siriji (Gause 2014, 2, 12–20). V zadnjem obdobju prihaja do otoplitve odnosov med Saudovo Arabijo pod vodstvom kralja Salmana in Turčijo, kar je nakazal obisk turškega predsednika Erdogana v Riadu februarja 2015 (Gause 2015).

Arabska pomlad je povzročila regionalno tekmovanje in politične napetosti med **Katarjem** in preostalimi zalivskimi monarhijami. Zalivske države so bile kritične do vloge Katarja, ki je bil osrednji promotor arabske pomladi in vzpona Muslimanske bratovščine v regiji. 'Kapljo čez rob' je predstavljal obisk katarskega zunanjega ministra februarja 2014 v Teheranu, kjer je predlagal, da bi lahko Iran igral konstruktivno vlogo v Siriji. Medsebojne napetosti in politične razlike so se tako povečale, da so marca 2014 Saudova Arabija, Združeni arabski emirati in Bahrajn umaknile svoje veleposlanike iz Katarja. Primer saudsko-katarskega rivalstva kaže na to, da regionalnih odnosov ni mogoče reducirati zgolj kot delitve po sunitsko-šiitski liniji, temveč obstajajo globlje politične razlike v stališčih znotraj teh taborov (Gelvin 2015, 163–164).

Katar si je vseskozi prizadeval za uravnotežene odnose z Iranom, s katerim nima tako obremenjenih dvostranskih odnosov kot ostale države regije. Za razliko od Združenih arabskih emiratov in Bahrajna nima ozemeljskih oziroma morskih sporov z Iranom. Morska meja med državama je bila namreč določena leta 1969, še pred katarsko neodvisnostjo, nikoli pa ni bil sklenjen dogovor glede delitve dohodkov iz čezmejnih naftnih in plinskih polj. Za razliko od ostalih zalivskih držav – predvsem Bahrajna, Saudove Arabije in Kuvajta – Katar tudi nima velike šiitske manjšine, ki bi vplivala na odnose z Iranom. Tako so dvostranski odnosi bolj pragmatični in manj ideološki. Katar je zato vseskozi podpiral dialog z Iranom in kot nestalna članica Varnostnega sveta OZN glasoval proti sankcijam zaradi iranskega jedrskega programa. Največ napetosti v dvostranskih odnosih med Iranom in Katarjem pa

predstavlja gostovanje ameriške baze in poveljstva sil v Katarju (Coates Ulrichsen 2014b, 72–74).

4.8 Odziv regionalnih mednarodnih vladnih organizacij na dogodke arabske pomladi

Arabska liga²³ običajno ni prepoznana kot zelo aktivna in učinkovita, vendar pa je prevzela pobudo v Libiji in Siriji. Eden od razlogov za bolj aktivno držo organizacije je bilo tudi predsedovanje Katarja v letih 2011–2012. Katar je predsedoval organizaciji že leta 2009–2010, zatem je sledilo predsedovanje Libije, ki pa je bila februarja 2011 suspendirana iz organizacije. Predsedovanje Arabski ligi bi moral prevzeti Irak, vendar so se voditelji odločili, da predsedovanje ponovno podelijo Katarju, ki je konec februarja 2011 nastopil vnovično predsedovanje organizaciji (Coates Ulrichsen 2014b, 134–135).

V odziv na napade libijskih varnostnih sil na civilno prebivalstvo je Arabska liga februarja 2011 suspendirala članstvo Libije, pozvala OZN k preprečitvi uporabe vojaške sile Gadafijevega režima nad civilnim prebivalstvom in – navkljub pomislekom Alžirije, Sirije in Saudove Arabije – podprla resolucijo Varnostnega sveta OZN 1973, ki je avtorizirala intervencijo v Libiji (Rózsa 2013, 29; Gaub 2015, 17).

Med prvimi odzivi na nasilje v Siriji je Arabska liga predlagala mirovni načrt, ki je vključeval umik sirskih vladnih sil iz mest ter poziv k pogovorom med vlado in opozicijskimi skupinami. V državo je tudi napotila svoje opazovalce. Sirska vlada je šele v začetku novembra 2011 pristala na mirovni načrt, vendar ga ni spoštovala in že sledečega dne je v napadu vladnih sil na Homs življenje izgubilo več civilistov. Arabske države so v odziv na nadaljevanje nasilja 12. novembra 2011 suspendirale članstvo Sirije v Arabski ligi²⁴ ter uvedle gospodarske in politične sankcije proti Siriji, ki so vključevale zamrznitev premoženja sirske vlade v državah Arabske lige, zaustavitev poslovanja s sirsko centralno banko in zaustavitev arabskih investicij v Sirijo (Coates Ulrichsen 2014b, 134–135). Arabska liga je kasneje tudi povabila sirska opozicijo, da zastopa Sirijo na vrhu Arabske lige v Dohi marca 2013 (Rózsa 2013, 29).

---

²³ Arabska liga, ustanovljena leta 1945, ima 22 držav članic in sicer: Alžirijo, Bahrajn, Džibuti, Egipt, Irak, Jemen, Jordanijo, Katar, Komore, Kuvajt, Libanon, Libijo, Maroko, Mavretanijo, Oman, Palestino, Saudovo Arabijo, Sirijo (trenutno suspendirana), Somalijo, Sudan, Tunizijo in Združene arabske emirate (Gelvin 2015, 1).

²⁴ Libanon in Jemen sta glasovala proti, Irak pa se je vzdržal (Gaub 2015, 20).

Na vrhu Arabske lige v Šarmu El Šejku septembra 2015 so voditelji pozvali k vzpostavitvi skupne arabske vojaške sile za hitro ukrepanje proti krizam in terorizmu, ki bi jo sestavljalo do 40.000 vojakov. Do realizacije te pobude ni prišlo (Ryan 2015).

Svet za sodelovanje v Zalivu²⁵ je služil kot pomembno orodje za legitimacijo zadrževanja protestov arabske pomladi v Bahrajnu. Na zaprosilo Bahrajna je marca 2011 avtoriziral napotitev vojaških sil in sicer 1.500 vojakov, ki so jih prispevali Saudova Arabija in Združeni arabski emirati (Gaub 2015, 18). V primeru Libije je Svet za sodelovanje v Zalivu v resoluciji, ki jo je predlagal Katar, označil Gadafijev režim za nelegitimen. Svet je tudi podprl mediacijo Saudove Arabije za prenos oblasti v Jemnu leta 2011 (Gaub 2015, 16).

Svet za sodelovanje v Zalivu se je v arabski pomladi uveljavil kot 'klub monarhov', ki so si prizadevali za omejevanje vplivov arabske pomladi in ohranitev stabilnosti svojih monarhičnih režimov. Pri tem so tesno sodelovali tudi s preostalima monarhijama v arabskem svetu – Jordanijo in Marokom ter jima namenili finančno pomoč, vsaki po 5 milijard USD, za lažje naslavljanje ekonomskih zahtev protestnikov. Maja 2011 je saudski kralj Abdulah presenetil s povabilom Jordaniji in Maroku, da se pridružita Svetu za sodelovanje v Zalivu. Ideja se je kasneje preoblikovala v strateško partnerstvo. Obenem je saudski kralj decembra 2011 predlagal okrepljeno integracijo zalivskih držav v smeri unije, ki bi vključevala integrirano obrambno in regionalno varnostno politiko, kar pa je doživelo skeptičen odziv ostalih zalivskih držav (Coates Ulrichsen 2014a, 302–303; Al-Rasheed 2014, 323; Gaub 2015, 18).

Ugotavljam, da sta se medvladni regionalni organizaciji Arabska liga in Svet za sodelovanje v Zalivu v dogodkih arabske pomladi izkazali predvsem kot orodje regionalnih velesil, v prvi vrsti Saudove Arabije in v začetnem obdobju tudi Katarja, za njuno delovanje in vplivanje na dogodke arabske pomladi v regiji ter za legitimacijo njihovih intervencionističnih zunanjih politik. Visoka stopnja poseganja v notranje zadeve posameznih članic je za organizaciji pomenila novost.

---

²⁵ Svet za sodelovanje v Zalivu so ob začetku iraško-iranske vojne leta 1981 ustanovili Bahrajn, Katar, Kuvajt, Oman, Saudova Arabija in Združeni arabski emirati z namenom varnostnega sodelovanja in regionalne integracije. Regionalna integracija se je odvijala zelo počasi – leta 2005 je bila vzpostavljena carinska unija, leta 2008 skupni trg, pogovori o vzpostavitvi skupne valute pa niso obrodili sadu in so bili zamrznjeni (Coates Ulrichsen 2014a, 302–303).

4.9 Analiza tekmovanja regionalnih sil – tretji delni sklep

V analizi regionalnih razmerij moči Ryan (2014) ugotavlja, da so zgodovinski centri moči v arabskem svetu – Kairo, Bagdad in Damask – v arabski pomladi postali sinonim za kaos, vstaje, državljansko vojno in podobno. Ko se je začela arabska pomlad, so bili Katar, Turčija in Iran v regionalni ofenzivi in Saudova Arabija z ostalimi arabskimi monarhijami v defenzivi.

Katar je v arabski pomladi videl priložnost za nadaljevanje in utrditev svoje aktivne regionalne vloge, zato je s svojo podporo stavil na vzhajajoče islamistične sile v regiji, predvsem Muslimansko bratovščino, s katero je imel že vzpostavljene tesne povezave (Coates Ulrichsen 2014b, 118–121). Primer izjemnega vpliva majhnega Katarja v arabski pomladi je spremenil koncept moči, vpliva ter zmožnosti malih držav v mednarodnih odnosih (Coates Ulrichsen 2014b, 4). Podobno je Turčija dogodke arabske pomladi izkoristila za širjenje svoje 'mehke moči' in vpliva v regiji (Haas 2013, 167–168). Iran je v dogodkih arabske pomladi videl upanje, da bodo politične spremembe v državah arabske pomladi pripeljale na oblast islamistične sile, ki so proti-imperialistične in posledično blizu politiki Irana (Ayoob 2014, 358).

Padec Mubarakovega režima v Egiptu, saudskega zaveznika, in vzpon Muslimanske bratovščine v regiji sta omajala notranjo stabilnost Saudove Arabije in njen vodilni regionalni položaj (Ryan 2014). Saudski cilj je postal zaščititi se pred vplivi arabske pomladi in zagotoviti preživetje monarhičnih režimov ter obenem zoperstaviti se moči Irana v regiji (Salloukh 2013, 40).

Vakuum, ki je nastal v regionalni konstelaciji moči zaradi padcev avtoritarnih režimov, so postopoma zapolnili Saudova Arabija, ki je iz delovanja v ozadju prešla k odločnejši vlogi v regiji; Katar, ki je postal začasen vir moči in vpliva ter je poskušal igrati odločilno regionalno vlogo; ter Turčija, ki je s svojim zmernim, demokratičnim islamizmom postala vir mehke moči v regiji. Države so vodile različne, pogosto nasprotujoče si politike, kar se je v veliki meri odražalo v Egiptu in Siriji. Z zatonom Muslimanske bratovščine, ki sta jo v regiji podpirala Katar in Turčija, je usahnila tudi njuna vodilna regionalna vloga. Saudova Arabija pa še ni mogla razglasiti zmage v regiji, saj so se nadaljevale in celo stopnjevale napetosti in rivalstvo v odnosu do Irana (Ryan 2014).

Gause (2015) meni, da je relativni zmagovalec regionalnih dogajanj v preteklem desetletju Iran. Postal je najvplivnejši igralec v Iraku, kjer ima tesne odnose s šiitsko vlado, sponzorira ter nadzira vrsto šiitskih milic ter vzdržuje solidne delovne odnose s kurdsko regionalno vlado. Njegov varovanec Hezbollah je dominantna politična sila v Libanonu. Podpora Irana je bila bistvena za preživetje Asadovega režima v Siriji. Čeprav odnosi Irana z uporniški Huti v Jemnu niso bili tesni, pa je bil uspeh Hutov viden kot posledica vpliva Irana. Ayoob (2014, 355–358) ugotavlja, da je vpliv Irana v regiji naraščal zaradi slabitve Iraka, v katerem so v preteklem desetletju proiranski šiiti postali glavna politična sila, in ne zaradi dogodkov arabske pomladi. Na drugi strani Malmvig (2012, 2) meni, da je ob in po dogodkih arabske pomladi Iran izgubljal vpliv v regiji, saj je bil v Siriji postavljen v defenzivo in mu ob morebitnem padcu režima sirskega predsednika Asada grozi, da bo izgubil Sirijo kot zaveznico v regiji in posledično tudi dostop ter vpliv na libanonski Hezbollah in palestinski Hamas.

Gause (2014, 15) nadalje zaključuje, da je Sirija postala prizorišče odločilnega boja za prevlado v regiji med Iranom, Saudovo Arabijo in Turčijo. Iranu je doslej uspelo ohraniti režim sirskega predsednika Asada na oblasti in posledično svoj vpliv v Siriji, vendar bo šele razplet vojne v Siriji oblikoval percepcijo, katera sila bo 'zmagala' v tekmi za regionalni vpliv.

Na podlagi proučevanja tekmovanja regionalnih sil v času arabske pomladi ugotavljam, da so dogodki arabske pomladi ošibili nekatere tradicionalne centre moči v regiji kot na primer Egipt in Sirijo. Padec dolgoletnih avtokratskih režimov v Tuniziji, Egiptu in Libiji ter obenem vzpon islamističnih sil, predvsem Muslimanske bratovščine, na oblast v teh državah sta predstavljala izziv za celotno regijo. Katar, Turčija in Iran so podprli politične spremembe, ki so jih videli tudi kot možnost za povečanje lastnega vpliva v regiji. Na drugi strani je Saudova Arabija postala voditeljica tabora držav, ki so želele omejiti vplive arabske pomladi, predvsem zahteve po političnih spremembah v lastnih državah in v širši regiji. Tekmovanje regionalnih sil se je odvijalo v 'šibkih državah' regije (Egipt, Tunizija, Libija in Sirija), ki so doživljale politično nestabilnost zaradi arabske pomladi. V Libiji so regionalne sile podpirale različne militantne skupine, ki so se med seboj bojevale za prevlado. Najbolj izrazito prizorišče tekmovanja regionalnih sil je postal Egipt, kjer je egiptovska vojska, ki so jo podprli Saudova Arabija in Združeni arabski emirati, julija 2013 strmoglavila islamistično vlado Muslimanske bratovščine, ki sta jo podpirala Katar in Turčija. Padec Muslimanske

bratovščine v Egiptu je sprožil tudi zaton islamističnih vlad v Tuniziji in Libiji. Slednje je posledično pomenilo prevlado Saudove Arabije in njenih zaveznic v soočenju regionalnih sil ob dogodkih arabske pomladi, Katar in Turčija pa sta v tem regionalnem boju moči izgubila.

V obdobju, ki je sledilo, je prišlo v ospredje tekmovanje regionalnih sil v Siriji, kjer Turčija, Saudova Arabija in Katar podpirajo različne struje sunitske opozicije, Iran pa podpira režim sirskega predsednika Asada. Najpomembnejša tekmeča v regionalnem sunitsko-šiiitskih soočenju sil sta postala Saudova Arabija in Iran. Od razpleta vojne v Siriji bo tako odvisno, katera regionalna sila si bo lahko prilastila končno zmago v regionalnem tekmovanju moči.

4.10 Analiza sklepanja koalicij regionalnih sil – četrti delni sklep

Arabska pomlad ni prinesla izzivov *statusu quo* državam zgolj na notranjepolitičnem področju, temveč tudi v regionalnem oziru. Države so se razdelile med tiste, ki so podpirale politične spremembe – tako imenovane revolucionarne sile – in tiste, ki so jim nasprotovale – tako imenovane sile *statusa quo* (Malmvig 2012, 3).

Ob padcih avtoritarnih režimov v Tuniziji, Egiptu in Libiji, ki so jim sledile prve pluralne, demokratične volitve v teh državah v letih 2011–2012, je nastal vtis o vzpostavljanju koalicije demokratičnih arabskih držav ob podpori Katarja in nearabske Turčije, ki bi lahko postale protiutež preostalim avtokratskim režimom (Byman 2012, 26).

Saudova Arabija in ostale monarhije v regiji so se počutile ogrožene ob vzponu Muslimanske bratovščine in nastajanju regionalnega zavezništva Egipta, Katarja in Turčije, ki je združevalo demografsko, finančno in vojaško moč s transnacionalno islamistično ideologijo Muslimanske bratovščine (Salloukh 2013, 44). Saudova Arabija in Združeni arabski emirati so zato postali nosilci politike, katere cilj je bila omejitev vplivov arabske pomladi – umakniti podporo voditeljem zgolj takrat, kadar se jim zdi to nujno potrebno (na primer v Libiji, Siriji in Jemnu), a hkrati nasprotovati političnim spremembam v lastnih državah in drugih državah soseščine ter tako posredno omejiti možnosti za širitev vplivov Muslimanske bratovščine in Irana. Odgovornost za izkaze nezadovoljstva s političnimi in ekonomskimi razmerami na domačih tleh so zato zalivske države pripisale 'zunanjim sovražnikom' – Muslimanski bratovščini in/ali Iranu (Coates Ulrichsen 2014b, 118–119). Ostro so zatrle notranje upore,

aretirale aktiviste in zožile politični prostor ter prostor civilne družbe. Takšna politika je posebej prizadela ugled Združenih arabskih emiratov, ki so se pred tem uveljavljali kot moderna in odprta država (Coates Ulrichsen 2011).

Egipt se je po političnem prevratu julija 2013, v katerem je vojska strmoglavila Muslimansko bratovščino z oblasti, pridružil koaliciji držav pod vodstvom Saudove Arabije in Združenih arabskih emiratov, ki so vodile sovražno politiko do Muslimanske bratovščine. Sprememba oblasti v Egiptu julija 2013 je dejansko pomenila regionalno prevlado omenjene koalicije držav *statusa quo* (Ryan 2014).

Po prevratu v Egiptu in s stopnjevanjem državljanske vojne v Siriji so prišla v ospredje regionalnega dogajanja sunitsko-šiitska sektaška nasprotja, pri čemer je sunitško stran zastopala Saudova Arabija, šiitsko stran pa Iran. Nova regionalna hladna vojna tako ni bila več medarabska oziroma arabsko-turška, ampak arabsko-irska (prav tam).

Gause (2014, 19) ugotavlja, da se v pogojih nove 'bližnjevzhodne hladne vojne' moč držav v regiji meri prek njihove podpore nedržavnim ali državnim akterjem v 'šibkih državah' (kot na primer Sirija, Irak, Libija, Jemen). Regionalne sile svojim podanikom ne dobavljajo samo finančnih sredstev in vojaške opreme, temveč tudi transnacionalne ideološke in politične povezave. Slednje so pomembnejše od konvencionalne vojaške moči pri vplivanju na regionalno politiko.

Na podlagi zgornje analize lahko povzamem, da je v času arabske pomladi v prvem obdobju prišlo do formiranja dveh koalicij držav na podlagi njihovih stališč do vzpona sil političnega islama v regiji. V prvo koalicijo držav lahko uvrstimo Egipt in Tunizijo pod vodstvom islamističnih vlad ter Katar in Turčijo, ki sta ti vladi izdatno podpirala. Iran je v veliki meri izražal naklonjenost tej koaliciji, vendar menim, da vanjo ni bil vključen. V drugo koalicijo držav lahko uvrstim Saudovo Arabijo, Združene arabske emirate, Kuvajt, Oman, Jordanijo in Maroko, ki so doživljali vzpon islamističnih sil v regiji kot grožnjo lastnim režimom in so se v želji po ohranitvi stabilnosti in obstoju lastnega režima poslužili sklepanja čezmejnih zavezništav, v katerih so si nudili politično ter finančno podporo. S padcem vlade Muslimanske bratovščine v Egiptu in z menjavo vlade v Tuniziji v letih 2013–2014 je tudi razpadla prva koalicija držav.

Posledično se je pri zalivskih državah spremenila percepcija najpomembnejše zunanje grožnje – nevarnost političnega islama je zamenjala nevarnost širitve vpliva šiitskega Irana. Zalivske države so vplivu Irana pripisale odgovornost za vstaje v Bahrajnu in Jemnu, kjer so intervenirale v koaliciji pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu. Nato je osrednje prizorišče soočenja sunitsko-šiitskih nasprotij postala Sirija. Medtem ko je alavitski režim sirskega predsednika Asada uspel vzpostaviti podporno koalicijo šiitskega Irana in šiitske libanonske milice Hezbolaha (ter tudi Ruske federacije), pa na drugi strani ne moremo govoriti o enotni koaliciji sunitskih sil. Saudova Arabija, Turčija in Katar podpirajo različne opozicijske sunitske skupine v Siriji. Razlog za nezmožnost enotnega nastopa lahko iščemo tudi v medsebojnem nezaupanju, ki je posledica znotraj-sunitskih ideoloških in političnih razlik. Razloge držav za medsebojno povezovanje in sklepanje koalicij podrobneje analiziram v naslednjem poglavju.

5 Analiza razlogov za različno pozicioniranje držav, sklepanje koalicij in za spremembe v regionalni konstelaciji moči

Kot sem ugotovil v predhodnem poglavju, so se države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v soočanju z dogodki arabske pomladi in pri odzivanju nanje v regionalnem okviru povezovale v neformalne koalicije 'podobno mislečih' držav. V sledečem poglavju analiziram razloge za tovrstno različno pozicioniranje in povezovanje držav, pri čemer raziščem vlogo različnih vrst vladajočih režimov in težnje po njihovi kontinuiteti, ideološke sorodnosti vladajočih režimov ter njihove identitetne podobnosti – religijske in sektaške.

5.1 Vrste režimov in težnje po kontinuiteti vladajočih režimov

Eno od osrednjih vprašanj arabske pomladi je, zakaj so se nekateri vladajoči režimi²⁶ izkazali za bolj ranljive ob protestih in vstajah od drugih. Številni raziskovalci iščejo odgovor v

---

²⁶ Anderson definira režim kot nabor pravil, kulturnih in družbenih norm, ki urejajo odnos med vladajočimi in vladanimi in ki vključujejo tako oblikovanje zakonov, administriranje le-teh kot tudi način izbora voditeljev. Režim je lahko monarhičen, demokratičen, avtoritaren... Vlada vključuje izvršilno oblast in njene odločitve, politike. Nadalje razlikuje med vlado, režimom in državo, kar pojasni na primeru Maroka, ki je relativno stabilna država, v kateri absolutistični monarhični režim imenuje vlado iz voljenega parlamenta. V primeru Saudove Arabije je razlika med režimom in vlado manj jasna, saj člani kraljeve družine zasedajo tudi mesta v vladi (Anderson 2014, 49).

različnih vrstah vladajočih režimov, saj ugotavljajo, da je arabska pomlad v večji meri prizadela avtokratske predsedniške režime, medtem ko so monarhije – z izjemo Bahrajna – večinoma mirno prestale izzive arabske pomladi (Herb 2012b).

Greffrath in Duvenhage (2014, 28–41) v analizi sprememb režimov v arabski pomladi vzpostavita korelacijo med rezultati vstaj (oziroma odsotnostjo le-teh) in naravo institucionalizacije avtoritarnega režima (oziroma pomanjkanjem le-te). Po tipologiji nedemokratskih režimov avtorja Kamrave razdelita bližnjevzhodne režime na izključujoče režime, ki spominjajo na pretorijsko diktaturo in temeljijo na represiji ter izključevanju množic iz političnega odločanja; in sultanistične režime, kjer se prepletajo zasebne in javne zadeve vladajočih ter obstajajo močne tendence k družinskem vladanju in dinastičnem nasledstvu. Pri zadnji tipologiji razlikujeta med zalivskimi monarhijami, kjer vladajo razširjene družine s pomočjo naftnih prihodkov, in Jordanijo ter Marokom, kjer monarhija temelji na mitološki osnovi, interpretaciji zgodovine in tradiciji, zaradi odsotnosti naftnih prihodkov pa se mora režim posluževati bolj sofisticiranih načinov vladanja. V času arabske pomladi so se vsi vladajoči režimi lotili 'posodobitve avtoritarnega režima' in dajanja koncesij prebivalstvu s ciljem preživetja vladajočega režima. Pri analizi rezultatov arabske pomladi postane očitno, da so se izključujoči režimi izkazali za manj odporne kot sultanistični oziroma monarhični režimi. Izključujoči režimi so izkusili revolucionarno menjavo oblasti (Tunizija, Egipt, Libija, Jemen) in državljansko vojno (Sirija, delno Libija in Jemen). Medtem pa nobeden izmed sultanističnih monarhičnih režimov ni izkusil spremembo režima – v nekaterih je bila revolucionarna mobilizacija zanemarljiva (Katar, Saudova Arabija, Združeni arabski emirati), v večini ostalih je bila nevtralizirana prek koncesij in pragmatičnih odzivov vladajočih režimov (Maroko, Jordanija, Kuvajt, Oman in drugi). Pomemben element je tudi legitimnost sultanističnih režimov,²⁷ ki pripomore k nevtralizaciji revolucionarnega momenta.

Po mnenju Dalacoure (2012, 70–71) je bil odziv vladajočih režimov na arabsko pomlad odvisen tudi od njihovih strukturnih značilnosti, na primer ali je režim ločen od ostalih državnih institucij ali prepleten z njimi ter položaj in odločitve teh institucij, predvsem vojske in varnostnih sil. V Tuniziji in Egiptu je vojska nastopila kot avtonomna v odnosu do vladajočega režima in protestnikov, medtem ko je bila vojska v Siriji pod neposrednim nadzorom podanikov predsednika Asada in zato lojalna režimu. Preživetje režima je odvisno

---

²⁷ Na primer legitimnost maroškega kralja temelji tako na njegovi sekularni politični vlogi kakor tudi njegovi verski avtoriteti kot potomca preroka Mohameda in nazivnega 'poglavarja verujočih' (Malka 2015, 61).

tudi od tega, ali ima režim pomembne zaveznike v družbi. Medtem ko so protesti v Tuniziji in Egiptu vključevali vse družbene razrede in sloje prebivalstva, pa so ob protestih v Libiji, Siriji, Bahrajnu in Jemnu pomembni deli družbe še nadalje podpirali režim; protirežimska opozicija je namreč bila veliko bolj fragmentirana. Podobno Gelvin (2015, 83) ugotavlja, da sta Tunizija in Egipt imela dolgo zgodovino delujočega državnega aparata in trajnih institucij, ki tvorijo 'globoko državo', zaradi česar so le-ti obstali tudi ob vstajah arabske pomladi.

Ryan (2015) pojasnjuje razloge vladajočih režimov za sklepanja koalicij in zavezništev. Ugotavlja, da je varnost in preživetje režimov osrednje gonilo politike sklepanja zavezništev na Bližnjem vzhodu. Medtem ko neorealistična teorija pojasnjuje politiko sklepanja zavezništev zaradi zunanjih groženj, pa Ryan izpostavlja pomen notranje varnosti režimov, ki je temelj za vzpostavljanje zavezništev v arabskem svetu. Arabske vlade so osredotočene tako na notranje kot tudi zunanje varnostne grožnje, pri čemer je poglobitveni interes ohranjanje varnosti in stabilnosti njihovih vladajočih režimov. Zavezništva so tako čezmejne koalicije vladajočih elit, ki se medsebojno podpirajo proti varnostnim grožnjam, ki so lahko tako materialne kakor tudi idejne. V primeru notranje grožnje, ki prinaša ogrožanje legitimnosti, varnosti in stabilnosti režima, vladajoči režimi reagirajo z angažmajem državnih podpornih skupin, povečanjem delovanja državnega varnostnega aparata ter v zunanji politiki s pridobivanjem podpore zaveznic. Ob izbruhu arabske pomladi so tako največjo nevarnost režimom predstavljale notranjepolitične zahteve po demokraciji in spremembi režima, ki so izhajale iz revolucionarnih gibanj in islamističnih skupin. Zaradi vzpona političnega islama (stranke Ennahda v Tuniziji in Muslimanske bratovščine v Egiptu) so zalivske države (z izjemo Katarja) skupaj z Jordanijo in Marokom strnile svoje vrste in si nudile medsebojno pomoč in to v precej večji meri, kot pa so se te države povezale v primeru zunanjih groženj kot na primer Al Kaida, Islamska država ali sirska državljanska vojna.

Lynch (2012) ugotavlja, da lahko odpornost večine monarhij v arabski pomladi pojasnimo z njihovim dostopom do obsežnih finančnih virov in/ali koristnih mednarodnih oziroma regionalnih povezav. Zavrača argumente, da naj bi bil razlog za obstanek monarhij njihova posebna, edinstvena legitimnost, saj so monarhični režimi v arabski pomladi izkusili obilo političnega nasprotovanja. Nasprotno Herb (2012a) trdi, da so protestniki v monarhijah ohranili določeno mero spoštovanja do njihovih monarhičnih vladarjev (navkljub kritičnosti do njihovih politik). Tega spoštovanja oziroma vsaj potrpežljivosti ljudstva do monarhičnih vladarjev pa se ne da kupiti.

5.2 Ideološki razlogi za različno pozicioniranje držav

Ideologija je imela pomembno vlogo pri povezovanju držav v arabski pomladi. Turčija je v času arabske pomladi širila svoj vpliv v regiji s promocijo svojega modela večinske demokracije z intervencionistično islamistično agendo. Saudska nenaklonjenost Muslimanski bratovščini v Egiptu je izvirala iz ideološkega političnega sistema, ki med drugim temelji na funkcionalni ločitvi med nosilci politične moči in nosilci verske moči, zaradi česar je Bratovščino videla kot politično alternativo in posledično grožnjo lastni ureditvi. Podobno kot Turčija je tudi Iran arabsko pomlad, ki jo je dojemal kot nadaljevanje iranske islamske revolucije leta 1979, izrabil tako za notranjo kot tudi zunanjo legitimacijo iranskega političnega modela (Salloukh 2015). Iran namreč svojo vodstveno vlogo v regiji vidi v povezavi z legitimnostjo lastne državne ureditve, ki temelji na ideologiji političnega islama in predstavlja mehko moč, ki se je trudi posluževati pri povezovanju z arabskim sunitskim svetom in širitvi svojega regionalnega vpliva (Marashi in Parsi 2013, 133–134).

Podobno tudi Gause (2015) ugotavlja, da se Bližnji vzhod nahaja v položaju multipolarnosti ideologij. Iran promovira čezmejni islamistični model, ki zavrača monarhijo kot nelegitimno in je privlačen za nekatere šiitske manjšine. Iranski model predstavlja neposreden izziv Saudovi Arabiji, ki v odziv nudi podporo sorodnim monarhijam in preprečuje širitev demokratičnih idej doma in v regiji. Turčija pod vlado stranke AKP predstavlja verzijo islamistične demokratične ureditve, ki je bila zgled za države arabske pomladi v tranziciji, zaradi česar je bila Turčija največja podpornica tranzicije v teh državah in posebej strank Muslimanske bratovščine. Morebitno saudsko-turško zavezništvo proti Iranu ovira saudska skepsa do turškega populističnega modela demokratičnega islamizma, ki ga je zagovarjala tudi Muslimanska bratovščina v arabskem svetu. Skrajno salafistična ideologija Islamske države pa predstavlja izziv in neposredno grožnjo vsem regionalnim silam.

Osrednje jedro ideoloških razlik in napetosti v regiji predstavlja spor glede vloge islama v političnemu sistemu. Saudijci, Muslimanska bratovščina, Islamska država, Al Kaida in njene podružnice so udeleženi v spopadu za prevlado ideološke argumentacije, kakšna naj bo politična vloga islama v sunitskem svetu. Model kombinacije demokracije in islamizma, ki sta ga zastopali Muslimanska bratovščina v Egiptu in Ennahda v Tuniziji ob podpori Katarja in Turčije, je predstavljal direkten izziv saudskemu monarhičnemu modelu. Nezmožnost večjega

zavezništva med Turčijo in Saudovo Arabijo v sirski vojni je tako mogoče pripisati tudi znotraj sunitskemu sporu glede političnega modela vladanja (Gause 2014, 1–2, 16).

Pozicioniranje držav oziroma sklepanje zavezništev držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi je temeljilo tudi na ideoloških podobnosti vladajočih režimov, kar se je odražalo v dejstvu, da so države v tujini podpirale enake politične sisteme, kot jih imajo oziroma jih želijo imeti doma. Do tega je prišlo predvsem zaradi težnje vladajočih režimov po notranji in zunanji legitimaciji ter povečanju ugleda v tujini (Stein 2015). Na Bližnjem vzhodu ideologije prehajajo med nacionalno in regionalno ravno, države prek ideologije širijo svoje geostrateške interese, obenem se notranjepolitični akterji povezujejo z drugimi regionalnimi silami kot protiutež svojim političnim nasprotnikom. Ideološko ogrožanje varnosti režimov tako vodi v vzpostavljanje regionalnih zavezništev (Salloukh 2015).

Podobno tudi Gause (2015) pojasnjuje, da se zavezništva sunitskih držav v regiji formirajo po vzorcu ideoloških kompatibilnosti vladajočih režimov. Saudova Arabija se povezuje z ostalimi monarhijami v regiji in podpira Egipt pod vodstvom predsednika Sisija, ki je velik nasprotnik Muslimanske bratovščine. Turčija se je povezovala s Katarjem v obdobju, ko je slednji podpiral Muslimansko bratovščino, in Egiptom pod vodstvom predsednika Morsija, ki je izhajal iz vrst Muslimanske bratovščine. Primer kaže na soočenje dveh nasprotujočih si političnih modelov – modela (demokratskega) islamizma in (avtoritarne) monarhije.

Haas (2014, 716–717, 726–733) pojasnjuje vlogo ideološke polarnosti sistema pri povezovanju držav. Ugotavlja, da imajo voditelji držav s podobnimi identitetami običajno nizko percepcijo medsebojne grožnje in težijo k odnosom sodelovanja, obratno pa velja za voditelje z nasprotujočimi si identitetami. Nadalje Haas analizira, kako ideološka distribucija polarnosti v mednarodnem sistemu kreira različne odzive držav in vodi v različno povezovanje držav kot posledica uravnoteženja percepiranih groženj. V sistemih ideološke unipolarnosti ali bipolarnosti bodo zavezništva sledila ideološkim opredelitvam in bodo zelo stabilna. V primerih ideološke multipolarnosti bo sklepanje zavezništev s ciljem uravnoteženja moči (o čemer govori teorija realizma) oteženo, ker je verjetno v sistemu manj ideološko sprejemljivih zaveznic in ker države zavračajo ali se bojijo nasprotnih ideoloških stališč potencialne zaveznice. V takšnih pogojih se sile različnih ideoloških opredelitev medsebojno povežejo šele v primeru, ko ugotovijo, da jim nasprotna sila predstavlja tako grožnjo z vidika moči kakor tudi najpomembnejšo ideološko grožnjo.

Izhajajoč iz omenjenega koncepta ideološke polarnosti sistema Gause (2015) ugotavlja, da prihaja do takšnega vzpostavljanja ravnotežja na ideološko multipolarnem Bližnjem vzhodu: prišlo je namreč do otoplitve odnosov med Saudovo Arabijo pod vodstvom kralja Salmana in Turčijo, kar je potrdil obisk turškega predsednika Erdogana v Riadu februarja 2015, in med zalivskimi državami na čelu s Saudovo Arabijo in Katarjem, ki je opustil politiko odkrite podpore Muslimanski bratovščini v arabskih državah. Cilj nastajajočega povezovanja sunitških držav v regiji je zoperstaviti se širjenju vpliva Irana v regiji, ki se v največji meri odraža ravno v vojni v Siriji, kakor tudi v krepitvi mednarodnega položaja Irana po sklenitvi sporazuma s P5+1 in posledičnem končanju sankcij proti Iranu.

5.3 Religijski (sektaški) razlogi za različno pozicioniranje držav

Sektaške delitve²⁸ zaznamujejo arabski svet, pri tem pa ne gre zgolj za boj med tradicijo in modernostjo. Avtoritarni režimi so pogosto izrabili sektaška nasprotja za utrjevanje svoje vladavine in moči s tem, ko so podpirali eno skupino proti drugi, preferirali šibke skupine in šibili močne skupine s ciljem, da si zagotovijo premoč lastnega režima. V nekaterih arabskih državah so v ospredju plemenske delitve (na primer Jemen in Libija), v drugih pa religijsko-sektaške delitve (Sirija, Bahrajn) (Khosrokhavar 2012, 126–127).

Nestabilnosti, razpad državnih oblasti in večplastni konflikti, do katerih je prišlo v Iraku po ameriški invaziji leta 2003 ter v Siriji, Libiji in Jemnu v obdobju arabske pomladi po letu 2011, so povzročili, da so namesto nacionalnih in vključujočih identitet v ospredje prišle ožje sektaške, plemenske ali etnične identitete (Salloukh 2015).

Slabitev držav v arabski pomladi je pripeljala do krepitve sektaštva v regiji, kar je Gause (2014, 1, 10) označil za novo 'bližnjevzhodno hladno vojno', v kateri imata Iran in Saudova Arabija vodili vlogi. Bližnjevzhodna regija je tako postala prizorišče saudsko-iranskega geostrateškega soočenja in boja za vpliv, v katerem Saudova Arabija zastopa sunitški, Iran pa

---

²⁸ Rapoport (v Šterbenc 2011, 259–260) je 'sektaške države' pojasnil kot države, kjer obstaja več delnih, včasih tudi medsebojno izključujočih se skupnosti, ki so lahko religijske, etnične ali plemenske. (Enotna) nacionalna identiteta v takšnih državah je praviloma nestabilna in sporna. Če ena skupnost redefinira ali poudari svojo politično identiteto na podlagi religije, s tem povzroči oživitev starodavnih ali nastanek novih sovrastev med religijskimi skupnostmi.

šiitski tabor. Vendar njun boj ne poteka z neposrednim vojaškim soočenjem med državama, temveč prek posrednih notranjih in čezmejnih akterjev v nekaterih 'šibkih' arabskih državah kot na primer Libanon, Palestina, Irak, v času arabske pomladi pa tudi Bahrajn, Jemen, Libija in Sirija. Saudova Arabija, Iran, Katar in Turčija v Siriji podpirajo svoje lokalne 'varovance' – državne in nedržavne akterje – s finančnimi sredstvi, orožjem, ideološko in diplomatsko podporo ter na tak način krepijo svoj regionalni vpliv. Prav tako imajo tudi notranji akterji v teh državah lastne politične interese in težnje za prevlado, zaradi česar iščejo regionalne zaveznike, s katerimi delijo politična in ideološka stališča ter identitetne sorodnosti (Gause 2014, 1, 6; Salloukh 2015). Iran tako nudi podporo šiitskim skupinam v arabskih državah: Hezbolahu v Libanonu, šiitskim milicam v Iraku, alavitskemu režimu predsednika Asada v Siriji, po mnenju nekaterih pa tudi Hutom v Jemnu in šiitski manjšini v Bahrajnu. Muslimanska bratovščina je v prvi vrsti iskala podporo pri ideološko sorodnih sunitskih silah (Turčija in Katar) in ne pri šiitskem Iranu (Gause 2015).

Podobno Gause pojasnjuje primer Iraka po ameriški invaziji leta 2003, ko je prišlo do sesutja tamkajšnjega sunitskega režima in erozije iraških državnih struktur ter posledičnega odprtja iraškega političnega prostora za zunanje vplive. Ob slabitvi države je nacionalne identitete in lojalnosti zamenjala sektaška pripadnost (sunitska ali šiitska) ter kurdska etnična identiteta. Iraške šiitske stranke so iskale podporo pri Iranu. Sunitski uporniki, ki so se spopadali z ameriškimi silami v državi, pa v Saudovi Arabiji niso videli potencialne zaveznice zaradi njenih tesnih odnosov z ZDA.²⁹ Vrata iranskemu vplivu so bila tako na široko odprta (Gause 2014, 10, 13).

Porast sunitsko-šiitskega sektaškega nasilja v Iraku, ki ga sunitska stran doživlja kot upor šiitov proti sunitski dominaciji v Iraku in širše, je jordanski kralj Abdulah II. metaforično orisal kot vzpostavljanje 'šiitskega polmeseča' na Bližnjem vzhodu, ki sega od Irana prek Iraka in Sirije do Libanona (Dabashi 2012, 94).

Ob začetku državljanske vojne v Siriji se je sirski režim postopoma vedno bolj opiral na svojo alavitsko bazo in druge verske manjšine, ki so se bale sunitske prevlade, krepitev sektaških

---

²⁹ Saudova Arabija je uradno nasprotovala ameriškemu napadu na Irak leta 2003. Ameriška pehota in letalske sile niso smele uporabiti ameriških baz na saudskih tleh za napad na Irak, z nekaterimi izjemami, ki pa niso bile razkrite javnosti. Saudsko stališče je temeljilo na oceni, da iraški predsednik Saddam Husein ne predstavlja več grožnje Saudovi Arabiji, kot jo je v prvi zalivski vojni leta 1990, prav tako je postalo saudsko javno mnenje izrazito nenaklonjeno do ZDA (Gause 2005, 273).

razlik je postala strategija za preživetje režima. Obenem je sirski režim aktiviral zgodovinsko zaveznitvo z Iranom, ki je ob tem pridobilo sektaško dimenzijo. Zaveznitvo med sirskim režimom sekularne stranke Baat in šiitskim Iranom se je izoblikovalo v preteklosti zaradi skupnih sovražnikov – Izraela in Sadama Huseina v Iraku – ter ni temeljilo na skupni sektaški identiteti. Alavitsko ločino v Siriji večina šiitskih verskih avtoritet vidi kot heretike in odpadnike od šiitskega islama, vendar pa so jo sunitsko-šiitske delitve potisnile v šiitski tabor (Gause 2014, 5, 10). Saudova Arabija je podprla sektaške delitve v Siriji in širše s ciljem zrušitve alavitskega režima predsednika Asada in vzpostavitve režima sunitskih 'varovancev', saj bi s spremembo režima pridobila Sirijo pod svoj vpliv in predvsem omejila regionalni vpliv Irana (Salloukh 2013, 41).

Navkljub sunitsko-šiitskemu razkolu, ki ga promovirata Saudova Arabija in Iran, obe državi občasno prehajata sektaške linije pri sklepanju regionalnih zavezništov. Iran je tako razvil tesne odnose s sunitskim Hamasom v Gazi, prav tako ima tudi dobre delovne odnose s kurdsko regionalno vlado v Iraku. Podobno je tudi Saudova Arabija podprla nekatere stranke sekularnih šiitov na volitvah v Iraku leta 2005 in 2010. Reduciranje na sektaško delitev tudi ne bi mogla pojasniti saudskega nasprotovanja Muslimanski bratovščini, ki je bil pomemben element saudske politike v arabski pomladi (Gause 2014, 6–7).

Pri proučevanju sektaških identitet lahko identificiramo več konceptov razumevanja le-teh in sicer: primordialni pristop, ki vidi sektaške identitete kot prvotne, naravne, izhajajoče iz zgodovine in kot izvor konfliktov; instrumentalni pristop, ki ima sektaštvo za politični konstrukt, s katerim se manipulira in ki ga izrabljajo politične elite za mobilizacijo množic ali diskreditacijo političnih tekmecev; in pristop zgodovinskih sociologov, ki pojasnjujejo, da se ob razpadu državnih institucij ljudje povezujejo z drugimi identitetno podobnimi skupinami s ciljem zagotavljanja lastne varnosti (Malmvig 2015).

Med analitiki prihaja do različnih pogledov glede izvora aktualnih sektaških delitev na Bližnjem vzhodu. Gause (2015) meni, da se sektaške delitve pojavijo 'od spodaj', kar pojasnjuje s tem, da ob razpadu državnih oblasti sektaške sile iščejo pomoč svojih sektaških zaveznic v regiji in jih tako 'povabijo' v konflikt. Gause (2014, 1) pojasnjuje, da je sektaštvo orodje za iskanje in utrjevanje regionalnih zaveznic. Aktualno dogajanje na Bližnjem vzhodu je mogoče razumeti v prepletenosti konfliktov, transnacionalnih (ne)naklonjenosti in regionalnih ambicij držav.

Nasprotno pa Lynch (2016, 5–6) trdi, da je sektaška delitev uvedena z vrha in kot primer navaja, da Saudova Arabija s potenciranjem sektaških razlik diskreditira opozicijo na notranjepolitičnem področju, s čimer si utrjuje notranjo varnost vladajočega režima, in obenem pridobiva podporo ostalih sunitških držav v boju z Iranom za regionalno prevlado. Po njegovem mnenju pri sektaških konfliktih ne gre za pojav 1.400 let starih napetosti, temveč je sektaške napetosti sprožila aktualna politika. Podobno tudi Salloukh (2015) meni, da sta tako Saudova Arabija kot Iran sektaštvo izrabila za doseganje lastnih geopolitičnih ciljev v regiji.

5.4 Ugotovitve analize razlogov za različno pozicioniranje držav – peti delni sklep

Med razlogi za različno pozicioniranje in povezovanje držav v času arabske pomladi sem analiziral vrste vladajočih režimov in političnih sistemov ter njihove ideološke in religijsko-sektaške podobnosti. Med raziskovalci ni enotnega mnenja o tem, v kolikšni meri vrsta režima oziroma političnega sistema (predsedniški ali monarhičen) dejansko vpliva na odpornost režimov ob izzivih arabske pomladi. Ugotovimo lahko, da v nobeni izmed držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike z monarhičnimi ureditvami ni prišlo do padca in menjave režima v arabski pomladi. Nekateri analitiki menijo, da monarhični režimi uživajo posebno legitimnost, zaradi katere so bolj odporni v turbulentnih političnih razmerah. Drugi pa odpornost monarhičnih režimov pojasnjujejo s tem, da so režimi s finančnimi koncesijami prebivalstvu nevtralizirali njihovo nezadovoljstvo. Vladajoči režimi, ki ne razpolagajo z obsežnimi finančnimi viri, so se po pomoč zatekli k bogatejšim monarhijam v regiji.

Na podlagi analize lahko tudi zaključim, da so se države povezovale v neformalne koalicije s ciljem zagotavljanja varnosti in preživetja lastnih režimov ter tudi s ciljem širjenja ali obrambe lastnih interesov, vplivov in moči v regiji. Politične spremembe (ali zahteve po njih), ki jih je prinašala arabska pomlad, so namreč predstavljale izziv in grožnjo za vladajoče režime držav v regiji. Posebej dejavne pri povezovanju v koalicijo so bile arabske monarhije, ki so si poleg politične podpore nudile tudi medsebojno finančno pomoč za naslavljanje zahtev protestnikov po izboljšanju ekonomskega položaja. Podobno sta Egipt in Tunizija pod vladama islamističnih sil iskala politično in finančno podporo Katarja in Turčije. Prav tako je obstoj režima sirskega predsednika Asada mogoče pripisati tudi podpori Irana.

Nadalje lahko povzamem, da imajo pri pozicioniranju in povezovanju vladajočih režimov odločilno vlogo njihove ideološke in sektaške podobnosti. Ideološke razlike glede vloge političnega islama so bile osrednji razlog za povezovanje držav v podporo ali proti političnim spremembam v državah arabske pomladi, na primer v Egiptu in Tuniziji. Ob konfliktih v Bahrajnu in Jemnu ter državljanski vojni v Siriji so prišle do izraza sektaške identitete, predvsem delitve po liniji suniti – šiiti, ki so bile prav tako razlog za različno pozicioniranje in povezovanje držav.³⁰ Sirija je primer prepletenosti ideoloških preferenc in sektaških identitet, saj poleg sunitsko-šiitske sektaške delitve obstajajo tudi znotraj sunitske ideološke delitve (na primer sekularne stranke, salafisti, Muslimanska bratovščina, džihadistične skupine in tako dalje), pri čemer vse struje iščejo svoje sponzorje in podpornike med državami v regiji.

Med raziskovalci (Gause 2014; Salloukh 2015; Lynch 2016) obstajajo različni pogledi o tem, ali so ideološke in sektaške razlike razlog za konflikte (primordialni pristop), posledica konfliktov (pristop zgodovinskih socialistov) ali pa orodje za notranje- in zunanjepolitično mobilizacijo v konfliktih (instrumentalni pristop).

6 Sklep

Arabska pomlad je bila osrednji politični dogodek preteklih let tako v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike kot tudi širše ter bo imela dolgoročne posledice na številnih področjih. Predmet mojega raziskovanja v magistrskem delu so bili vplivi dogodkov arabske pomladi na konstelacijo moči regionalnih sil Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.

V prvem delu magistrskega dela sem analiziral teoretske koncepte razumevanja in pojasnjevanja moči v mednarodnih odnosih, pri čemer sem se osredotočil na realistično in konstruktivistično teorijo. Realistična teorija vidi mednarodno politiko kot borbo za moč, v kateri delovanje držav usmerja težnja po dominaciji. Države se povezujejo za uravnoteženje moči in tudi za uravnoteženje groženj. Ideologija predstavlja zgolj način za prikritje borbe za moč. Na drugi strani konstruktivistična teorija izpostavlja pomen idej in identitetnih razlogov pri ravnanju držav in sklepanju zavezništev. Ideološke in identitetne značilnosti pogojujejo

---

³⁰ V Prilogi je predstavljen zemljevid, ki ponazarja sektaško (sunitsko, šiitsko in mešano) sestavo prebivalstva na Bližnjem vzhodu.

tudi percepcijo notranjih ali zunanjih groženj, zaradi česar je pričakovati sklepanje zavezništev med državami z ideološkimi in identitetnimi podobnostmi.

Na podlagi analize teoretskih konceptov ugotavljam, da zgolj realistična teorija ne zadostuje za celostno pojasnjevanje pozicioniranja ter povezovanja držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi. V kolikor bi namreč bilo povečevanje in uravnoteženje moči edino vodilo držav pri sklepanju zavezništev (kot to pojasnjuje realistična teorija), bi lahko pričakovali, da bi se Saudova Arabija in druge zalivske države povezale na primer z Izraelom pri soočanju z naraščajočim vplivom Irana v zalivski regiji in v Siriji, saj ga oboji vidijo kot eksistencialno grožnjo. Do takšnega povezovanja pa ne pride ravno zaradi identitetnih razlogov in konfliktna zgodovine, kar izpostavlja konstruktivistična teorija. Nadalje realistična teorija, ki vidi vlogo majhnih in mikro držav v mednarodnem sistemu kot zanemarljivo, ne more zadostno pojasniti izjemne regionalne vloge in vpliva Katarja v prvem obdobju arabske pomladi. Podobno tudi zgolj konstruktivistična teorija ne zadostuje za pojasnjevanje povezovanj na Bližnjem vzhodu, saj na primer ne more pojasniti povezovanja med sunitskim Hamasom v Gazi in šiitskim Iranom, ki imata nasprotujoči si sektaški identiteti, vendar ju povezuje realistični koncept skupne zunanje grožnje, ki jo predstavlja Izrael. Zaključim lahko, da pri pojasnjevanju pozicioniranja in povezovanja držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi potrebujemo tako vidike realistične kakor tudi konstruktivistične teorije, ki ju je smiselno uporabljati komplementarno.

V teoretskem delu sem na podlagi realističnih in konstruktivističnih konceptov moči analiziral vire 'trde' in 'mehke' moči držav na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki ter ugotovil, da lahko med 'najmočnejše' države oziroma regionalne sile uvrstim Saudovo Arabijo, Turčijo, Iran, Egipt in deloma tudi Katar ter Združene arabske emirate (prvi delni sklep). Iz zgodovinsko-razvojne analize poteka arabske pomladi po državah regije izhaja, da medtem ko so se nekatere države ukvarjale z notranjimi nestabilnostmi in političnimi spremembami ob arabski pomladi (na primer Tunizija, Egipt, Libija, Sirija, Jemen, Bahrajn), so druge države nastopile aktivno regionalno vlogo v odzivih in vplivih na dogodke arabske pomladi (na primer Saudova Arabija, Katar, Turčija, Iran, Združeni arabski emirati) (drugi delni sklep).

V nadaljevanju magistrskega dela sem proučil odzive in vplive regionalnih sil na potek arabske pomladi. Ugotovitve analize kažejo, da je prišlo do tekmovanja regionalnih sil (tretji delni sklep) in sicer so nekatere regionalne sile podprle politične spremembe arabske pomladi

in jih želele izkoristiti za širitev ali utrjevanje lastnega vpliva v regiji (Katar, Turčija in Iran), na drugi strani pa so nekatere države politične spremembe arabske pomladi doživljale kot grožnjo in so posledično želele obraniti stabilnost in obstoj lastnega režima ter vplive arabske pomladi omejiti (Saudova Arabija, Združeni arabski emirati). Najbolj izrazito prizorišče omenjenega tekmovanja sil je postal Egipt, kjer je egiptovska vojska, ki so jo podprle zalivske države (z izjemo Katarja), julija 2013 strmoglavila islamistično vlado Muslimanske bratovščine, ki sta jo podpirala Katar in Turčija. Do tekmovanja regionalnih sil je prišlo tudi v Siriji, kjer so Turčija, Saudova Arabija in Katar podpirale različne struje sunitske opozicije, Iran pa je podpiral režim sirskega predsednika Asada. Na podlagi teh ugotovitev lahko delno potrdim prvo hipotezo, da je bilo tekmovanje regionalnih sil v arabski pomladi posledica njihove težnje po regionalni hegemoniji. Dodajam, da so se nekatere regionalne sile ob dogodkih arabske pomladi znašle v defenzivi in so želele predvsem ubraniti svoje interese, vplive in moč v regiji.

Obenem v analizi odzivov in vplivov regionalnih sil na potek arabske pomladi ugotavljam, da je prišlo do vzpostavljanja neformalnih koalicij držav (četrti delni sklep). V prvem obdobju arabske pomladi je prišlo do formiranja koalicije držav, ki je podpirala vzpon sil političnega islama v regiji (Egipt in Tunizija pod vodstvom islamističnih vlad ter Katar in Turčija, ki sta te vlade izdatno podpirala) in druge koalicije držav, ki so dojemale vzpon islamističnih sil kot grožnjo lastnim vladajočim režimom in so se v želji po ohranitvi stabilnosti režimov poslužile sklepanja čezmejnih koalicij (Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Kuvajt, Oman, Jordanija in Maroko). V sirski državljanski vojni je alavitski režim sirskega predsednika Asada uspel vzpostaviti šiitsko podporno koalicijo Irana in libanonske milice Hezbolaha, na drugi strani pa še ne moremo govoriti o enotni koaliciji sunitskih sil – Saudova Arabija, Turčija in Katar namreč podpirajo različne sunitske opozicijske skupine v Siriji.

V analizi razlogov držav za sklepanje koalicij sem prišel do ugotovitve, da so se države povezovale s ciljem ohranitve oblasti lastnih vladajočih režimov ter zaradi ideoloških in sektaških podobnosti režimov (peti delni sklep). Na podlagi četrtega in petega delnega sklepa lahko delno potrdim drugo hipotezo, da je bilo sklepanje koalicij držav v regiji posledica težnje vladajočih režimov po ohranitvi njihove oblasti oziroma posledica težnje po kontinuiteti vladajočih režimov. Iz analize izhaja, da so dogodki arabske pomladi kot na primer padci avtoritarnih predsedniških režimov in vzpon islamističnih sil na oblast v državah arabske pomladi predstavljali grožnjo ostalim državam regije (Saudovi Arabiji, Združenim

arabskim emiratom, Kuvajtu, Omanu, Jordaniji in Maroku), ki so se znašle v defenzivi za ohranitev stabilnosti in preživetje lastnih režimov. Te države so se zato povezale v neformalno koalicijo z namenom omejevanja širjenja arabske pomladi v regiji, aktivno so posegale v dogajanja v državah arabske pomladi (predvsem v Bahrajnu in Jemnu, pa tudi v Egiptu), nudile so si medsebojno politično in finančno pomoč za naslavljanje zahtev prebivalstva po izboljšanju ekonomskega položaja. Medsebojno podporo in pomoč so si države nudile tako bilateralno (na primer finančna pomoč zalivskih držav Egiptu, Omanu, Jordaniji in Maroku) kakor tudi multilateralno prek regionalnih vladnih organizacij (na primer vojaška intervencija v Bahrajnu pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu na zaprosilo bahrajnske vlade). Povezovanje je temeljilo na zavedanju, da lahko nestabilnost ali padec ideološko podobnega režima v soseščini kot domino efekt (oziroma kot pojasnjuje proces posnemanja v okviru koncepta povezovalne politike) vpliva tudi na stabilnost in morebitni padec lastnega režima. Podobno lahko ugotovimo, da je neformalna 'šiitska' koalicija Irana, libanonskega Hezbolaha in Asadovega režima v Siriji imela za cilj preživetje Asadovega režima. Obenem so se v regiji oblikovale tudi druge koalicije držav, katerih cilj ni bil zgolj preživetje vladajočih režimov, temveč veliko bolj ambiciozno širjenje lastnega političnega modela, interesov, vplivov in moči v regiji, na primer neformalna koalicija držav, ki so v arabski pomladi podpirale vzpon islamističnih sil na oblast (Egipt in Tunizija pod vodstvom islamističnih vlad ter Katar in Turčija).

Nadalje lahko na podlagi analize vplivov podobnosti političnih modelov, ideoloških opredelitev in sektaških identitetnih podobnosti vladajočih režimov na pozicioniranje držav in sklepanje koalicij držav (peti delni sklep) potrdim tretjo hipotezo, da ideološke in sektaške kompatibilnosti in podobnosti vladajočih režimov vplivajo na pozicioniranje in sklepanje koalicij držav. Tako je bila ideološka pozicija glede legitimnega političnega modela vladanja oziroma glede vloge političnega islama v političnem sistemu temelj sklepanja koalicij držav v podporo ali proti političnim spremembam, ki jih je prinesla arabska pomlad. V konfliktih v Bahrajnu in Jemnu ter državljanski vojni v Siriji je pozicioniranje in povezovanje držav in nedržavnih akterjev potekalo po liniji sektaških identitet. Na podlagi analize ugotavljam, da so bile v prvem obdobju arabske pomladi v ospredju različna pozicioniranja držav in sklepanja koalicij na temelju ideoloških razlogov – predvsem odnosa do političnega islama in glede legitime oblike vladanja. Po padcu Muslimanske bratovščine z oblasti v Egiptu in zatem v Tuniziji leta 2013 ter ob intenziviranju državljanske vojne v Siriji pa je prišlo do rekonfiguracije pozicioniranj držav v regiji, pri čemer so prišle v ospredje sektaške identitete

oziroma sunitško-šiiitske napetosti. Zaenkrat še ne moremo govoriti o tem, da je prišlo tudi do vzpostavitve enotne koalicije sunitških sil kot protiutež Iranu in režimu sirskega predsednika Asada; oviro takšni koaliciji namreč predstavljajo ideološke razlike med sunitškimi državami. Navedene ugotovitve glede različnega pozicioniranja in povezovanja držav v neformalne koalicije tekom arabske pomladi sintetiziram v naslednji tabeli.

Tabela 6.1: Neformalne koalicije držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi

Cilj koalicije držav	Države v koaliciji	Države v tekmovalni oziroma proti-koaliciji
Ohranitev in kontinuiteta vladajočih režimov ob dogodkih arabske pomladi	Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Kuvajt, Oman, Jordanija, Maroko	Tunizija (do 2014), Egipt (do julija 2013), Katar, Turčija <hr/> Iran
Podpora islamističnim silam v Egiptu in Tuniziji	<hr/> Katar, Turčija <hr/> Iran	Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Jordanija
Podpora islamističnim silam v Libiji (po padcu Gadafija)	Katar, Turčija	Združeni arabski emirati, Egipt (po juliju 2013), Saudova Arabija
Podpora (alavitskemu) režimu v Siriji	Iran, libanonski Hezbolah	<hr/> Turčija <hr/> Saudova Arabija, Združeni arabski emirati <hr/> Katar
Podpora (sunitškemu) režimu v Bahrajnu in Jemnu	Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Svet za sodelovanje v Zalivu	Iran

Vir: lastna sinteza empiričnih ugotovitev.

V tabeli 6.1 prikazujem neformalne koalicije in njihove tekmovalne koalicije oziroma proti-koalicije držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v času arabske pomladi glede na njihove različne cilje oziroma motive. Ob izbruhu arabske pomladi in prelivanju protirežimskih protestov po državah regije je postal cilj vladajočih režimov, da zagotovijo ohranitev lastne

oblasti oziroma svojo kontinuiteto. Države so si zato nudile medsebojno politično ter ekonomsko pomoč; izoblikovala se je neformalna koalicija Saudove Arabije, Združenih arabskih emiratov, Kuvajta, Omana, Jordanije in Maroka. Na drugi strani so Katar, Turčija, Egipt pod vladavino islamistov (do julija 2013) in Tunizija pod vodstvom islamistične vlade (do leta 2014) v splošnem podpirali spremembe arabske pomladi v regiji, predvsem večjo vlogo islamističnih sil v političnem življenju v državah regije. Spremembe v regiji je podpiral tudi Iran, vendar ga ne moremo uvrstiti v isto koalicijo držav zaradi prevelikih razhajanj z ostalimi podporniki arabske pomladi (razlike so bile predvsem glede podpore oziroma nasprotovanja dogodkom v Siriji, Bahrajnu in Jemnu). Obenem je omenjena koalicija – Katarja in Turčije ter vzporedno Irana, slednjega predvsem v začetnem obdobju arabske pomladi – podpirala islamistične sile v Egiptu in Tuniziji. Najbolj dejavna nasprotnica islamističnim silam v Egiptu in Tuniziji pa je bila neformalna koalicija Saudove Arabije, Združenih arabskih emiratov in Jordanije. V Libiji sta se po padcu Gadafijevega režima izoblikovali koaliciji v podporo tamkajšnjim islamističnim silam (Katarja in Turčije) ter druga v podporo sekularnim, proti-islamističnim silam (Združenih arabskih emiratov, Egipta (po juliju 2013) in Saudove Arabije). Ob državljanski vojni v Siriji je (alavitski) režim sirskega predsednika Asada podpirala koalicija Irana in libanonskega Hezbolaha, medtem ko na nasprotni strani ni bilo enotne koalicije – Turčija, Katar in Saudova Arabija skupaj z Združenimi arabskimi emirati so podpirali različne protirežimske akterje v sirski državljanski vojni. Pri dogodkih v Bahrajnu in Jemnu je prišlo do razhajanj glede podpore tamkajšnjima sunitiskima režimoma – medtem ko so zalivske države na čelu s Saudovo Arabijo ob pomoči Združenih arabskih emiratov ter pod okriljem Sveta za sodelovanje v Zalivu podpirale tamkajšnja režima (v primeru Jemna celo izpogajale prenos oblasti s predsednika Saleha na njegovega podpredsednika Hadija), pa se je Iran uveljavil kot zagovornik in podpornik šiitskih protestnikov v Bahrajnu in šiitskih upornikov iz vrst plemena Hutov v Jemnu.

Tekom raziskovanja konstelacije moči držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike v arabski pomladi sem ugotovil izjemno kompleksnost pozicioniranja držav. Države pri povezovanju ne zasledujejo zgolj interesov po obrambi lastnega režima ali celo širitvi vpliva v regiji, temveč morajo upoštevati tudi ideološko sorodnost režimov in njihove religijsko-sektaške identitete. Saudova Arabija se je soočala z ideološko grožnjo, ki jo je predstavljala Muslimanska bratovščina v regiji, ter ideološko-sektaško grožnjo Irana, ki je širil svoj vpliv prek šiitskih manjšin v zalivskih državah in v Siriji. Podobno so tudi konflikti v regiji izjemno kompleksni

in večplastni, prepletajo se številni ideološki, religijski ter sektaški elementi, kar se odraža tudi v primeru državljanske vojne v Siriji.

Zgornje ugotovitve nakazujejo tudi na širšo uporabno in politično preskriptivno vrednost, in sicer usmerjeno k pogojem za uspešno reševanje konfliktov v regiji. Slednje bi zahtevalo naslovitev vseh ideoloških in sektaških delitev. V primeru Sirije bi to pomenilo sklenitev mirovnega dogovora, ki bi zagotovil zastopanje vseh delov sirske družbe v vladi, po vzoru sistema delitve oblasti v Libanonu. Morebitna fragmentacija in federalizacija Sirije bi najverjetneje pomenila nadaljevanje nestabilnosti, prav tako bi morebitna avtonomna kurdska entiteta v Siriji predstavljala nov izziv in vir napetosti za sosednjo Turčijo in za Iran. V primeru ureditve odnosov in zagotovitve stabilnosti v širši regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike na podlagi izsledkov analize ugotavljam, da bi bilo potrebno vzpostaviti obliko regionalnega sodelovanja po vzoru Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, ki bi postala forum za razreševanje regionalnih napetosti in sporov ter bi prek mehanizmov zgodnjega opozarjanja, aktivnosti mediacije, misij za ugotovitev stanja v kriznih situacijah in prek mehanizmov za izgradnjo zaupanja prispeval k preprečevanju ter mirnem reševanju konfliktov v regiji. V takšnem forumu bi poleg arabskih držav, Turčije in Irana morale sodelovati tudi svetovne velesile, ki s svojim delovanjem pogosto posegajo na področje Bližnjega vzhoda (predvsem ZDA in Ruska federacija). S tem, ko bi forum vključeval vse regionalne centre moči in bi presegel okvir članstva Arabske lige ter Sveta za sodelovanje v Zalivu, bi lahko bolj vključujoče naslavljal in reševal probleme ter konflikte v regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.

Pri proučevanju regionalnega dogajanja na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki v času arabske pomladi sem naletel še na veliko odprtih zunanjepolitičnih vprašanj, ki bi zaslužila nadaljnjo analizo in proučevanje. Med njimi bi izpostavil proliferacijo 'šibkih' oziroma 'nefunkcionalnih' držav (*failed states*) v širši regiji Bližnjega vzhoda in Severne Afrike (na primer Libija, Sirija, Irak, Jemen, Afganistan), ki predstavlja izjemen izziv za mir in varnost v regiji. V luči fragmentacije Sirije in Iraka postaja vse bolj aktualno tudi kurdsko vprašanje, ki bi potrebovalo regionalno in mednarodno obravnavo z namenom preprečitve napetosti in morebitnih konfliktov v prihodnosti. Ob raziskovanju ideoloških razlogov za različno pozicioniranje držav sem ugotovil, da vprašanja glede vloge političnega islama ter reform avtoritarnih režimov, kar so bile tudi zahteve v arabski pomladi, ostajajo neodgovorjena in aktualna tudi v bodoče. Podobno na temelju ugotovitev glede religijskih in sektaških delitev v

regiji, ki sem jih proučil v raziskavi, zaključujem, da bi bilo potrebno nasloviti tako religiološko-teološko problematiko radikalnega islama kakor tudi krepitve sunitsko-šiitskih razlik v regiji.

7 Literatura

Aguirre, Mariano. 2014. Not the end of the 'Arab Spring', is it? *Open Democracy*, 11. junij. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/arab-awakening/mariano-aguirre/not-end-of-arab-spring-is-it> (31. marec 2016).

Al-Rasheed, Madawi. 2014. Saudi Internal Dilemmas and Regional Responses to the Arab Uprisings. V *The New Middle East: Protest and Revolution in the Arab World*, ur. Fawaz A. Gerges, 310–326. New York: Cambridge University Press.

Al-Sabah, K. N. 2013. A short guide to the Middle East. *The Financial Times*, 22. avgust. Dostopno prek: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d57c9b66-0a76-11e3-9cec-00144feabdc0.html#axzz44gLBylrJ> (10. marec 2016).

Aly, Abdel Monem Said. 2014. *Post-Revolution Egyptian Foreign Policy*, Middle East Brief 86, november. Dostopno prek: <http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB86.pdf> (10. april 2016).

Aly, Abdel Monem Said in Shai Feldman. 2015. *Saving the Middle East*, Middle East Brief 95, november. Dostopno prek: <http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/meb95.pdf> (10. april 2016).

Amour, Philipp O. 2013. The End of the Arab Spring? *Alternatives: Turkish Journal of International Relations* 12 (3): 1–3. Dostopno prek: http://philipp-amour.ch/wp-content/uploads/2013/10/Philipp_Amour_the_end_of_the_Arab_Spring.pdf (1. april 2016).

Anderson, Lisa. 2014. Authoritarian Legacies and Regime Change: Towards Understanding Political Transition in the Arab World. V *The New Middle East: Protest and Revolution in the Arab World*, ur. Fawaz A. Gerges, 47–59. New York: Cambridge University Press.

Andolšek, Matej. 2003. Teorija hegemonске stabilnosti: racionalnosti versus konstruktivisti. *Teorija in praksa* 40 (4): 706–723. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20034andolsek.pdf> (10. februar 2016).

Ayoob, Mohammed. 2014. Turkey and Iran in the Era of the Arab Uprisings. V *The New Middle East: Protest and Revolution in the Arab World*, ur. Fawaz A. Gerges, 352–362. New York: Cambridge University Press.

Baldwin, David. 2002. Power and International Relations. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse in Beth A. Simmons, 177–191. London: SAGE Publications Ltd. Dostopno prek: [http://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20\(2012\)%20Power%20and%20International%20Relations.pdf](http://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20(2012)%20Power%20and%20International%20Relations.pdf) (20. marec 2016).

Barnett, Michael in Raymond Duvall. 2005. Power in International Politics. *International Organization* 59 (1): 39–75. Dostopno prek: http://home.gwu.edu/~barnett/articles/2005_power_io.pdf (27. januar 2016).

Bojinović Fenko, Ana. 2010. *Premoščanje ločnice med proučevanjem mednarodnih odnosov in zunanje politike: primer mednarodnega regionalizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bojinović Fenko, Ana, ur. 2014. *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Brownlee, Jason, Tarek Masoud in Andrew Reynolds. 2013. Why the Modest Harvest? *Journal of Democracy* 24 (4): 29–44. Dostopno prek: http://cddrl.fsi.stanford.edu/sites/default/files/tracking_the_arab_spring.pdf (10. marec 2016).

Byman, Daniel. 2012. Regime Change in the Middle East: Problems and Prospects. *Political Science Quarterly* 127 (1): 25–46.

Cadman, Toby. 2014. Egypt comes full circle: The end of the Arab Spring. *Al Jazeera*, 31. marec. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/03/egypt-comes-full-circle-end-ar-2014329161913398399.html> (31. marec 2016).

Central Intelligence Agency. 2016. *The World Factbook, Guide to the Country Comparisons*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html> (10. april 2016).

Coates Ulrichsen, Kristian. 2013. The Gulf States and Syria. *openSecurity*, 11. februar. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/opensecurity/kristian-coates-ulrichsen/gulf-states-and-syria> (20. marec 2016).

--- 2014a. Bahrain's Uprising: Domestic Implications and Regional and International Perspectives. V *The New Middle East: Protest and Revolution in the Arab World*, ur. Fawaz A. Gerges, 292–304. New York: Cambridge University Press.

--- 2014b. *Qatar and the Arab Spring*. New York: Oxford University Press.

Coates Ulrichsen, Kristian in David Held. 2011. The Arab 1989 revisited. *Open Democracy*, 27. september. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/kristian-coates-ulrichsen-david-held/arab-1989-revisited> (10. februar 2016).

Dabashi, Hamid. 2012. *The Arab Spring: The End of Postcolonialism*. London, New York: Zed Books Ltd.

Dalacoura, Katerina. 2012. The 2011 uprisings in the Arab Middle East: political change and geopolitical implications. *International Affairs* 88 (1): 63–79.

Daragahi, Borzou. 2015. Libya: From Euphoria to Breakdown. V *North Africa in Transition: The Struggle for Democracies and Institutions*, ur. Ben Fishman, 39–58. London: Routledge.

Encyclopædia Britannica. 2016. Dostopno prek: <http://www.britannica.com> (31. marec 2016).

Entelis, John P. 2016. *The Algerian Conundrum: Authoritarian State, Democratic Society, Beyond Islamists and Autocrats* Essay Series. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamists-Entelis.pdf> (10. april 2016).

Esposito, John L., Tamara Sonn in John O. Voll. 2016. *Islam and Democracy after the Arab Spring*. New York: Oxford University Press.

Feuer, Sarah. 2015. *Post-Jasmine Tunisia, Beyond Islamists and Autocrats* Essay Series. Dostopno prek: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamists-Feuer.pdf> (10. april 2016).

Filiu, Jean-Pierre. 2015. Jihadism in North Africa: A House of Many Mansions. V *North Africa in Transition: The Struggle for Democracies and Institutions*, ur. Ben Fishman, 97–112. London: Routledge.

Fishman, Ben. 2015. The Challenges on Implementing Institutional Reform. V *North Africa in Transition: The Struggle for Democracies and Institutions*, ur. Ben Fishman, 131–150. London: Routledge.

Gaub, Florence. 2015. *The Gulf Moment: Arab Relations since 2011*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. Dostopno prek: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB1267.pdf> (20. februar 2016).

Gause, F. Gregory. 2005. The International Politics of the Gulf. V *International Relations of the Middle East*, ur. Louise Fawcett, 263–280. New York: Oxford University Press.

--- 2013. *Kings for All Seasons: How the Middle East's Monarchies Survived the Arab Spring*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/papers/2013/09/24-resilience-arab-monarchies-gause> (8. februar 2016).

--- 2014. *Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War*. Brookings Doha Center Analysis Paper. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/papers/2014/07/22-beyond-sectarianism-cold-war-gause> (8. februar 2016).

--- 2015. *Ideologies, alliances and underbalancing in the new Middle East Cold War*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2015/08/26/ideologies-alliances-and-underbalancing-in-the-new-middle-east-cold-war/> (8. februar 2016).

Gelvin, James L. 2013. Conclusion: The Arab World at the Intersection of the National and Transnational. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 238–256. Boulder: Westview Press.

--- 2015. *The Arab Uprisings: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.

Greffrath, Wynand in André Duvenhage. 2014. The Arab Spring: Theoretical perspectives on the regimes of North Africa and the Middle East. *South African Journal of International Affairs* 21 (1): 27–44.

Haas, Mark L. 2013. Turkey and the Arab Spring: Ideological Promotion in a Revolutionary Era. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 152–173. Boulder: Westview Press.

--- 2014. Ideological Polarity and Balancing in Great Power Politics. *Security Studies* 23 (4): 715–753.

Haas, Mark L. in David W. Lesch. 2013. Introduction. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 1–12. Boulder: Westview Press.

Hashemi, Nader. 2014. Renegotiating Iran's Post-Revolutionary Social Contract: The Green Movement and the Struggle for Democracy in the Islamic Republic. V *Beyond the Arab Spring: The Evolving Ruling Bargain in the Middle East*, ur. Mehran Kamrava, 191–222. New York: Oxford University Press.

Henderson, Simon. 2016. *Bahrain's Stalled Reforms and the Future U.S. Role*. Beyond Islamists and Autocrats Essay Series. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamists-Henderson.pdf> (10. april 2016).

Herb, Michael. 2012a. Monarchism matters. *Foreign Policy*, 26. november. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2012/11/26/monarchism-matters/> (10. marec 2016).

--- 2012b. *The Arab Spring and Political Science*. Arab Uprisings: New Opportunities for Political Science, POMEPS briefings 12, 12. junij: 27. Dostopno prek: http://pomeps.org/wp-content/uploads/2012/06/POMEPS_Conf12_Book_Web.pdf (10. april 2016).

Huntington, Samuel P. 1968. *Political Order in Changing Societies*. New Haven in London: Yale University Press.

--- 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Katz, Mark N. 2014. The International Relations of the Arab Spring. *Middle East Policy* XXI (2): 76–83. Dostopno prek: <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/international-relations-arab-spring> (10. marec 2016).

Khosrokhavar, Farhad. 2012. *The New Arab Revolutions That Shook the World*. Boulder: Paradigm Publishers.

Kissinger, Henry A. 2014. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. London: Allen Lane.

Lesch, David W. 2013. The Uprising That Wasn't Supposed to Happen: Syria and the Arab Spring. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 79–96. Boulder: Westview Press.

Little, Daniel. 2011. *Is there a revolution underway in Egypt?* Understanding Society, Innovative thinking about a global world, 9. februar. Dostopno prek: <http://understandingsociety.blogspot.si/2011/02/is-there-revolution-underway-in-egypt.html> (20. marec 2016).

Lynch, Marc. 2011. Obama's 'Arab Spring'? *Foreign Policy*, 6. januar. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2011/01/06/obamas-arab-spring/> (31. marec 2016).

--- 2012. Does Arab monarchy matter? *Foreign Policy*, 31. avgust. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2012/08/31/does-arab-monarchy-matter/> (10. marec 2016).

--- 2016. *Why Saudi Arabia escalated the Middle East's sectarian conflict*. Islam in a Changing Middle East: The Gulf's Escalating Sectarianism, POMEPS Briefings 28, 5. januar: 5–7. Dostopno prek: http://pomeps.org/wp-content/uploads/2016/01/POMEPS_BriefBooklet28_Sectarianism_Web.pdf (10. april 2016).

MacQueen, Benjamin. 2013. *An introduction to Middle East politics*. Los Angeles: Sage.

Malka, Haim. 2015. Power and Authority in Morocco. V *North Africa in Transition: The Struggle for Democracies and Institutions*, ur. Ben Fishman, 59–78. London: Routledge.

Malmvig, Helle. 2012. *The Arab Uprisings and the New Geopolitics of the Middle East*, EuroMeSCo Policy Brief 33, 6. februar. Dostopno prek: <http://www.euromesco.net/images/briefs/euromescobrief33.pdf> (17. januar 2016).

--- 2015. *Coming in from the Cold: How we may take sectarian identity politics seriously in the Middle East without playing to the tunes of regional power elites*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2015/08/19/coming-in-from-the-cold-how-we-may-take-sectarian-identity-politics-seriously-in-the-middle-east-without-playing-to-the-tunes-of-regional-power-elites/> (10. april 2016).

Maloney, Suzanne. 2002. Identity and Change in Iran's Foreign Policy. V *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, ur. Shibley Telhami in Michael Barnett, 88–116. Ithaca in London: Cornell University Press.

Marashi, Reza in Trita Parsi. 2013. The Gift and the Curse: Iran and the Arab Spring. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 133–151. Boulder: Westview Press.

Miklič, Laura. 2013. *Vpliv arabske pomladi na bližnjevzhodno regijo, analiza učinkov z vidika objektivnih dejavnikov in subjektov regionalne mednarodne skupnosti: magistrsko delo*. Ljubljana: L. Miklič.

Morgenthau, Hans Joachim. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.

Neack, Laura. 2003. *The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*. Lanham, etc.: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

Nye, Joseph S. Jr. 1990. Soft Power. *Foreign Policy* 80: 153–171. Dostopno prek: <http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/PPA-730-27/Nye%201990.pdf> (31. marec 2016).

Petersen, Kira. 2012. *Four Types of Power in International Relations: Coercive Power, Bargaining Power, Concerted Power, and Institutionalized Power*. Paper for IPSA, XXII World Congress of Political Science, Madrid. Dostopno prek: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_17484.pdf (20. marec 2016).

Porter, Geoff D. 2015. Algeria: Enter the Oligarchy. V *North Africa in Transition: The Struggle for Democracies and Institutions*, ur. Ben Fishman, 79–96. London: Routledge.

Ramadan, Tariq. 2012. *The Arab Awakening: Islam and the New Middle East*. London: Allen Lane.

Reardon, Martin. 2015. Saudi Arabia, Iran and the 'Great Game' in Yemen. *Al Jazeera*, 26. marec. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/09/saudi-arabia-iran-great-game-ye-201492984846324440.html> (10. april 2016).

Rosenau, James N., ur. 1969. *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems*: 1–17 in 44–63. New York: The Free Press.

Rózsa, Erzsébet. 2013. *Geo-Strategic Consequences of the Arab Spring*, EuroMeSCo Paper 19, junij. Dostopno prek: <http://www.euromesco.net/images/papers/papersiemed19.pdf> (17. januar 2016).

Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ryan, Curtis R. 2014. *Inter-Arab politics and international relations in the Middle East*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2014/11/04/inter-arab-politics-and-international-relations-in-the-middle-east/> (27. januar 2016).

--- 2015. *Regime security and shifting alliances in the Middle East*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2015/08/20/regime-security-and-shifting-alliances-in-the-middle-east/> (8. februar 2016).

Sakthivel, Vish. 2015. *Morocco: Prospects for Civil Society, Beyond Islamists and Autocrats* Essay Series. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamists-Sakthivel.pdf> (10. april 2016).

Salloukh, Bassel F. 2013. The Arab Uprisings and the Geopolitics of the Middle East. *The International Spectator* 48 (2): 32–46. Dostopno prek: <http://www.iai.it/sites/default/files/salloukh.pdf> (20. marec 2016).

--- 2015. *Overlapping contests and Middle East international relations: The return of the weak Arab state*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2015/08/12/overlapping-contests-and-middle-east-international-relations-the-return-of-the-weak-arab-state/> (8. februar 2016).

Schenker, David. 2016a. *Lebanon's [Un]Civil Society, Beyond Islamists and Autocrats* Essay Series. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamists-Lebanon-4.pdf> (10. april 2016).

--- 2016b. *The Shift in Saudi Foreign Policy*. The Washington Institute, Policy Analysis, 10. februar. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-shift-in-saudi-foreign-policy> (10. april 2016).

Slackman, Michael. 2011. Dislike for Qaddafi Gives Arabs a Point of Unity. *The New York Times*, 21. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2011/03/22/world/africa/22arab.html?_r=0 (10. april 2016).

Stein, Ewan. 2015. *Beyond 'geosectarianism': political systems and international relations in the Middle East*. Dostopno prek: <http://pomeps.org/2015/08/13/beyond-geosectarianism-political-systems-and-international-relations-in-the-middle-east/> (8. februar 2016).

Svetovna banka. 2014. Data. Dostopno prek: http://databank.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf in http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?order=wbapi_data_value_2014%20wbapi_data_value%20wbapi_data_value-last&sort=desc (10. april 2016).

Svetovna banka. 2016. Middle East and North Africa. Dostopno prek: <http://www.worldbank.org/en/region/mena> (31. marec 2016).

Škrjanc, David. 2013. *Analiza krize v Libiji: diplomsko delo*. Ljubljana: D. Škrjanc.

Šterbenc, Primož. 2011. *Zahod in muslimanski svet: Akcije in reakcije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

The Economist. 2016a. The Arab winter, 9. januar. Dostopno prek: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21685503-five-years-after-wave-uprisings-arab-world-worse-ever> (10. april 2016).

The Economist. 2016b. Saudi Arabia: Young prince in a hurry, 9. januar. Dostopno prek: <http://www.economist.com/news/briefing/21685467-muhammad-bin-salman-gambles-intervention-abroad-and-radical-economic-change-home> (10. april 2016).

Toumi, Habib. 2011. Who coined 'Arab Spring'? *Gulf News*, 17. december. Dostopno prek: <http://gulfnews.com/news/gulf/who-coined-arab-spring-1.952310> (31. marec 2016).

Videmšek, Boštjan. 2013. *Upor: arabska pomlad in evropska jesen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Walt, Stephen M. 1998. International Relations: One World, Many Theories. *Foreign Policy* 110 (1): 29–46.

Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. USA: McGraw-Hill Inc.

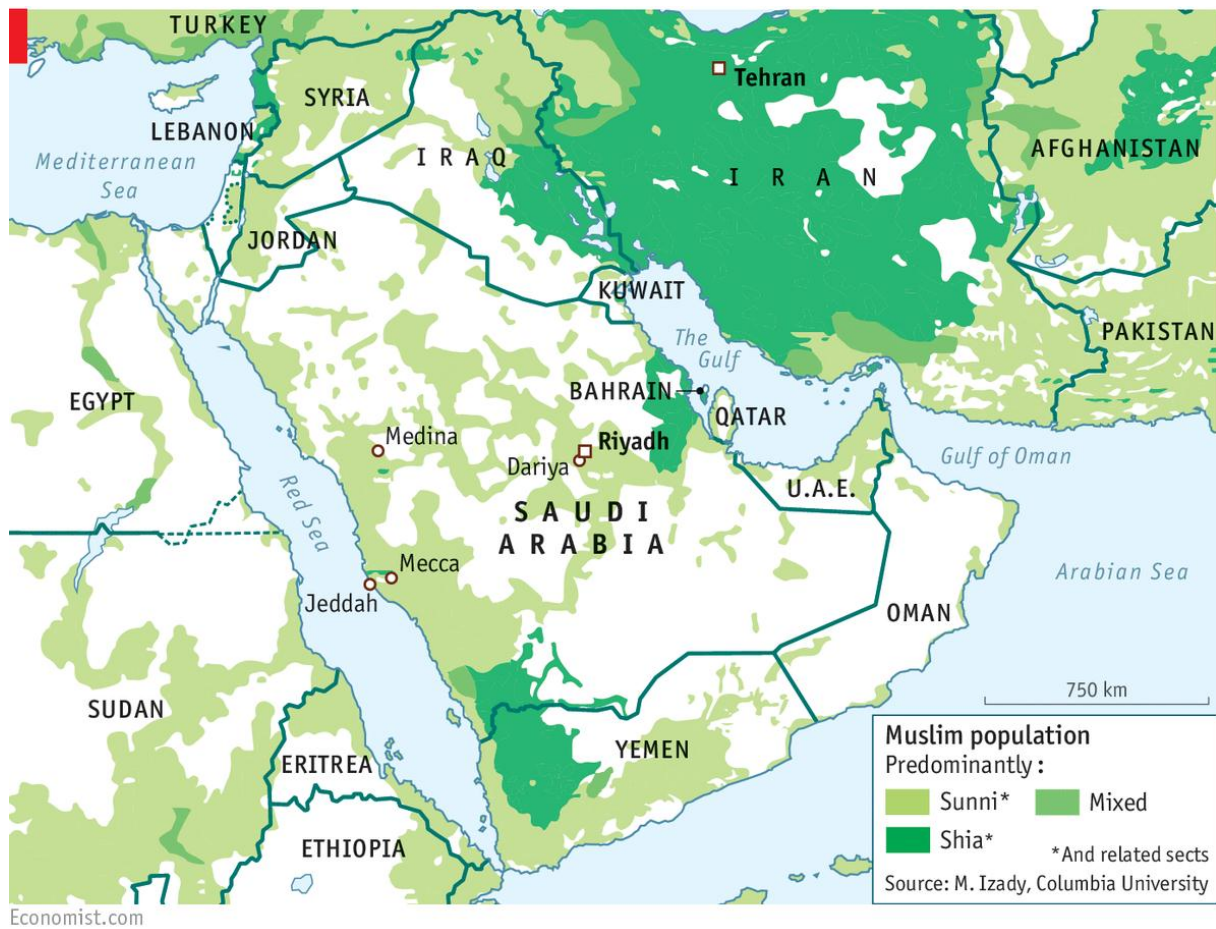
Wendt, Alexander. 1992. Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International Organization* 46 (2): 391–425. Dostopno prek: <https://ic.ucsc.edu/~rlipsch/Pol272/Wendt.Anarch.pdf> (10. marec 2016).

---1995. Constructing International Politics. *International Security* 20 (1): 71–81. Dostopno prek: <http://faculty.maxwell.syr.edu/hpschmitz/PSC124/PSC124Readings/WendtConstructivism.pdf> (10. marec 2016).

Yetiv, Steve A. 2013. Oil, Saudi Arabia, and the Spring That Has Not Come. V *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East*, ur. Mark L. Haas in David W. Lesch, 97–115. Boulder: Westview Press.

Združeni narodi, Oddelek za ekonomske in socialne zadeve, Sektor za prebivalstvo. 2013. Dostopno prek: <http://esa.un.org/unpd/wpp/> (20. marec 2016).

Priloga: Zemljevid sektaške (sunitske, šiitske in mešane) sestave prebivalstva na Bližnjem vzhodu

Vir: Dr. Michael Izady, Univerza Columbia v The Economist (2016b).